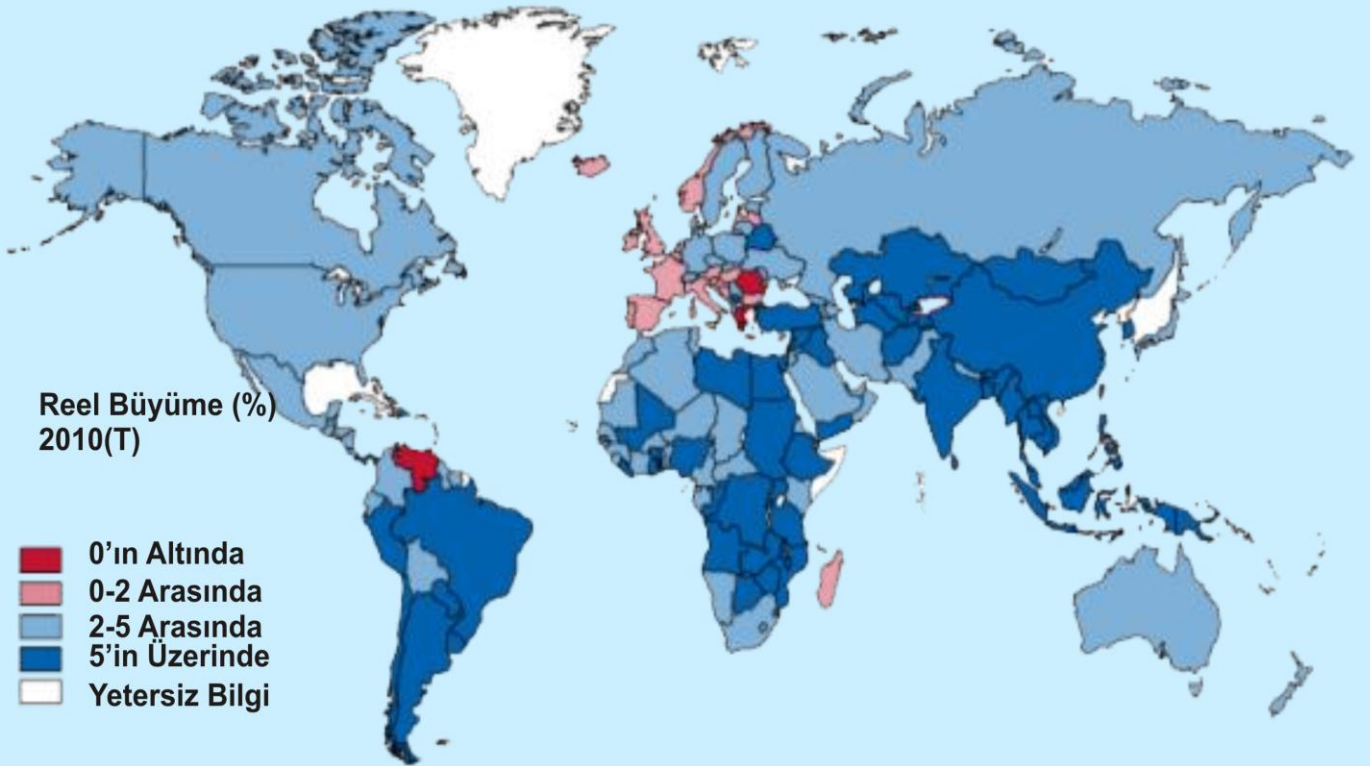

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI

2010 YILINDA TÜRKİYE, DÜNYA EKONOMİSİ VE 2011 YILINDAN BEKLENTİLER

Kaynak:IMF Tahminleri

Ocak 2011

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
1. 2010 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ	3
1.1. GENEL BİR BAKIŞ	3
1.2. DIŞ DENGİ, ÇAPRAZ KURLAR VE BÜTÇE.....	6
1.3. BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK.....	8
1.4. MENKUL KIYMET BORSALARI.....	9
2. 2010 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ	11
2.1. GENEL BİR BAKIŞ	11
2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ	12
2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME.....	12
2.2.2. YATIRIMLAR	16
2.2.3. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK	20
2.2.4. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR.....	22
2.2.4.1. DIŞ TİCARET.....	22
2.2.4.2. ÖDEMELER DENGESİ.....	25
2.2.4.3. DÖVİZ KURLARI.....	28
2.2.5. KAMU KESİMİ DENGESİ	30
2.2.5.1. BÜTÇE DENGESİ.....	30
2.2.5.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI.....	33
2.2.5.3. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ	34
2.2.5.4. KAMU BORÇ STOKU	35
2.2.6. ENFLASYON.....	37
2.2.7. FİNANSAL YATIRIMLAR.....	40
2.2.8. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER.....	43
2.2.8.1. PARASAL GELİŞMELER.....	43
2.2.8.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ.....	45
2.2.8.3. KREDİ GELİŞMELERİ	47
2.2.9. ÖDEME ARAÇLARI.....	49
2.2.10. BANKACILIK SEKTÖRÜ	51
2.3. 2010 YILINDA SANAYİ SEKTÖRÜ	52
2.3.1. ÜRETİMDE GELİŞMELER	52
2.3.2. VERİMLİLİKTE GELİŞMELER	57
2.3.3. DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER	58
3. 2010 YILINDA EGE EKONOMİSİ	61
3.1. YATIRIM TEŞVİKLERİ	61
3.2. İHRACAT	64
4. 2011 YILINA İLİŞKİN BEKLENTİLER.....	66
4.1. DÜNYA EKONOMİSİ AÇISINDAN	66
4.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ AÇISINDAN	70
5. SONUÇ VE 2011 YILINA İLİŞKİN ÖNERİLER	73
5.1. HÜKÜMETE YÖNELİK ÖNERİLER	74
5.2. SANAYİCİLERE YÖNELİK ÖNERİLER.....	76

GİRİŞ

2010 yılı, dünya genelinde, küresel ekonomik krizin yarattığı olumsuz gelişmelerin telafi edilmeye çalışıldığı bir yıl oldu. Ancak, küresel finans krizinin ekonomik krize dönüşüm sürecinin artçı sarsıntıları dünya ekonomisinde özellikle de Euro bölgesinde etkili olmaya devam etti. Yunanistan ve İrlanda'da yaşanan kriz, bu krizin Portekiz, İspanya ve İtalya'ya yayılma beklentileri, AB içinde krize karşı alınacak önlemler konusunda yaşanan fikir ayrılıkları, Euro'nun hatta AB'nin geleceğine ilişkin kaygılar 2010 yılında dünya ekonomisinin gündeminde önemli bir yer tuttu.

Türkiye'de ise ekonomi gündem içinde gerekli yeri almakta zorlandı. Zira yıllardır yaşanan örneklerinde olduğu gibi yine siyasi gündem ön planda tutuldu ve yaşanan küresel kriz ekonominin yeniden yapılandırılması amacıyla bir fırsata dönüştürülemedi. Yine görece yüksek faiz, reel olarak gerileyen kurlar, artan dış ticaret açığı, endişe verici boyutlara gelen cari açık, daha çok iç talep çekişli bir büyüme, yeterince artmayan istihdam ve sosyal risk yaratma düzeyini koruyan işsizlik ile yaşamaya devam edildi. Böylece 2010 yılı da reel sektörün adeta cezalandırıldığı, ithal girdiye yönlendirildiği bir yıl olarak ekonomi tarihindeki yerini aldı.

Bu çalışmanın amacı; küresel ölçekte bir krizin yaralarının sarılmaya çalışıldığı 2010 yılının genelde dünya ve Türkiye ekonomisi özelde ise sanayi sektörü açısından değerlendirilerek 2011 yılına ilişkin bazı öngörülerin ortaya konulmasıdır. Bu amaç çerçevesinde çalışmanın ilk bölümü 2010 yılında dünya ekonomisinde, ikinci bölümü Türkiye ekonomisinde hem makro hem de sanayi boyutunda yaşanan gelişmelere ayrılmıştır. Üçüncü bölümde ise 2011 yılına ilişkin küresel, ulusal ve sanayi sektörü boyutundan olası gelişmelere ayrılmıştır.

1. 2010 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Çalışmanın bu bölümünde dünya ekonomisinde 2010 yılında yaşanan gelişmeler farklı boyutlardan istatistikî veriler aracılığıyla değerlendirilecektir.

1.1. GENEL BİR BAKIŞ

Bilindiği gibi, 2007 yılı Ağustos ayında ABD'de mortgage krizi olarak başlayan ve etkisi dünya geneline önce finans daha sonra ise ekonomik kriz olarak yansıyan olumsuz gelişmeler hala dünya ekonomisine olumsuzluklar üretmeye devam etmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerin hala düşük büyüme hızlarına sahip olması, AB içinde başta Yunanistan ve İrlanda'da yaşanan krizler,

ABD'nin 2011 yılının ilk 6 ayı için hazırladığı 600 milyar dolarlık önlem paketi başlangıcı itibariyle finansal olan krizin dünya ekonomik konjonktürünü hala olumsuz etkilemeye devam

ettiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla küresel finans sisteminin aşırı (hormonlu) büyümesinin bedeli hala ödenmeye devam edilmektedir. Ancak, gelişmiş ülkelerde henüz uygun iklim bulamayan küresel finans sektörü gelişmekte olan ülkelere yeni balonlar yaratmaya devam ederek 2007 öncesi oluşturdukları ve büyük getiriler elde ettikleri iklimi koruma çabalarını sürdürmektedir. Bu durum dünya genelinde yeni bir finansal mimari ile reel sektör-finans sektörü arasındaki dengelerin yeniden oluşturulması ihtiyacının varlığını ortaya koymaktadır.

2010 yılında dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeleri değerlendirmek amacıyla temel göstergelerin bulunduğu Tablo 1 aşağıda verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkileri oldukça yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Nitekim dünya genelinde üretim binde 6, gelişmiş ülkelerde yüzde 3,2 oranında gerilemiştir. 2009 yılında gelişmiş ülkeler içinde yer alan Japonya ekonomisi yüzde 5,2, AB ekonomisi yüzde 4,1, ABD ekonomisi ise yüzde 2,6 oranında küçülmüştür. 2008 yılı büyüme verileriyle birlikte değerlendirildiğinde yıllardır enflasyonunu ihraç eden ABD'nin bu kez de krizini dünyaya ihraç ettiğini ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle krizin kaynağı olan krizden daha az etkilenirken kriz diğer gelişmiş ülkelere daha fazla tahribat yaratacak şekilde yansımıştır.

Gelişmiş ülkelerde 2009 yılında yaşanan önemli üretim gerilemesine rağmen dünya ekonomisinin sadece binde 6 düzeyinde küçülmesi başta Çin ve Hindistan olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda üretimin artmaya devam etmesi ile ilgilidir. Nitekim, 2009 yılında dünya ekonomisinde önemli bir rol üstlenmeye başlayan Çin yüzde 9,1, Hindistan yüzde 5,7 oranında büyümeye devam etmiştir.

Küresel ekonomik krizin dünya ekonomisine en önemli yansıması dünya ticaret hacminin gerilemesi şeklinde olmuştur. Nitekim 2009 yılında dünya üretimi sadece binde 6 oranında gerilerken dünya ticaret hacmi yüzde 11 gibi oldukça yüksek bir oranda gerilemiştir. Bu durum küresel talep düzeyinin ulusal talep düzeyinden daha fazla gerilediğini, bir başka deyişle talebin daha çok ülke içine yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Küresel krizin etkilerinin azaldığı ve yaraların görece olarak sarıldığı 2010 yılında dünya genelinde üretim artışının yüzde 4,8 oranında gerçekleşmesi beklenmekte olup, ülke grupları bazında değerlendirme yapıldığında 2010 yılı için üretim artışı gerçekleşme tahmininin gelişmiş ülkelerde yüzde 2,7, gelişmekte olan ülkelere yüzde 7,1 olarak öngörüldüğü anlaşılmaktadır. 2010 yılında da gelişmekte olan ülkelere Çin yüzde 10,5 ile en hızlı büyüyen ülke özelliğini korurken Hindistan yüzde 9,7 ile bu ülkeyi izlemiştir. Bu veriler dünya genelinde üretimin ağırlığının Asya'ya kayması şeklindeki gelişmenin kriz ve kriz sonrası yılda da devam ettiği anlamına gelmektedir.

Üretime paralel olarak 2010 yılında dünya ticaret hacminde hızlı bir artış gerçekleşmiştir. Nitekim, 2009 yılında yüzde 11 oranında gerileyen dünya ticaret hacmi 2010 yılında yüzde 11,4 oranında artmıştır. Dünya ticaret hacmindeki artışın 2010 yılında üretim artışının hayli üzerinde gerçekleşmesi bir taraftan ülkelerin dışa açıklık düzeyinin yani küresel entegrasyonun arttığını diğer taraftan da yeni krizlerin bulaşma etkisinin yüksek olacağını ortaya koymaktadır.

TABLO 1: DÜNYA EKONOMİSİNDE GENEL GELİŞMELER

GÖSTERGE	2008	2009	2010
Dünya Ticaret Hacmi(%)	2,9	-11,0	11,4
Petrol Dışı Mal fiyatlarının Değişimi(%)	7,5	-18,7	16,8
Petrol fiyatlarında değişim (%)	36,4	-36,3	23,3
Petrol Fiyatları(varil/dolar)	97,0	61,8	76,0
Faiz Oranı Dolar (6 aylık %)	3,2	1,2	1,8
Faiz Oranı Euro (6 aylık %)	4,8	1,5	2,2
BÜYÜME HIZI (%)			
Dünya	2,8	-0,6	4,8
Gelişmiş ülkeler	0,2	-3,2	2,7
ABD	0,0	-2,6	2,6
Japonya	-1,2	-5,2	2,8
Avrupa bölgesi	0,5	-4,1	1,7
Almanya	1,0	-4,7	3,3
Fransa	0,1	-2,5	1,6
İtalya	-1,3	-5,0	1,0
İngiltere	-0,1	-4,9	1,7
İspanya	0,9	-3,7	-0,3
Gelişmekte olan ülkeler	6,0	2,5	7,1
Çin	9,6	9,1	10,5
Rusya federasyonu	5,2	-7,9	4,0
Arjantin	6,8	-2,2	2,3
Brezilya	5,1	-0,2	7,5
Hindistan	6,4	5,7	9,7
Türkiye	0,7	-4,7	6,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook 2010 ve Worldbank, Global Economic Prospect 2010

Dünya ekonomisindeki gelişmeleri önemli oranda etkileyen petrol fiyatları 2009 yılındaki yüzde 36,3'lük gerilemenin ardından artan üretim ve talebe bağlı olarak 2010 yılında yaklaşık yüzde 23,3 oranında artmış ve varili 76 dolara yükselmiştir. Bu artış başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin kurtarma paketleri için önemli oranda para arzı artışına yöneldikleri bilgisiyyle birleştirildiğinde 2011 yılı için petrol fiyatlarının enflasyonist bir baskı oluşturması söz konusu olabilecektir.

Diğer taraftan petrol fiyatlarına paralel olarak 2009 yılında yüzde 18,7 oranında gerileyen petrol dışı mal fiyatları 2010 yılında yüzde 16,8 oranında artış kaydetmiştir. Bu veriler dünya ekonomisinde talep boyutundan da olumlu gelişmelerin yaşandığına işaret etmektedir.

2010 yılında parasal boyutta kilit konumdaki ülkelerde ortalama faiz oranlarındaki değişimler incelendiğinde 2009 yılına göre, 2010 yılında altı ay vadeli euro faizinin yüzde 1,5'ten yüzde 2,2'ye, aynı vadeli dolar faizinin yüzde 1,2'den 1,8'e yükseldiği görülmektedir. Bu veriler 2009 yılı ile karşılaştırıldığında oldukça düşük bir düzeye karşılık gelmekte ve faiz oranlarının talebi canlandırma öncelikli olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Dolar ve Euro faizi arasındaki farklılıklar arbitraj imkanları ve yönü hakkında fikir verirken çapraz kur değişmelerine ilişkin gelişmeler açısından da dikkate alınmalıdır.

Bu veriler ve ABD'de başlayan ve diğer ülkelere de yansıyan krizin tahribatının 2010 yılında kısmen de olsa giderildiğini, ancak dünya geneli itibariyle henüz kriz öncesi konjonktür koşullarının yakalanamadığını ortaya koymaktadır.

1.2. DIŞ DENGE, ÇAPRAZ KURLAR VE BÜTÇE

2010 yılında dünya ekonomisinde önemli yeri olan ülkelerde yaşanan gelişmeleri değerlendirmek açısından seçilmiş bazı ekonomik göstergeler Tablo 2'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, ABD büyük oranda dış ticaret ve cari açık, Çin, Japonya ve Almanya ise fazla vermeye 2010 yılında da devam etmiştir. ABD'de 2010 yılı 3. çeyreği itibariyle cari açığın milli gelire oranı yüzde 3,4, bütçe açığının oranı yüzde 9 düzeyinde bulunmaktadır. Bu veriler önceki yıllarda daha büyük oranda cari açık, daha düşük oranda bütçe açığı veren ABD'nin kriz sonrasında cari açığı aşağı çekerken bütçe açığını artırmak durumunda kaldığını ortaya koymaktadır. Kriz sonrası açıklanan kurtarma paketleri ile iç talepte yaşanan gerilemenin böylesi bir sonuç yaratması doğaldır.

Avrupa Birliği'nin krizdeki ülkeleri Yunanistan ve İrlanda ile sorunlu olarak gösterilen ülkeleri İspanya ve Portekiz'e ilişkin veriler oldukça dikkat çekicidir. Nitekim, cari açığın milli gelire oranı yüzde Yunanistan'da 8,6, İrlanda da ise yüzde 1,8 iken bu iki ülke için bütçe açığının milli gelire oranı sırasıyla yüzde 9,6 ve yüzde 37 gibi oldukça yüksek düzeylerde bulunmaktadır. Bu olumsuz durum kamu borçlanma faizlerine de yansımış Euro bölgesinde 10 yıllık kamu tahvil faizleri yüzde 2,9 düzeyinde iken Yunanistan'da yüzde 12,2, İrlanda'da ise yüzde 8,2 düzeylerine yükselmiştir. AB ve IMF'nin desteklerine karşı bu ülkelerdeki faizlerin yüksekliği krizden çıkış sürecinin oldukça zorlu ve uzun sürebileceği anlamına gelmektedir.

TABLO 2:SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BAZI VERİLER
(Son bir yıllık)

ÜLKE	Dış ticaret dengesi (Milyar\$)	Cari denge (Milyar\$)	Cari Denge/ GSYİH %	Dolar kuru		Bütçe dengesi /GSYİH	10 yıllık tahvil faizi %
				29 Aralık	Bir yıl öncesi		
ABD (Ekim)	-639,6	-460,5(Q3)	-3,4	--	--	-9,0	3,47
Japonya (Ekim)	91,9	190,2	3,4	82,1	91,9	-7,4	1,11
Çin (Kasım)	189,9	-316,3(Q3)	6,1	6,62	6,83	-2,2	4,01
İngiltere (Ekim)	-145,1	-411,5(Q3)	-1,9	0,65	0,63	-13,5	3,60
Almanya (Ekim)	211,6	179,8	5,1	0,76	0,69	-3,7	2,98
Fransa (Ekim)	-68,5	-52,9	-2,0	0,76	0,69	-7,8	3,34
İtalya (Ekim)	-30,0	-77,5	-3,5	0,76	0,69	-5,0	4,68
İspanya (Eylül)	-70,7	-71,8	-4,6	0,76	0,69	-9,6	5,44
Portekiz (Ekim)	-26,7	-22,0	-8,1	0,76	0,69	-7,4	6,66
Yunanistan (Ekim)	-40,1	-34,9	-8,6	0,76	0,69	-9,5	12,20
İrlanda (Ekim)	57,2	--	-1,8	0,76	0,69	-37,0	8,21
Euro bölgesi (Ekim)	13,3	-67,5	-0,5	0,76	0,69	-6,5	2,97
Rusya federasyonu (Ekim)	149,3	77,0(Q3)	4,2	30,3	30,1	-4,0	5,67
Arjantin (Kasım)	13,0	5,1(Q3)	2,1	3,97	3,82	-0,3	--
Brezilya (Kasım)	17,1	-49,4	-3,2	1,69	1,74	-3,0	6,16
Hindistan (Kasım)	-123,3	-47,7(Q2)	-2,1	45,1	46,7	-5,5	8,21
Türkiye (Ekim)	-63,8	-40,8	-5,9	1,56	1,51	-4,0	8,54

Kaynak: The Economist

Öte yandan kriz yolunda oldukları ifade edilen İspanya ve Portekiz'in makro ekonomik göstergeleri de alarm verir niteliktedir. AB'nin parasal birlik koşullarını oldukça rasyonel bir şekilde düzenlerken mali birlik konusunda da aynı titizliği göstermemesi ve bazı ülkelerin istatistik oyunlarını kullanması AB'nin geleceğine ilişkin endişeler yaratmıştır. 2010 yılına damgasını vuran ve gerek Euro gerekse AB'nin geleceği hakkında uzun süreli tartışma yaratan gelişmeler, her ne kadar kriz ABD'den kaynaklı olsa da, AB ekonomilerinin de oldukça kırılgan bir zeminde bulduklarını ortaya koymuştur. Ancak, AB ülkelerinin ekonomik açıdan oldukça entegre olmuş olmaları, ABD doları karşısında dengeleyici bir paraya olan ihtiyacın varlığı, AB'de yaşanan krizin Birliği yok etmekten çok daha sağlam bir zeminde faaliyete geçmeleri ve ortaklığın mali koşullarını yeniden değerlendirmek açısından bazı fırsatlar yaratabilecek nitelik de taşımaktadır.

2010 yılında konvertibl paraların değerlerinde yaşanan gelişmeler değerlendirildiğinde ise ABD dolarının Japonya Yeni karşısında değer yitirirken Euro karşısındaki önemli oranda değer kazandığı görülmektedir. Bu veriler Euro bölgesinde yaşanan krizin düşük değerli Euro aracılığıyla ihracatı artırarak giderilmeye çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, Euro Dolar karşısında değer kaybederken, Japon Yeni'nin değer kazanması, dolayısıyla Japon

Yeni'nin Euro karşısında oldukça değerlenmesi Japonya açısından oldukça zorlu bir süreç yaratmaktadır. Bu durum Japonya'nın para piyasalarına müdahale etmesi yönünde gelişmeleri olası kılmaktadır. Dolayısıyla 2010 yılı gibi 2011 yılının da çapraz kurlar açısından önemli gelişmelere sahne olması olası görünmektedir.

1.3. BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK

Büyüme, enflasyon ve işsizlik 2010 yılında dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelere ilişkin değerlendirme yapabilmek açısından dikkate alınması gereken diğer önemli göstergelerdir. Tablo 3'ten görülebileceği gibi Çin, Hindistan, Arjantin, Brezilya ve Türkiye'nin 2010 yılında oldukça yüksek büyüme hızlarına ulaşması beklenmektedir. Buna karşılık ABD ve özellikle de Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde büyüme hızı oldukça düşük kalmıştır. Bu durum krizin kaynağı olan gelişmiş ülkelerde kriz koşullarının etkilerinin hala devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca krizin başladığı ülke olarak ABD görece olarak daha yüksek büyüme hızına ulaşmış, ABD kaynaklı kriz yanında ve/veya kendi krizini de yaşayan Euro bölgesi oldukça düşük oranda büyüme kaydetmiştir.

Diğer taraftan Çin, Arjantin, Almanya ve Rusya Federasyonu gibi 2010 yılını oldukça iyi düzeyde büyüme ile kapatması beklenen ülkeler aynı zamanda önemli düzeyde cari fazla verirken, Türkiye'nin ancak rekor bir cari açık ile yüksek oranda büyüme kaydedebilmesi büyümenin kalitesi ve sürdürülebilirliği açısından endişe yaratmaktadır.

2010 yılında seçilmiş ülkelere ilişkin tüketici enflasyonu rakamları değerlendirildiğinde Hindistan, Arjantin, Türkiye ve Rusya Federasyonu'nun farklı bir kulvarda yer aldığı görülmektedir. Enflasyon ile büyüme verileri birlikte değerlendirildiğinde söz konusu ülkelere 2010 yılında iç talebin canlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2010 yılında da hangi gelişmişlik kategorisinde olursa olsun tüm ülkelerde işsizlik yüksek düzeylerini korumaya devam etmiştir. Gelişmiş ülkelerde pek de alışık olunmayan oranlara yükselen işsizlik bu sorunun çözümü için adeta onlarca yıla ihtiyaç olabileceğini ortaya koymaktadır. Zira küresel krizin getirdiği ilave konjonktürel işsizlik, emek tasarruflu teknolojik gelişme ve dengesiz gelir dağılımının beslediği yetersiz talep artışına bağlı olarak işsizlik daha fazla yapısal bir nitelik kazanma potansiyeli taşımaktadır. Bu durum ekonomi politikaları açısından reel ekonomi referanslı/öncelikli paradigmatik bir dönüşüm ihtiyacının her geçen gün arttığı gerçeğini bir kez daha hatırlatmaktadır. Çünkü, ileri ve geri bağlantı katsayıları oldukça yüksek olan sanayi, tarım ve inşaat sektörlerinde yaşanacak büyüme doğrudan ve dolaylı olarak diğer sektörlerdekine oranla çok daha fazla istihdam yaratabilecektir.

**TABLO 3:SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE BUYUME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK
(2010 yılı tahmini)**

ÜLKE	Büyüme %	TÜFE	İşsizlik Oranı (%)
ABD	2,8	1,6	9,8(Kasım)
Japonya	3,2	-0,8	5,1(Ekim)
Çin	10,2	3,2	9,6 (2009)
İngiltere	1,7	3,1	7,8 (Ekim)
Almanya	3,4	1,1	7,5(Kasım)
Fransa	1,6	1,7	9,8(Ekim)
İtalya	1,0	1,6	8,6(Ekim)
İspanya	-0,3	1,7	20,7(Ekim)
Yunanistan	-3,9	4,7	12,6(Eylül)
Portekiz	1,3	1,3	10,9 (Q3)
İrlanda	-0,8	1,4	13,5(Kasım)
Euro bölgesi	1,7	1,6	10,1(Ekim)
Rusya Federasyonu	4,0	6,8	6,7(Kasım)
Arjantin	8,3	10,6	7,6(Q3)
Brezilya	7,5	5,0	5,7(Kasım)
Hindistan	8,8	11,9	10,7(2007)
Türkiye	6,8	8,8	11,3(Eylül)

Kaynak: The Economist

Bu söylemler bir taraftan halihazırda yüksek işsizlik oranına sahip diğer taraftan hala yüksek oranlı nüfus artışı ve kırsaldan göç süreci yaşanan Türkiye açısından daha fazla önem taşımaktadır. Zira sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan özel koşulları bulunan ülkemizde işsizlik ekonominin çok ötesindeki alanlarda da ilave sorunlara neden olabilecektir. Bu nedenle işsizlik Türkiye ekonomisi ve ekonomi politikası karar birimlerinin öncelikli gündem maddesi olmak durumundadır.

1.4. MENKUL KIYMET BORSALARI

2008 yılına damgasını vuran finansal kriz, reel sektöre de yansarak bir ekonomik krize dönüşmüştü. Dünya genelinde gerek 2009 gerekse 2010 yılında üretim artışı oldukça düşük kalırken finans piyasalarında yeniden balonlar oluşmaya başlaması oldukça dikkat çekmektedir. Nitekim Tablo 4 incelendiğinde 2010 yılı başına göre 28 Aralık tarihinde ABD borsasının (DJIA) yüzde 11, Japonya Borsası'nın yüzde 10,7, Euro bölgesinin yüzde 9,5 oranında dolar bazında getiri sağladığı görülmektedir. Gelişen piyasalardaki (emerging market) borsalarda ise dolar bazında elde edilen yüzde 20-50 gibi yüksek getiriler bu ülkelere önemli oranda portföy yatırımı girişi olduğuna işaret etmektedir. Türkiye borsası da 2010 yılında yüksek oranda kazanç sağlayan borsalar arasında yer almaktadır.

TABLO 4:SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BORSA VERİLERİ

ÜLKE	28 Aralık 2010	31 Aralık 2009'a Göre Değişim (%)	
	Borsa Endeksi	Ulusal Para Cinsinden	Dolar Cinsinden
ABD (DJIA)	11.575	11,0	11,0
Japonya (Nikkei 225)	10.293	-2,4	10,7
Çin (SSEA)	2.862	-16,8	-14,2
İngiltere (FTSE 100)	6.009	11,0	5,7
Almanya (DAX)	6.972	17,0	7,1
Fransa (CAC 40)	3.859	-2,0	-10,3
İtalya (S&P/MIB)	20.449	-12,0	19,5
İspanya (Madrid SE)	1.008	-18,8	-25,7
Yunanistan (Athex Comp.)	1.411	-35,7	-41,2
Euro bölgesi (FTSE Euro 100)	904	-1,2	9,5
Rusya Federasyonu (RTS \$ bazlı)	1.769	22,5	22,5
Arjantin (MERV)	3.495	50,6	44,1
Brezilya (BVSP)	68.041	-0,8	2,5
Hindistan (BSE)	20.025	14,7	18,3
Türkiye (ISE)	66.442	25,8	20,9
Endonezya (JSX)	3.660	44,4	50,3
Şili (IGPA)	22.636	36,1	47,0
Tayland (SET)	1.028	40,0	54,7
Colombiya (IGBC)	15.661	35,0	35,4

Kaynak: The Economist

Diğer taraftan bu veriler ekonomik konjonktüre ilişkin beklentilerin kötüleşmesi durumunda spekülasyon sermaye hareketlerinin olası yönü hakkında da önemli ipuçları vermektedir. Bir başka deyişle, 2010 yılında borsaları oldukça yüksek getiri sağlayan gelişmekte olan ülkelere olası bir sermaye çıkışı daha çok gelişmiş ülkeler krizi olarak anılmakta olan 2008-09 krizinin zemin değiştirmesine neden olabilecektir. Yüksek cari açık ve 2011 yılındaki seçimler nedeniyle politik belirsizliklerin yaşanabileceği Türkiye'nin konumunun bu açıdan oldukça yüksek riskler taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kısaca ifade etmek gerekirse 2010; dünya ekonomisinin reel ekonomik açıdan krizin yaralarını kısmen sardığı, bununla birlikte finansal faylarda tehlikeli enerjileri yeniden biriktiği bir yıl olarak geçmişteki yerini almış, 2011 yılına yeni belirsizlik tohumları ekmiştir. Bu durum ister ulusal-yerel isterse küresel piyasalara yönelik üretim yapsın tüm firmaların oldukça dikkatli davranmaları gereğine işaret etmektedir.

2. 2010 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

İzleyen bölümde öncelikle 2010 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelere ilişkin genel bir değerlendirme ardından veriler yardımıyla ekonominin farklı boyutlarına yönelik analizler yapılacaktır.

2.1. GENEL BİR BAKIŞ

Dünya ekonomisi genel olarak 2010 yılında krizin yaralarını sarmaya çalışırken Türkiye gerek reel sektör ve büyüme gerekse finansal piyasalarda yara sarmanın ötesine geçmiş, oldukça iyi bir performans göstermiştir. Ancak, bu gelişme rekor düzeye ulaşan cari açık karşılığında sağlanabilmiştir. Bir başka deyişle Türkiye yeniden kriz öncesi koşullara yani ithalata dayalı büyüme sürecine girmiştir. Dolayısıyla kriz bir fırsata dönüştürülemedi, takvimdeki yıllar değişirken yerli üreticiler aleyhine haksız rekabet yaratan görece yüksek faiz ve düşük kur süreci varlığını sürdürmüştür.

Bu süreçte dış talebin kriz öncesine oranla daha düşük düzeylerde seyretmesi, kredi kullanımındaki büyük sıçramanın getirdiği iç talep artışına gıda ürünlerinde yaşanan arz şoklarının eklenmesiyle yükselen enflasyon, dış girdi bağımlılığı ve düşük kurun itişiyile patlayan ithalat ve oluşan rekor düzeydeki cari açık ülkemiz ekonomi gündeminin önemli maddeleri olmuştur. Düşük kurun yarattığı anti-enflasyonist etkinin alternatif maliyetinin rekor cari açık olarak görülmesi Merkez Bankası'nın nihayet yıl sonuna doğru strateji değiştirmesine ve sıcak paraya karşı önlemler almasına neden olmuştur.

Böylesi bir süreçte artan ithalat ve canlı iç talebe bağlı olarak vergi gelirleri artarken kamunun düşen faizlere ve kurlara bağlı olarak iç ve dış borçları çevirme maliyetinin düşmesi bütçe dengelerine olumlu yansımış ve bütçe açığı öngörülen düzeyin altında kalmıştır. Dolayısıyla;

√ Devlet, bütçe açığı azaldığı,

√ Vatandaşlar, borçlanarak da olsa refah düzeyi arttığı,

√ Küresel spekülörler hem faiz ve borsadan hem de düşük kurlardan kazandığı,

√ Uluslararası firmalar, gelişmiş ülkelerde talep yeterince artmazken, Türkiye'nin iyi bir pazar haline gelmesinden faydalandığı,

√ Firmaların bazıları krizden dolayı oluşan bazıları ise alışkanlık haline getirdiği için çıkarılan vergi ve ceza aflarından avantaj sağladığı,

için 2010 yılını olumlu bir şekilde geçirmiştir. Oysa;

- √ Dünyanın en pahalı enerjisini kullanan ve düşük kurların yarattığı haksız rekabet ortamında varolmaya çalışan sanayiciler,
- √ Dünyanın en pahalı girdilerini kullanan ve en az devlet desteğini alan çiftçiler,
- √ Üretmesinin, katma değer yaratmasının, yerli girdi kullanmasının adeta cezalandırıldığı girişimciler,
- √ Dertlerine çare bulunmayan ve yakın zamanda da bulunması ihtimali görülmeyen işsizler,
- √ Sayıları 13 milyonu bulan yoksullar,

için 2010 yılı oldukça zorlu geçmiştir. Dolayısıyla “2010 yılı Türkiye ekonomisi fotoğrafı” her isteyene her istediğini söyleyebilme fırsatı tanıyacak niteliktedir. Ancak, bu durum Türkiye’nin yeniden üretimi, sanayileşmeyi, istihdam artırmayı gündeme alma zorunluluğunu ortadan kaldırmaya yetmemektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, 2008 yılında yaşanan kriz sonrasında 2002-2007 döneminde küresel likidite bolluğu ve Türkiye’ye ciddi yabancı kaynak girişine imkan veren yüksek faiz politikasının yarattığı ithalata dayalı büyümenin sonuna gelinmişti. 2010 yılı ise, ne yazık ki, yeniden sonuçları ve sorunları bilinegelen bu sürece geri döndüğüne tanıklık etmiştir.

Çalışmanın izleyen bölümünde bir boyutuyla 2010 yılında yaşanan ekonomik gelişmelerin değerlendirilmesi bir boyutuyla da yeni stratejinin uygulanacağı makro ekonomik zeminin ortaya konulması amacıyla temel ekonomik göstergelerdeki gelişmeler analiz edilmiştir.

2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ

Ülkemiz ekonomisinde 2010 yılında reel ve finansal boyutta yaşanan gelişmeler izleyen bölümde değerlendirilmiştir.

2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME

2008 yılında ekonominin yüzde 4,7 oranında küçülmesinin ardından 2010 yılı için öngörülen yüzde 5 düzeyindeki büyüme hedefi, en azından baz etkisi dikkate alındığında, oldukça makul görünmekteydi. Nitekim, yılın ilk çeyreğine ilişkin olarak açıklanan büyüme verileri, yıl sonunda %7’nin üzerinde bir büyümeye işaret etmektedir.

Ekonominin öngörülenin üzerinde büyüme gösterecek olması olumlu bir gelişme olmakla birlikte büyümenin kaynağı ve sürdürülebilirliği konusu ayrıca değerlendirilmek durumundadır.

2010 yılına ilişkin açıklanan sektörel büyüme verilerini Tablo 5’den görmek mümkündür. Nitekim üretim yöntemiyle yapılan hesaplama sonuçlarına göre ekonomi, 2010 yılının ilk çeyreğinde, 2009 yılının ilk çeyreğine göre, yüzde 11,8 oranında büyüme kaydetmiştir.

2009 yılının ilk çeyreğinde ekonominin yüzde 14,6 oranında küçülmüş olduğu dikkate alındığında ekonominin henüz 2009 yılının ilk çeyreğindeki üretim düzeyine gelememiş olduğu anlaşılmaktadır. 2010 yılının ikinci ve özellikle de üçüncü çeyreğinde ise büyüme hızla gerilemiştir. Böylece yılın dokuz aylık bölümünde büyüme hızı GSYİH için yüzde 8,9 gibi oldukça yüksek sayılabilecek bir düzeyde gerçekleşmiştir.

TABLO 5: ÜRETİM YÖNÜNDEN EKONOMİK BÜYÜME (%)

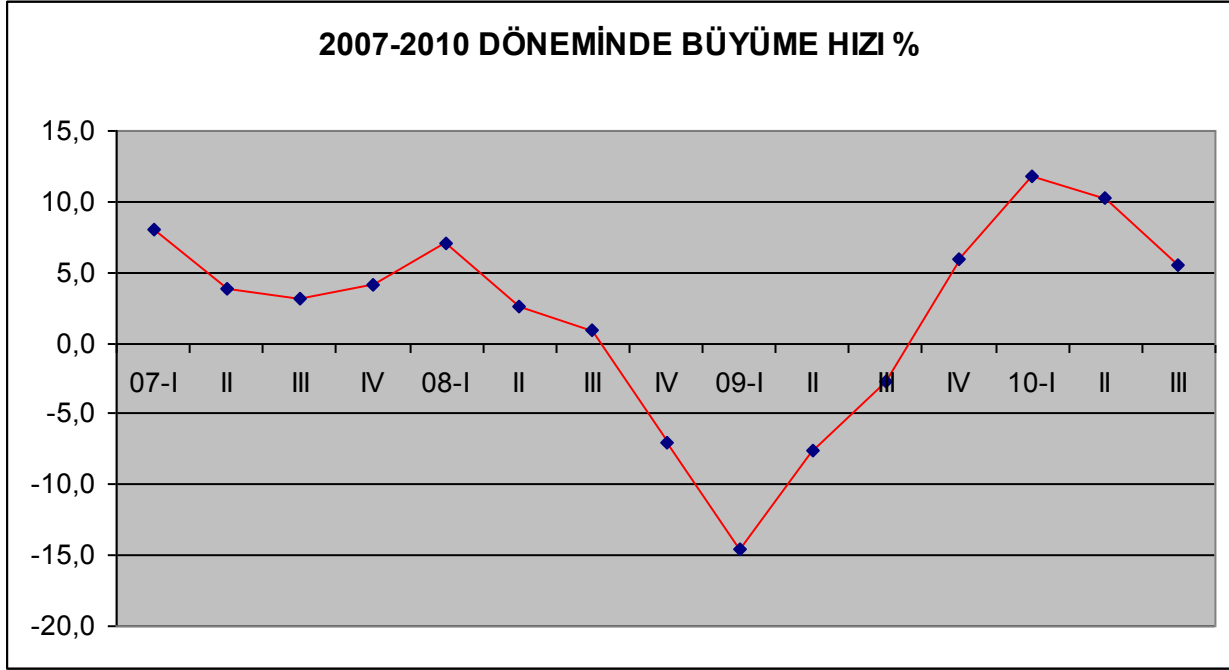
Dönem/İktisadi faaliyet kolları	2008	2009	2010			
			1.dönem	2.dönem	3.dönem	9 Aylık
Tarım, avcılık ve ormancılık	4,6	3,7	0,1	0,7	-0,8	-0,3
Balıkçılık	-5,7	-0,3	4,7	15,7	13,0	10,7
Madencilik ve Taşocakçılığı	5,4	-6,7	6,1	14,2	0,1	6,1
İmalat Sanayi	-0,1	-7,0	21,2	15,2	8,7	14,7
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	3,7	-3,4	2,4	8,3	11,4	7,7
İnşaat	-8,1	-16,1	8,3	21,9	24,6	18,4
Toptan ve perakende ticaret	-1,5	-10,2	20,7	14,0	7,5	13,6
Oteller ve Lokantalar	-2,0	3,7	-1,0	2,6	0,7	0,7
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	1,5	-7,0	11,7	10,1	6,7	9,4
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	9,1	8,5	4,4	7,3	6,4	6,0
Konut Sahipliği	2,3	2,9	2,2	2,1	2,7	2,3
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	6,7	4,5	11,1	9,1	1,5	7,6
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	0,3	2,9	0,5	0,4	-0,1	0,3
Eğitim	1,2	2,0	1,5	1,1	-0,5	0,8
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	3,3	3,2	4,9	2,5	-1,1	2,2
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	1,8	-1,1	3,4	3,2	-0,6	2,1
Eviçi personel çalıştıran hanehalkları	5,6	2,3	9,2	7,7	0,1	6,1
Sektörler Toplamı	1,3	-3,4	11,3	10,1	5,8	8,8
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	8,4	9,7	10,4	13,4	12,7	12,1
Vergi-Sübvansiyon	-0,6	-8,1	17,2	14,0	8,2	12,8
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)	0,7	-4,7	11,8	10,2	5,5	8,9

Kaynak: TÜİK

2010 yılının son çeyreğine ilişkin sanayi sektörü kapasite kullanım oranları, üretim endeksi ve dış ticaret gibi açıklanmış veriler dikkate alındığında ekonominin yıl sonunda, daha önce de vurgulandığı gibi, yüzde 7'nin üzerinde büyümesi olası görünmektedir. Ancak, yaşanan yüksek oranlı büyümede 2009 yılında ekonominin küçülmesinin getirmiş olduğu olumlu baz etkisinin rolü göz ardı edilmemelidir.

2010 yılının ilk dokuz aylık bölümünde en hızlı büyüyen sektörler sırasıyla; inşaat (yüzde 18,4), imalat sanayi (yüzde 14,7), toptan ve perakende ticaret (yüzde 13,6), ulaştırma, depolama ve haberleşme (yüzde 9,4) olmuştur. Buradan 2010 yılındaki üretim artışında reel sektörün ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ülkemiz ekonomisi için hala oldukça büyük önem taşıyan tarım sektöründe üretimin gerilemiş olması, gıda fiyatlarının yıl içinde önemli ölçüde

arttığı da dikkate alındığında, politik karar birimlerinin üzerinde önemle durması gereken bir noktadır. Ayrıca ekonomik ve toplumsal boyutta gelecek açısından büyük önem taşıyan eğitim ve sağlık sektöründeki büyümenin yüzde birin altında kalması da oldukça düşündürücüdür.

Diğer taraftan GSYİH'nın 2007-2010 döneminde çeyrekler itibariyle büyüme hızlarına ilişkin grafiğin incelenmesinden 2008 yılının başından itibaren ekonominin yavaşladığı, 2009 yılının ilk çeyreğinde dip yaptığı, baz etkisiyle 2010 yılının ilk çeyreğinde zirve yaparak daha yeniden yavaşlamaya başladığı görülmektedir. Kanımızca 2010 yılının son çeyreğinde büyüme hızının yeniden yükselmesi söz konusu olabilecektir.

Harcama yönünden büyüme rakamları incelendiğinde ise toplam harcamalar içinde en büyük payı oluşturan özel tüketim harcamalarının yılın ilk dokuz aylık bölümünde yüzde 7,4 oranında arttığı görülmektedir. Bu dönemde devletin nihai harcamaları yüzde 1,1, toplam yatırım harcamaları yüzde 25,4, mal ve hizmet ihracatı yüzde 2,8, mal ve hizmet ithalatı ise yüzde 19,1 oranında büyümüştür. 2009 yılının ilk dokuz aylık bölümüyle karşılaştırıldığında 2010 yılının dokuz aylık bölümünde devletin tüketim harcamaları ile inşaat sektörü harcamalarındaki nispi gerileme dışında diğer tüm harcamalarda önemli ölçüde artış yaşandığı görülmektedir. Ancak, yatırım harcamalarında görülen artışın yüksekliği ve bu alandaki harcama büyümesinin 2009 yılını telafi eder düzeye gelmesi oldukça sevindiricidir.

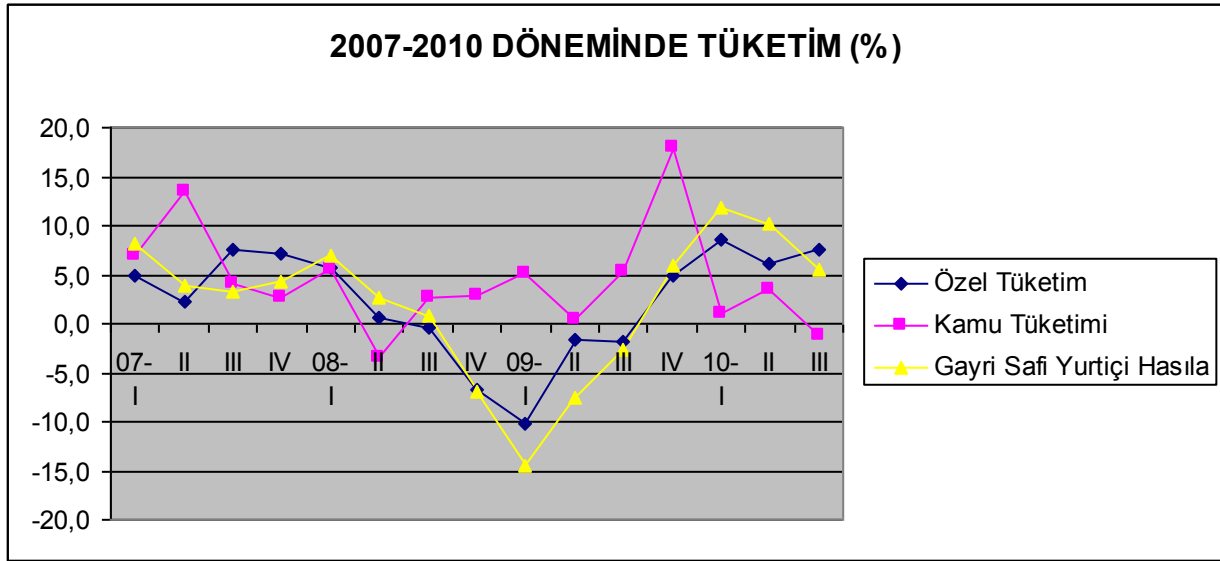
Yılın dokuz aylık bölümünde ekonomide yüzde 8,9 düzeyinde üretim artışı yaşanırken yurtiçi nihai talebin yüzde 10,3 oranında artmış olması ithalat ve dış ticaret açığındaki patlamanın kısmi bir gerekçesini de açıklamaktadır. Bir başka deyişle 2010 yılında daha çok iç taleple büyüyen

Türkiye ekonomisi dış girdi bağımlılığı ve ucuz kurlara bağlı olarak adeta ithalata dayalı olarak büyümüştür. Grafikten de görülebileceği ithalattaki reel büyüme 2010 yılının ilk çeyreğinden itibaren GSYİH büyüme oranının oldukça üzerinde seyretmiştir. 2000 sonrası ekonominin büyüdüğü tüm diğer yıllarda da görülen bu gelişme Türkiye'nin büyüme stratejisi ve büyümenin kaynakları konusunda yeni önlemler alması gereğine işaret etmektedir.

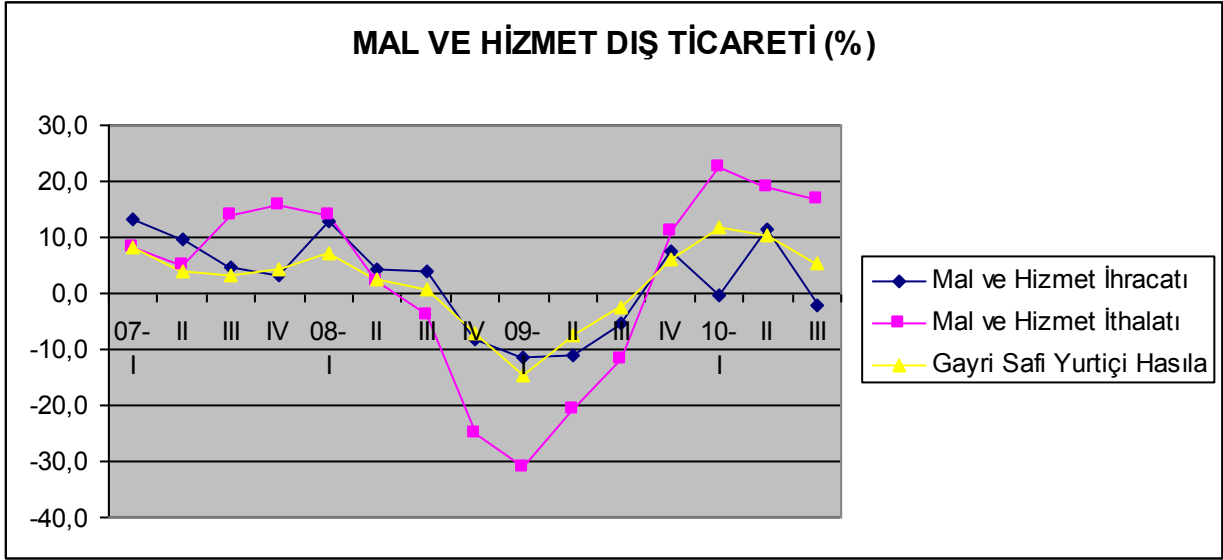
TABLO 6: HARCAMA YÖNÜNDE BÜYÜME (%)

	2008	2009	2009	2010			
	Yıllık	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	-0,3	-2,2	-4,1	8,6	6,2	7,6	7,4
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	1,7	7,8	3,6	0,9	3,5	-1,1	1,1
Maaş, Ücret	-0,4	1,4	1,3	0,4	0,5	1,4	0,8
Mal ve Hizmet Alımları	3,9	14	6,1	1,5	6,6	-3,5	1,3
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	-6,2	-19,1	-23,3	15,2	28,7	31,3	25,4
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	-1,5	-5,1		9,1	10,3	11,2	10,3
Mal ve Hizmet İhracatı	2,7	-5,3	-8,5	-0,4	11,6	-2,0	2,8
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	-4,1	-14,3	-21,1	22,3	18,8	16,9	19,1
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	0,7	-4,7	-8,4	11,8	10,2	5,5	8,9

Kaynak: TÜİK

2010 yılı harcama kalemlerine ilişkin dikkati çeken bir diğer konu ise kamunun gerek tüketim gerekse yatırım harcamalarındaki artışın oldukça düşük kalmasıdır. Bu durum 2009 yılında krizin aşılması için alınan maliye politikası önlemleri sonucunda bütçe açığında görülen büyük oranlı artışın kontrol altına alınması amacıyla yakından ilgilidir. Nitekim, 2009 yılının Ocak-Kasım döneminde toplam bütçe açığı 46,3 milyar TL iken 2010 yılının aynı döneminde 23,4 milyar TL'ye gerilemiştir.

Gerek üretim gerekse harcama yönünden büyüme rakamları birlikte değerlendirildiğinde ekonominin 2009 yılının yarattığı olumsuz etkileri giderdiği ifade edilebilir. Bunun birlikte Türkiye'nin ihtiyacı olan yüksek oranlı büyüme hızlarının yakalanması ve sürdürülebilirliği açısından dünden farklı stratejilere ihtiyaç olduğu da aşıkardır.

2.2.2. YATIRIMLAR

Yatırımlar; sadece gelecek açısından değil, doğrudan ve dolaylı etkileri yoluyla bugünün ekonomik koşulları açısından da önem taşıyan bir reel makro değişkendir. Nitekim, ülkede üretim, istihdam ve ihracat gibi en önemli ekonomik göstergeler yatırımlara bağlı olarak şekillenmektedir.

TABLO 7: YATIRIM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (%)

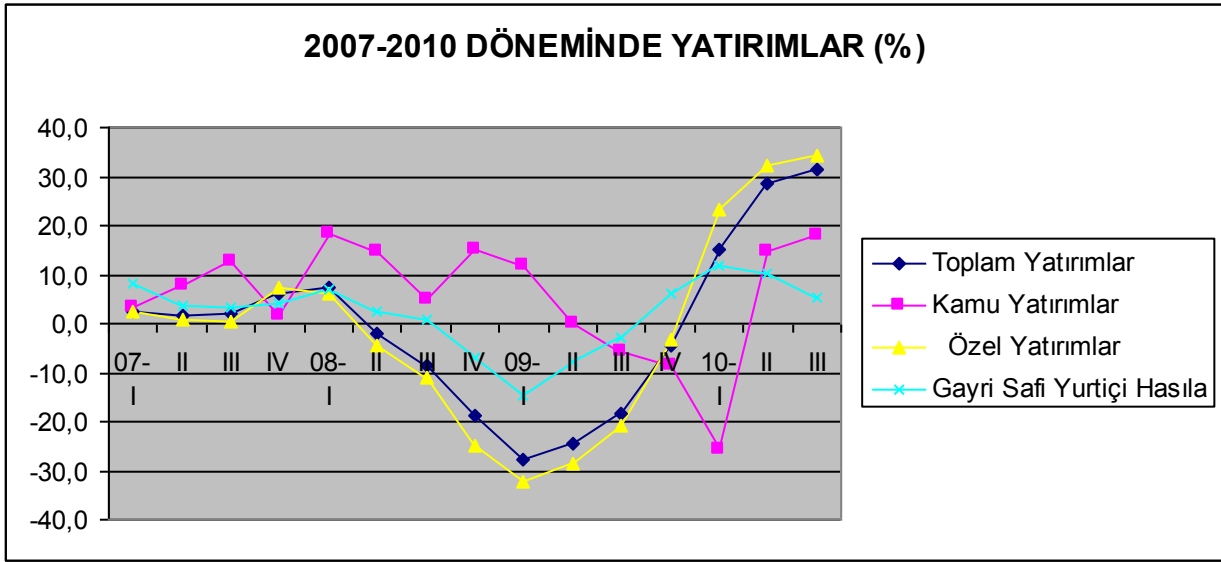
	2008	2009	2009	2010			
	Yıllık	Yıllık	9 Aylık	I	II	III	9 Aylık
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	-6,2	-19,1	-23,3	15,2	28,7	31,3	25,4
Kamu Sektörü	12,7	-2,3	4,0	-25,6	14,6	17,9	4,6
Makine-Teçhizat	20,1	-16,8	-11,7	-18,2	-8,1	18,1	1,5
İnşaat	10,6	2,4	7,1	-26,5	18,1	17,9	5,1
Özel Sektör	-9	-22,3	-27,7	23,1	32,2	34,4	30,0
Makine-Teçhizat	-7	-22,6	-27,8	25,3	36,8	38,6	33,9
İnşaat	-12,4	-21,6	-27,4	19,7	22,9	26,8	23,1

Kaynak: TÜİK

Tablo 7'den görülebileceği gibi 2009 yılında gayrisafi sabit sermaye oluşumu, bir başka deyişle yatırım harcamaları reel olarak yüzde 23,3 oranında gerileme göstermiştir. 2010 yılının 9 aylık bölümünde ise yatırımlar reel olarak yüzde 25,4 gibi oldukça yüksek bir oranda artmıştır. Ancak 2009 yılının aynı döneminde yatırım harcamalarının yüzde 23,3 oranında gerilemiş olması

yatırımların henüz 2008 yılı düzeyine ancak ulaşabildiğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan 2010 yılında yatırımlardaki artışın daha çok özel sektörden kaynaklandığı görülmektedir.

Yatırım harcamalarının 2007-10 dönemindeki gelişimi aşağıdaki grafik yardımıyla birlikte değerlendirildiğinde; özel kesim yatırımlarındaki artışın 2008 yılının ilk çeyreğinden itibaren gerilemeye başlayarak 2009 yılının ilk çeyreğinde dip noktasına geldiği, izleyen dönemlerde ise düzenli olarak artış hızının yükseldiği görülmektedir. Grafikte dikkat çeken başlıca nokta özel kesimin küresel finans krizi öncesinde yatırım artışlarını yavaşlatması, 2009 yılı ikinci çeyreğinden itibaren ise kriz koşullarından hızla uzaklaşmasıdır. Bu durum özel kesimin konjoktüre ilişkin öngörülerde oldukça tutarlı davrandığını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

2010 yılında yatırımlarda gerçekleşen gelişmeleri değerlendirmek açısından kullanılacak bir diğer gösterge ise teşvik belgeli sabit sermaye yatırımlarıdır. Bilindiği gibi hem uygulanmakta olan yatırım teşvik stratejisinin beklenen sonuçları vermemesi hem de yaşanan ekonomik krizin aşılması açısından yeni uygulamaların devreye sokulması zorunluluğuna bağlı olarak 2009 yılı Ağustos ayından itibaren bölge-sektör-proje üçlüsünü entegre eden yeni bir teşvik uygulamasına geçilmiştir. 2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu ile getirilen yeni yatırım teşvik sistemi önkilerden daha geniş ve daha bütünsel bir amaç sistematiğine sahiptir. Nitekim, daha önceki teşviklerde bölgesel dengesizliğin azaltılması ve yatırımların genel olarak artışı hedeflenirken bu Karar'da amaç "Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli

yatırımları özendirmek, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir.” şeklinde ifade edilmektedir.

TABLO 8: SEKTÖRLER İTİBARIYLA YATIRIM TEŞVİK BELGELİ SABİT SERMAYE YATIRIM TUTARI (Milyon TL)

14.07.2009 tarih ve 2009/15199 sayılı Karara göre düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeli Sabit Sermaye Tutarı						
	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2009	214,0	436,0	4.780,1	2.577,0	3.086,9	11.094,0
8	2,6	7,1	324,6	362,0	107,7	803,9
9	79,3	37,3	1.078,6	249,9	424,1	1.869,0
10	31,7	149,3	1.063,4	475,2	684,8	2.404,4
11	28,8	90,8	1.044,9	954,7	466,6	2.585,7
12	71,6	151,7	1.268,7	535,2	1.403,7	3.431,0
TOPLAM	428,0	872,1	9.560,2	5.154,0	6.173,7	22.188,0
2010-1	71,1	26,6	1.188,6	161,7	560,8	2.008,9
2	166,7	172,0	874,6	264,2	478,3	1.955,9
3	235,1	75,2	1.739,0	667,9	637,1	3.354,3
4	179,6	85,3	15.648,2	825,1	797,0	17.535,1
5	142,7	132,1	906,4	749,8	1.791,4	3.722,4
6	201,6	176,6	2.212,9	294,8	664,9	3.550,7
7	340,3	123,7	1.085,4	406,9	979,4	2.935,8
8	216,5	98,1	679,1	736,2	590,4	2.320,3
9	187,9	141,1	873,4	615,6	406,4	2.224,4
10	216,0	121,7	689,9	189,4	543,1	1.760,0
11	303,3	137,1	896,1	1.474,7	455,3	3.266,5
TOPLAM	2.260,7	1.289,6	26.793,7	6.386,3	7.904,2	44.634,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Yine, yeni sistemde Türkiye, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması-düzy 2 bölgeleri ve sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak dört farklı bölgeye ayrılmıştır. Yatırım teşvikleri (destekleri) bölgelere göre farklı araç ve yöntemler içermektedir. Nitekim, Birinci ve İkinci bölgelerde, 1) Vergi indirimi 2) Sigorta primi işveren hissesi desteği 3) Yatırım yeri tahsisi 4) KDV istisnası 5) Gümrük Muafiyeti Üçüncü ve dördüncü bölgelerde ise bunlara ilave olarak faiz desteği verilmesi öngörülmektedir. Bu desteklerden faydalanılabilmesi için asgari yatırım tutarının Birinci ve İkinci bölgelerde yer alan illerde bir milyon TL, İkinci ve Üçüncü bölgelerde ise 500 bin TL olması gerekmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında krizin etkilerini azaltmayı amaçlayan bir önlem olarak açıklanan yeni yatırım teşvik stratejisinin aslında bunun çok daha ötesinde amaçlar taşıdığı söylenebilir. Bir başka deyişle yeni strateji krize karşı bir önlem olmaktan çok ekonomik yapıyı sektörel ve bölgesel bazda yeniden şekillendirmeyi amaçlamaktadır.

Teşviklerde özellikle üzerinde durulması gereken nokta, etki analizinin yapılmamasıdır. Özellikle bölgesel bazda yapılan teşviklerde neyin amaçlandığı, ne elde edildiğinin sorgulanması gerekmektedir.

Bu yeni uygulamanın sonuçlarını değerlendirmek açısından oluşturduğumuz Tablo 8 incelendiğinde 2009 yılının Ağustos-Aralık döneminde toplamda yaklaşık 11 milyar TL'lik yatırım yapıldığı görülmektedir. Bu yatırımların büyük bir bölümünün imalat sanayii ve enerji alanında gerçekleşmiş olması da oldukça olumlu bir gelişme olarak algılanabilir. Ancak, yeni teşvik sistemi etkisini 2010 yılında çok daha belirgin bir şekilde göstermiş ve yılın 11 aylık bölümünde toplam teşvikli yatırım tutarı 2000 sonrası dönemin en yüksek değeri olan 44,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu yatırımların yaklaşık yüzde 60'ı imalat sanayi, yüzde 18'i hizmetler sektörü, yüzde 14'ü ise enerji alanında gerçekleşmiştir.

Yeni teşvik sistemi çerçevesinde gerçekleştirilen yatırımların mahiyetlerine göre dağılımı ise Tablo 9'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, yılın 11 aylık kısmında gerçekleştirilen 44,6 milyar TL'lik teşvikli yatırımların yüzde 80'i komple yeni yatırım için kullanılmıştır. Dolayısıyla gerek teşvikli yatırım tutarındaki artış gerekse yatırımların daha çok yeni yatırım şeklinde yapılması yeni sistemin ilk yansımalarının olumlu olarak değerlendirilmesine imkan vermektedir.

TABLO 9: MAHİYETLERİ İTİBARIYLA YATIRIM TEŞVİK BELGELİ SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ DAĞILIMI

	Komple Yeni Yatırım	Tevsi	Tamam-lama	Yenileme	Darboğaz Giderme	Moderni-zasyon	Enteg-rasyon	Ürün Çeşitlendirme	Toplam
2010-1	976,9	686,4	13,3	0,0	0,0	292,8	39,5	0,0	2.008,9
2	1.220,0	519,9	19,5	3,6	0,0	186,1	1,5	5,2	1.955,9
3	1.801,2	1.396,9	60,8	0,0	0,0	90,4	0,0	5,0	3.354,3
4	16.916,3	402,5	57,7	16,2	0,0	135,9	5,8	0,7	17.535,1
5	2.803,0	559,7	47,5	0,0	0,0	293,2	16,8	2,2	3.722,4
6	2.151,1	1.155,7	8,9	4,3	0,0	230,3	0,0	0,5	3.550,7
7	2.296,3	385,4	0,0	0,0	0,0	209,3	27,8	16,9	2.935,8
8	1.910,9	206,6	3,4	0,0	0,0	184,2	7,7	7,5	2.320,3
9	1.521,7	415,4	16,2	0,0	0,0	242,9	0,0	28,2	2.224,4
10	1.328,3	176,6	1,7	0,0	0,0	232,7	20,8	0,0	1.760,0
11	2.770,8	289,5	20,4	0,0	0,0	153,6	22,8	9,3	3.266,5
TOPLAM	35.696,3	6.194,7	249,4	24,1	0,0	2.251,5	142,7	75,6	44.634,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Yatırımlarla ilgili olarak incelenebilecek bir diğer gösterge ise kurulan ve kapanan şirket sayılarıdır. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre, 2010 yılının Ocak-Kasım aylarını kapsayan ilk 11 aylık bölümünde 47.030 yeni şirket kurulmuş, 11.354 şirket ise kapanmıştır. Böylece kurulan net işletme sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 13,1 oranında artmıştır. Tabloda dikkati çeken önemli bir nokta ise 2009 yılının aynı dönemine göre kurulan şirket

sayısının yüzde 16,7, kapanan şirket sayısının da yüzde 28,1 oranında artmış olmasıdır. Bu veriler yaşanan küresel ve ulusal ekonomik krizin artçı sarsıntılarının hala devam ettiğini ortaya koymaktadır.

TABLO 10: KURULAN VE KAPANAN ŞİRKETLERİN SAYILARI (Adet)

	Kurulan	Kapanan	Kurulan-Kapanan
2007	55.350	9.954	45.396
2008	49.003	9.578	39.425
2009	44.472	10.395	34.077
2009 Ocak-Kasım	40.295	8.860	31.435
2010 Ocak-Kasım	47.030	11.354	35.676
Değişim %	16,7	28,1	13,5

Kaynak: TÜİK

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığında; 2010 yılında yatırımlarda belirgin bir artışın yaşandığı söylenebilir. Bu şekilde ülkenin üretim kapasitesinin artması gelecek yıllar için üretimin potansiyel olarak artacağını ortaya koymaktadır.

2.2.3. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

Ekonomik olduğu kadar sosyal ve politik sonuçlar da yaratan istihdam gelişmeleri, özellikle de işsizlik, ülkemizin en önemli sorunu olma özelliğini korumaktadır. Bilindiği gibi, 2002 yılından 2008 yılı ilk çeyreğine kadar Türkiye ekonomisi hızla büyümüş ancak bu büyüme aynı oranda istihdam artışı getirmemişti. 2008 yılının son çeyreğinde ülkemizde de etkileri hissedilmeye başlayan ve 2009 yılının son çeyreğine kadar ekonominin daralmasına neden olan küresel kriz ve sonrasında ülkemizde işsizlik daha yüksek bir platoya oturmuştur. Bir taraftan teknik gelişmenin genelde emek tasarruflu olması, diğer taraftan hızla artmaya devam eden nüfus ve diğer taraftan da ülkemizde bozulan, daha doğrusu bir türlü oluşturulamayan yatırım iklimi işsizlik sorununun çözümünü adeta imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla işsizliğin ülkemizde daha uzun bir süre önemli bir sorun olarak varlığını sürdüreceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

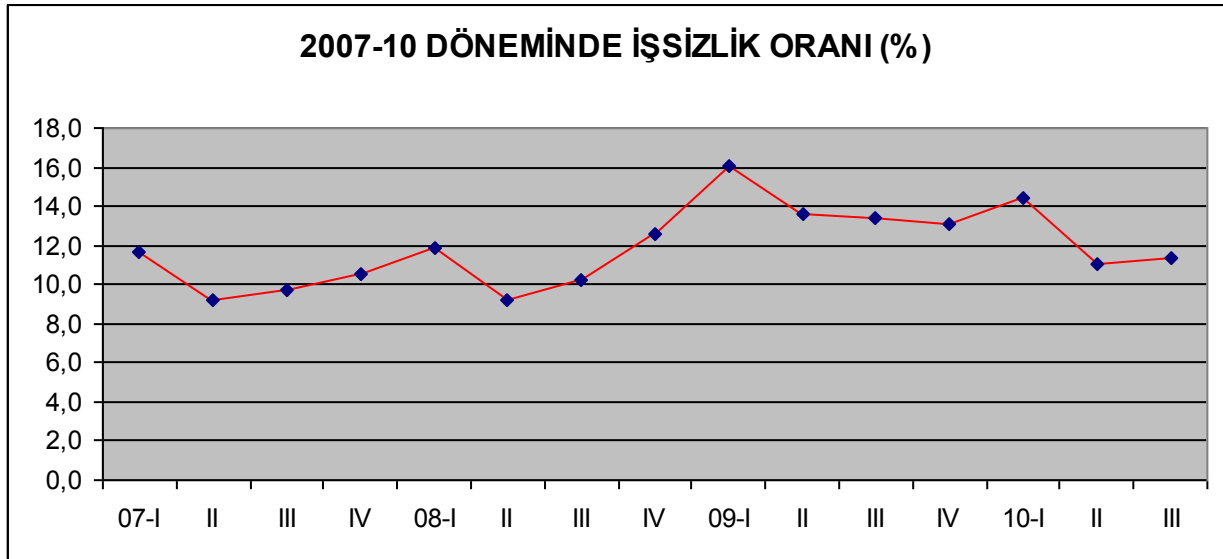
Tablo 11'den görüldüğü gibi 2010 yılı üçüncü çeyreği itibariyle ülkemizde çalışma çağındaki nüfus 52,6 milyon dolayında iken bunlardan 26,1 milyon kişi işgücü arzına katılmış ve 23,1 milyonu iş bulabilirken 2,9 milyon kişi yani yüzde 11,4'ü işsiz kalmıştır. Ayrıca çalışanların yaklaşık 10,3 milyonu yani yüzde 44,8'i kayıtdışı istihdam edilmiştir. Diğer taraftan 2010 yılından günümüze geçen yaklaşık 10 yılda toplam istihdamda kayda değer bir gelişmenin olmaması ve 72 milyonluk nüfusun sadece 23 milyonunun çalışabiliyor olması da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Aynı zamanda bağımlılık oranının yüksekliğine de işaret eden bu veriler ülkemizde yoksul sayısının 13 milyon kişiye dayanmasının arka planı hakkında da bazı ipuçları vermektedir.

2009 yılı ile karşılaştırıldığında ise 2010 yılının ilk üç çeyreğın tümünde işsiz sayısının 2009'a oranla daha düşük olduğu, ancak işsiz sayısındaki azalmanın üretim artışıyla paralellik göstermediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu veriler de ithalata dayalı büyümenin ekonomiye verdiği zararı farklı bir boyuttan ortaya koymaktadır.

TABLO 11: İŞGÜCÜ DURUMU (Bin kişi)

	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücü Arzı	İstihdam Edilenler	İşsizler	Kayıt Dışı İstihdam	İşgücüne Katılma Oranı %	İstihdam Oranı %	İşsizlik Oranı %	Kayıt Dışı İstihdam Oranı %
2000	46.211	23.078	21.581	1.497	10.925	49,9	46,7	6,5	50,6
2001	47.158	23.491	21.524	1.967	11.382	49,8	45,6	8,4	52,9
2002	48.041	23.818	21.354	2.464	11.133	49,6	44,4	10,3	52,1
2003	48.912	23.640	21.147	2.493	10.943	48,3	43,2	10,5	51,7
2004	47.544	22.016	19.632	2.385	9.843	46,3	41,3	10,8	50,1
2005	48.359	22.455	20.067	2.388	9.666	46,4	41,5	10,6	48,2
2006	49.174	22.751	20.423	2.328	9.593	46,3	41,5	10,2	47,0
2007	49.994	23.114	20.738	2.376	9.423	46,2	41,5	10,3	45,4
2008	50.772	23.805	21.194	2.611	9.220	46,9	41,7	11,0	43,5
2009	51.686	24.748	21.277	3.471	9.328	47,9	41,2	14,0	43,8
2009-I	51.360	23.582	19.779	3.802	8.070	45,9	38,5	16,1	40,8
II	51.575	24.837	21.455	3.382	9.565	48,2	41,6	13,6	44,6
III	51.789	25.537	22.108	3.429	10.105	49,3	42,7	13,4	45,7
IV	52.007	25.011	21.741	3.270	9.555	48,1	41,8	13,1	43,9
2010-I	52.223	24.831	21.267	3.564	8.874	47,5	40,7	14,4	41,7
II	52.431	25.901	23.055	2.846	10.055	49,4	44,0	11,0	43,6
III	52.645	26.166	23.195	2.971	10.383	49,7	44,1	11,4	44,8

Kaynak: TÜİK

2010 yılında istihdamın sektörel dağılımına ilişkin gelişmeler Tablo 12'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2009 yılında ortalama olarak 5,2 milyon kişi olan tarımda çalışan sayısı 2010

yılı Kasım sonu itibariyle yaklaşık 750 bin kişi artarak 5,9 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde istihdam sanayi sektöründe 410 bin, hizmetler sektöründe 316 bin, inşaat sektöründe 214 bin kişi artmıştır. 2010 yılında en yüksek istihdam artışının tarım sektöründe gerçekleşmiş olması, sektörün yılın ilk 9 aylık bölümünde binde 3 küçüldüğü de dikkate alınır, istihdamın üretim artışından değil, zorunlu istihdamdaki artıştan kaynaklandığı anlamına gelmektedir. Ülkemiz koşullarında adeta bir sosyal güvenlik kurumu konumuna gelen tarımın bu işlevi ne zamana kadar sürdürebileceği ise üzerinde ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

TABLO 12: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI (Bin kişi)

	Tarım	Tarım Dışı Toplam	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Toplam
2000	7.769	13.811	3.810	1.364	8.637	21.580
2001	8.089	13.435	3.774	1.110	8.551	21.524
2005	5.154	14.913	4.178	1.107	9.628	20.067
2008	5.016	16.177	4.441	1.241	10.495	21.193
2009	5.240	16.035	4.079	1.306	10.650	21.275
2010-1	5.039	16.125	4.281	1.161	10.683	21.164
2	5.040	16.228	4.308	1.133	10.787	21.268
3	5.197	16.545	4.301	1.263	10.981	21.742
4	5.619	16.882	4.381	1.418	11.083	22.501
5	5.831	17.224	4.470	1.517	11.237	23.055
6	6.233	17.255	4.536	1.580	11.139	23.488
7	6.284	17.193	4.575	1.632	10.986	23.478
8	6.178	17.017	4.525	1.542	10.950	23.195
9	5.999	16.975	4.489	1.520	10.966	22.974

Kaynak: TÜİK

Bu veriler ülkemizde işsizliğin azaltılmasına yönelik yeni bir stratejiye olan ihtiyaca işaret etmektedir. Kuşkusuz, işsizliği çok daha düşük seviyeye çekebilmek bir taraftan yatırım ikliminin iyileştirilmesine diğer taraftan da işgücü arzının niteliğinde günümüz ve gelecek yılların koşullarında işgücü talebinin niteliklerine uygun eleman yetiştirmeyi mümkün kılan eğitim sistemi reformu ile mümkün olabilecektir.

2.2.4. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR

Bu bölümde 2010 yılında dış ticaret, ödemeler dengesi ve kurlarda ortaya çıkan gelişmeler değerlendirilecektir.

2.2.4.1. DIŞ TİCARET

Türkiye, gelişmişlik düzeyi ve bunun yapısal koşullarına bağlı olarak dış ticaret dengesi sürekli açık veren bir ülkedir. Ancak son yıllarda bu açığın düzeyi sürekli ve oldukça yüksek oranlarda artmış ve sürdürülemez bir noktaya gelmişti. Nitekim, 2002 yılından itibaren ithalat, ihracat ve

dış ticaret açığında sürekli rekor kırılmıştı. Ancak yaşanan küresel ekonomik krize bağlı olarak 2009 yılında bu rekorlara ara verilmişti. 2010 yılında dış ticaret alanında yaşanan gelişmeler ise yeniden kriz öncesi rakamların yakalanmaya başladığını, yıl sonunda yeni açık rekorlarının mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

2010 yılı ihracat ve ithalat rakamları incelendiğinde; 2009 yılının Ocak-Kasım dönemine göre 2010 yılının aynı döneminde ihracatın yüzde 10,9 oranında artarak 102 milyar dolara, ithalatın yüzde 31 oranında artarak 164 milyar dolara, dış ticaret açığının ise yüzde 85 oranında artarak 62 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak 2009 Ocak-Kasım döneminde yüzde 73'e kadar yükselen ihracatın ithalatı karşılama oranı 2010 yılında yüzde 61'e kadar gerilemiştir. 2010 yılının son ayında ihracat ve ithalat artış trendinin devam etmiş olması muhtemeldir.

Bu gelişmeler sonucunda Türkiye'nin 1998-2010/Kasım döneminde verdiği toplam dış ticaret açığı yaklaşık 473 milyar dolara ulaşmıştır. Bu veriler; sadece kriz dönemlerinde yani konjonktürel gerekçelerle azalabilen ve kanımızca sürdürülemez düzeye gelen dış ticaret açığını azaltmak amacıyla Türkiye'nin yeni bir sanayileşme stratejisine ihtiyacı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda üretimi teşvik edici makro ekonomik politikalar yanında özellikle enerji ve ara mallarında dışa bağımlılığı azaltmayı hedefleyen orta ve uzun vadeli stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Parası döviz olmayan bir ülkenin bu sorunu kalıcı olarak çözmesinin başka bir yolu da bulunmamaktadır.

TABLO 13:DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER (Milyon Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Denge (Açık)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %
1998	26.974	45.922	-18.948	58,7
1999	26.588	40.671	-14.083	65,4
2000	27.775	54.502	-26.727	51,0
2001	31.334	41.399	-10.065	75,7
2002	36.059	51.554	-15.495	69,9
2003	47.253	69.340	-22.087	68,1
2004	63.167	97.540	-34.373	64,8
2005	73.476	116.774	-43.298	62,9
2006	85.535	139.576	-54.041	61,3
2007	107.272	170.063	-62.791	63,1
2008	132.027	201.964	-69.936	65,4
2009	102.143	140.928	-38.786	72,5
2009/11	92.088	125.909	-33.821	73,1
2010/11	102.122	164.922	-62.800	61,9
Değişim	10,9	31,0	85,7	--
TOPLAM (1998-2010)	861.724	1.335.154	-473.430	64,5

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

İthalatın mal bileşimindeki gelişmeler Tablo 14’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2010 yılının ilk 11 aylık bölümünde gerçekleştirilen 164 milyar dolarlık ithalatın 117 milyar dolarlık kısmı (%70,9’u) ara, 24 milyar dolarlık kısmı (%15,1’i) sermaye, 21 milyar dolarlık kısmı (%13,6’sı) ise tüketim mallarından oluşmaktadır. Bu dönemde Türkiye’nin toplam ihracatının (102 milyar dolar) ara malları ithalatını (117 milyar dolar) dahi karşılayamadığı görülmektedir. Kanımızca Türkiye ekonomisinin en ciddi yapısal sorunlarının başında da, bu nedenle, dış girdi bağımlılığı gelmektedir.

TABLO 14: İTHALATIN MAL BİLEŞİMİ (Milyon dolar)

YIL	TÜKETİM	SERMAYE	ARA	TOPLAM
2000	6.928	11.365	36.010	54.303
2001	3.813	6.940	30.301	41.055
2002	4.898	8.400	37.656	50.954
2003	7.813	11.326	49.735	68.874
2004	12.100	17.397	67.549	97.047
2005	13.975	20.363	81.868	116.207
2006	16.116	23.348	99.605	139.069
2007	18.694	27.054	123.640	170.063
2008	21.489	21.162	100.827	137.311
2009	19.290	23.927	135.442	178.408
2009-11	17.085	18.960	89.260	125.909
2010-11	21.877	24.852	117.691	164.922
Değişim	28,1	31,1	31,9	31,0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2009 yılı Ocak-Kasım dönemine oranla 2010 yılının aynı döneminde tüketim malları ithalatı yüzde 28,1, sermaye malları ithalatı yüzde 31,1 ve ara malları ithalatı ise yüzde 31,9 oranında artış göstermiştir.

TABLO 15: İHRACATIN SEKTÖREL BİLEŞİMİ (Milyon dolar)

YIL	TARIM	MADENCİLİK	İMALAT SANAYİ	TOPLAM
1998	2.375	364	24.065	26.974
1999	2.095	385	23.958	26.587
2000	1.684	400	25.518	27.775
2001	2.006	349	28.826	31.334
2002	1.806	387	33.702	36.059
2003	2.201	469	44.378	47.253
2004	2.645	649	59.579	63.167
2005	3.468	810	68.813	73.476
2006	3.611	1.146	80.246	85.535
2007	3.883	1.661	101.082	107.272
2008	4.177	2.155	125.188	132.027
2009	4.536	1.683	95.449	102.143
2009-11	3.938	1.435	86.299	92.088
2010-11	4.501	2.425	94.611	102.122
Değişim %	14,3	68,9	9,6	10,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Böylesi bir artışta en önemli etkenin gerek Dolar, gerekse Euro kurunun 2009 yılına oranla gerilemesi, bir başka deyişle Türk lirasının aşırı değerli tutulmasının olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bu veriler, yeni bir sanayileşme stratejisinin önceliklerini de ortaya koyması bakımından dikkat çekmektedir.

2010 yılının ilk 11 aylık bölümünde ihracatın sektörel gelişimi değerlendirildiğinde; 2009 yılının aynı dönemine göre tarım ve ormancılık ürünlerinde yüzde 14,3, madencilik ve taş ocaklığı ürünlerinde yüzde 68,9, imalat sanayi ürünlerinde ise sadece yüzde 9,6 düzeyinde artış olduğu görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak imalat sanayinin ihracat içindeki payı yüzde 93'ten yüzde 92'ye gerilemiştir.

2.2.4.2. ÖDEMELER DENGESİ

Bilindiği gibi cari açık 2002 sonrası dönemde Türkiye ekonomisinin en çok konuşulan, en çok endişe edilen ve genelde de ekonominin “yumuşak karnı” olarak dile getirilen bir sorundur. Nitekim 2001 krizinin ardından Türkiye’de cari açık, 2009 yılı dışında, sürekli olarak artış göstermiş ve 2010 yılı Kasım ayı sonunda 41 milyar doları aşmıştır. 2010 yılının 11 aylık bölümünde ise cari açık, 2009 yılının aynı dönemine göre yüzde 191 gibi yüksek bir oranda artış göstermiştir. Böylece 2001 krizi sonrasında kapsayan 9 yılda toplam cari açık (döviz açığı) değeri 213 milyar doları aşmıştır.

Diğer taraftan aynı dönemde sermaye-finans hesabından ülkemize giren döviz miktarı ise 255,4 milyar dolar olmuştur. Böylece dış açığı sürekli artan bir ülkede döviz rezervlerinin de artması mümkün olabilmiştir. Kuşkusuz bu durum görece yüksek faiz politikasının bir sonucudur.

Ülkemizde 2010 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla 41 milyar doları aşan cari açığın en önemli kaynağı 48,9 milyar dolar ile dış ticaret açığıdır. Bu açığa yatırım hesabı da 6,9 milyar dolarlık katkı yapmaktadır. Bu iki alt hesap cari açığı yaratırken, pozitif bakiye veren net hizmet gelirlerimiz (13 milyar dolar) ve cari transferler (1,2 milyar dolar) açığı azaltıcı bir rol oynamaktadır.

Ülkemizde cari açığın finansmanı yabancı sermaye girişi ile mümkün olmuştur. Nitekim, sermaye hesabından ülkemize yılın ilk 11 ayında 51,2 milyar dolarlık yabancı sermaye girmiştir. Bu sermaye girişinin yaklaşık 29,4 milyar dolar gibi önemli bir miktarı kamu ve özel kesim net dış borçlanmasından sağlanmıştır.

Ülkemize giren 51,2 milyar dolarlık kaynağın 4,8 milyar dolarlık kısmı ise doğrudan yatırım, yani borç olmayan kaynak (en azından kısa vadede) olarak ülkemize girmiştir. Bunun ise yaklaşık 2 milyar dolarlık kısmı yabancılara gayrimenkul satışından elde edilmiştir.

TABLO 16: ÖDEMELER DENGESİNDE GELİŞMELER (Milyon dolar)

ÖDEMELER DENGESİ ANALİTİK SUNUM (Milyon ABD Dolar)	2008	2009	2009	2010	2002- 2010
			Ocak-Kasım	Ocak-Kasım	
CARİ İŞLEMLER HESABI	-41.946	-14.297	-11.038	-41.630	-213.147
İhracat f.o.b.	140.800	109.646	98.927	108.493	807.925
İthalat f.o.b.	-193.821	-134.540	-120.351	-157.477	-1.098.371
Mal Dengesi	-53.021	-24.894	-21.424	-48.984	-290.446
Hizmetler Dengesi: Gelir	34.824	33.156	30.746	30.528	234.674
Hizmetler Dengesi: Gider	-17.703	-16.724	-14.785	-17.437	-114.614
Hizmet dengesi	17.121	16.432	15.961	13.091	120.060
Mal ve Hizmet Dengesi	-35.900	-8.462	-5.463	-35.893	-170.386
Gelir Dengesi: Gelir	6.889	5.164	4.859	3.679	37.600
Gelir Dengesi: Gider	-15.048	-13.298	-12.291	-10.619	-96.151
Gelir dengesi	-8.159	-8.134	-7.432	-6.940	-58.551
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-44.059	-16.596	-12.895	-42.833	-228.937
Cari Transferler	2.113	2.299	1.857	1.203	15.790
SERMAYE-FİNANS HESABI	33.547	10.540	6.779	51.251	255.430
Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-2.549	-1.553	-1.099	-1.368	-10.967
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	18.269	8.258	7.649	6.257	90.616
Doğrudan yatırım dengesi	15.720	6.705	6.550	4.889	79.649
Portföy Hesabı-Varlıklar	-1.276	-2.742	-2.646	-3.305	-19.518
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	-3.770	2.938	3.497	19.819	62.604
Hisse Senetleri	716	2.827	2.188	4.253	22.858
Borç Senetleri	-4.486	111	1.309	15.566	39.746
Portföy dengesi	2.494	196	851	16.514	43.086
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	-10.935	10.488	8.753	9.695	-18.366
Merkez Bankası	2	2	2	4	-88
Genel Hükümet	0	0	0	0	0
Bankalar	-9.164	5.873	5.106	11.167	-11.013
Diğer Sektörler	-1.773	4.613	3.645	-1.476	-7.265
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	33.808	-6.849	-9.375	20.153	151.061
Merkez Bankası	-1.791	-901	-870	-491	-5.064
Genel Hükümet	1.742	1.603	1.434	2.607	-869
Bankalar	8.195	1.357	-858	21.743	64.653
Diğer Sektörler	25.662	-8.908	-9.081	-3.706	92.341
Diğer yatırımlar dengesi	22.873	3.639	-622	29.848	132.695
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	-8.399	-3.757	-4.259	9.621	42.283
NET HATA VE NOKSAN	5.641	4.548	3.778	3.530	22.968
GENEL DENGE	-2.758	791	-481	13.151	65.251
REZERV VARLIKLAR	2.758	-791	481	-13.151	-65.251
Resmi Rezervler	1.057	-111	1.161	-11.351	-53.422
Uluslararası Para Fonu Kredileri	1.701	-680	-680	-1.800	-11.829

Kaynak: TCMB

Yabancıların hisse senedi ve tahvil alımlarının bulunduğu portföy hesabından ülkemize gelen net sermaye miktarı ise aylar itibariyle önemli oranda dalgalanma göstermiş, ancak yılın ilk 11 aylık bölümünde kümülatif olarak 16,5 milyar dolarlık net giriş gerçekleşmiştir. Böylece bu hesaptan ülkemize gelen sermaye miktarı uluslararası para hareketlerinin serbest bırakıldığı 1989 yılından sonraki en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu gelişme küresel finansal kriz ortamında Türkiye'nin

hala en yüksek faiz ödeyen ülkeler arasında yer almasıyla yakından ilgilidir. Zira bu dönemde gelen brüt toplam 19,8 milyar dolarlık portföy yatırımı girişinin yaklaşık 15,5 milyar dolarlık kısmı faiz geliri sağlayan kamu kağıtlarına yönelmiştir.

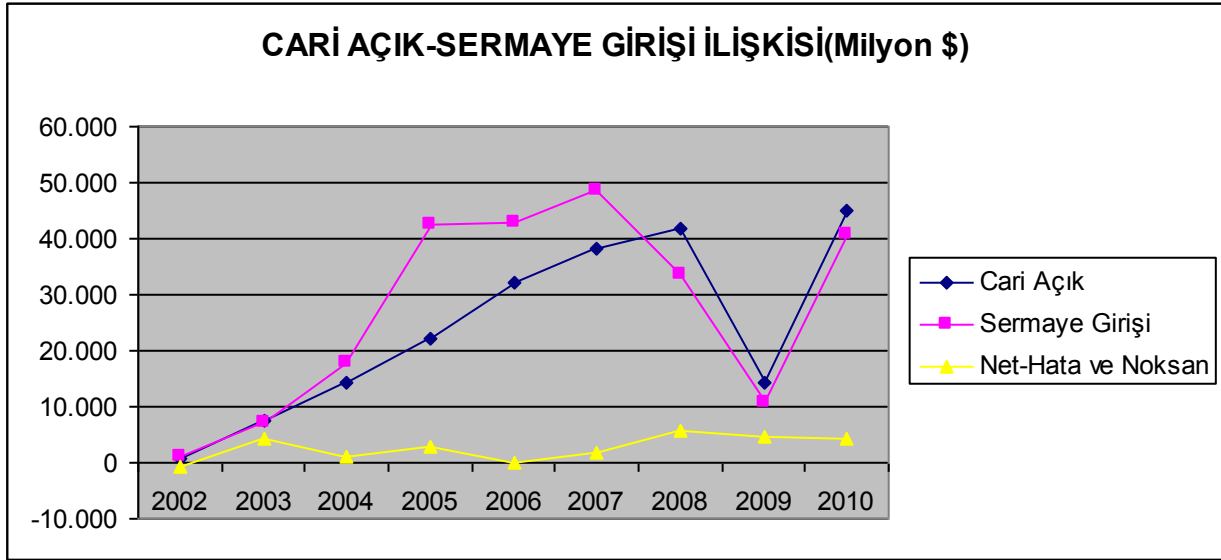
Ülkemize 51,2 milyar dolarlık dövizin girdiği sermaye-finans hesabının diğer yatırımlar kalemindeki gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. Nitekim bu hesaptan 2010 yılı Ocak-Kasım döneminde giren net paranın çok büyük bir bölümü bankalar (21,7 milyar dolar) ve kamunun (2,6 milyar dolar) dışarıdan borçlanmasından oluşmuştur. Bankaların ayrıca yurtdışında kullandığı kredileri yenilemeyerek ülke içine geri getirmiş olması da dikkat çekicidir. Bu durum bankaların ülke içinde kredi kullandırmayı ve/veya kamu kağıtlarına yatırım yapmayı daha rasyonel gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan dünya piyasalarında faiz oranlarının oldukça düşük seyretmesi bankaları carry-trade yapmaya yönlendirmektedir. Böylece bankalar yurtdışından düşük faizle borçlanarak ülke içinde bu paraları daha yüksek faiz ile kullanarak kazanç elde etme imkanlarını kullanmaktadır. Kuşkusuz bu süreçte bankalar kur riski taşımaktadır.

Diğer taraftan 2010 yılında Türkiye'ye net hata ve noksan kaleminden önemli miktarda (3,5 milyar dolar) para girişi gerçekleşmiştir. Dış ticaret ve para hareketlerindeki hesaplama hataları ve/veya kayıt dışı para giriş ve çıkışlarının gösterildiği bu hesaptaki gelişmelerin yönü ve miktarı ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur. Zira, kriz dönemlerinden hemen önce bu hesaptan para çıkması ve kriz sonrası kurların artışının ardından yeniden giriş yaşanması oldukça ilginçtir. Yine 2002-2010 döneminde bu hesaptan ülkemize yaklaşık 23 milyar dolarlık para girişi olması da cari açığın oluşumu ve finansmanı açısından bu hesabı önemli hale getirmektedir. Dolayısıyla, mali barış kapsamında ülkeye giren para dışarıda tutulursa, gümrüklerin, ülke sınırlarının, para hareketlerine ilişkin izleme mekanizmalarının gözden geçirilmesi gereği açıktır.

Bu noktada ödemeler bilançosundaki gelişmelere ilişkin olarak önemli bir konuya dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır. Zira gerek bazı ekonomi politikası karar birimlerinin yetkilileri gerekse bazı iktisat yazarları “cari açık finanse edildikçe sorun yok” diyebilmektedir. Bu değerlendirme oldukça sorunludur. Çünkü, finanse edilmeyen bir açığın oluşamayacağı gerçeği göz ardı edilmektedir. Ayrıca cari işlemler hesabı ile sermaye-finans hesabı arasındaki ilişkinin yönü cari işlemlerden sermaye finans hesabına doğru değil, sermaye-finans hesabından cari işlemlere doğrudur. Bir başka deyişle Türkiye önce cari açık verip ardından bu açığı finanse etme yoluna gitmemektedir. Aksine önce finansman bulunmakta ardından da cari açık oluşmaktadır. Daha net ifadelerle açıklamak gerekirse Türkiye'ye önce doğrudan yatırım, portföy yatırımı veya dış borç-kredi kullanımı kanallarından döviz girişi olmakta, bu girişler ülke

içindeki döviz miktarının bollaşmasına ve kurların gerilemesine neden olmaktadır. Böylece ithal ürünler görece olarak ucuzlamakta, ithalat artmakta ve dış ticaret açığı büyümektedir. Ayrıca hangi kanaldan gelirse gelsin ülkeye giren yabancı sermaye, ana para bir tarafa bırakılsa bile, kar transferi, faiz ve borsa gelirleri şeklinde getirdiği sermayeden daha fazlasını orta ve uzun vadede ülkeden çıkarmaktadır. Dolayısıyla ülkeye giren yabancı sermaye eş anlamlı olarak hem cari açığı finanse etmekte hem de yeniden cari açık potansiyeli yaratmaktadır.

Türkiye ekonomisinin dış girdi ve kaynak bağımlılığı 2002 sonrasında önce dönemlere göre çok daha büyük oranda artmıştır. Bunun sonucunda büyüme dış kaynak girişi ve ithalat artışına her zamankinden daha duyarlı hale gelmiştir. Nitekim, aşağıdaki grafiğin incelenmesinden görülebileceği gibi yabancı sermaye girişi ile cari açık arasındaki korelasyon neredeyse birebir düzeyine gelmiştir.

Bu bağlamda 2010 yılında ortaya çıkan önemli bir gelişme de cari açığın finansman kalitesinin de bozulmasıdır. Çünkü cari açığın finansmanında daha uzun vadeli olan doğrudan yatırımların payı azalırken görece olarak daha kısa vadeli olan dış borç kullanımını ile adeta vadesiz olarak tanımlanacak sıcak paranın (yabancı portföy yatırımları) hızla artmıştır. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin faylarında gelecek açısından risk taşıyan enerji birikimi 2010 yılında yeniden başlamıştır. Yılın ilk yarısının seçim konjonktüründe geçecek olması ve bunun bütçe boyutunda getirebileceği olası olumsuzluklar da dikkate alındığında ekonomik birimlerin döviz pozisyonu konusunda her zamankinden daha dikkatli davranmaları gereği ortaya çıkmaktadır.

2.2.4.3. DÖVİZ KURLARI

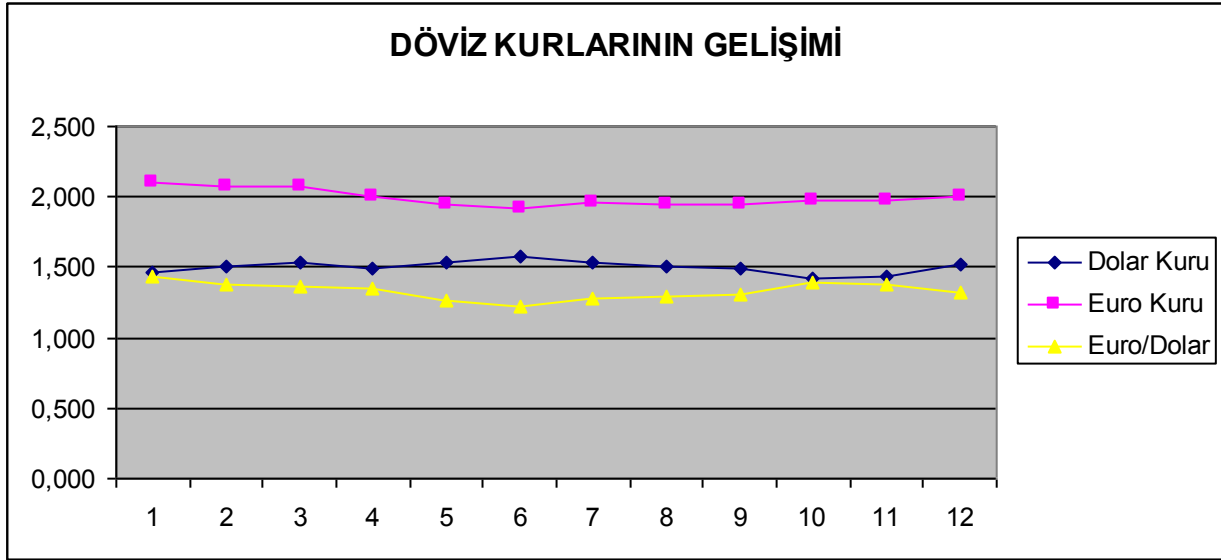
Türkiye’de son yıllarda döviz kurlarında yaşanan gelişmeler Tablo 17’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2010 yılında Mayıs-Kasım döneminde kurlarda genelde bir azalma diğer

aylarda ise artış yaşanmıştır. Aralık ayında kurlardaki artış dikkate değer orana ulaşmıştır. 2009 yılına göre ise 2010 yılında Dolar yüzde 3,2, Euro yüzde 7,5 oranında değer kaybetmiştir. Bu gelişme çapraz kurları da etkilemiş ve Euro, Dolar karşısında 9,8 oranında değer yitirmiştir.

TABLO 17: KUR GELİŞMELERİ

YIL	Dolar	EURO	EURO/\$ Paritesi	2010	Dolar	EURO	EURO/\$ Paritesi
1999	422.152	445.676	1,061	Ocak	1,470	2,102	1,430
2000	626.712	573.942	0,92	Şubat	1,509	2,069	1,371
2001	1.231.322	1.093.683	0,893	Mart	1,532	2,081	1,358
2002	1.509.471	1.433.214	0,949	Nisan	1,491	2,004	1,344
2003	1.496.668	1.689.365	1,129	Mayıs	1,539	1,944	1,264
2004	1.425.771	1.771.948	1,243	Haziran	1,574	1,923	1,221
2005	1,344	1,674	1,246	Temmuz	1,540	1,961	1,273
2006	1,435	1,804	1,258	Ağustos	1,505	1,947	1,293
2007	1,305	1,782	1,366	Eylül	1,493	1,948	1,306
2008	1,296	1,900	1,470	Ekim	1,422	1,975	1,389
2009	1,551	2,156	1,473	Kasım	1,433	1,967	1,373
2010	1,502	1,994	1,329	Aralık	1,517	2,004	1,321
Değişim	-3,2	-7,5	-9,8				

Kaynak: TÜİK

Kurlarda yaşanan bu gelişmeler Türkiye ekonomisi açısından olumsuz etkiler yaratmıştır. Nitekim bir taraftan görece olarak ucuzlayan ithal ürün fiyatları ithalatı artırmış diğer taraftan da ihracatçılarımızın rekabet gücünü azaltarak ihracatı potansiyelin altında bırakmıştır. Ayrıca Euro'nun değer kaybetmesi Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinin döviz bileşimi (ihracatın daha çok Euro, ithalat ve dış borçların ise daha çok dolar bazında olması nedeniyle) dikkate alındığında bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir.

2.2.5. KAMU KESİMİ DENGESİ

Türkiye ekonomisi açısından reel büyüklüğü önemli ölçüde küçülmüş olmakla beraber devletin para ve sermaye piyasalarındaki belirleyici özelliği devam etmektedir. Bu durum uzun yıllar açık veren bütçe ve bunun sonucunda mutlak olarak devasa büyüklüklere ulaşmış iç borç stokuyla yakından ilgilidir. Bu nedenle bütçe büyüklükleri tüm ekonomik birimler açısından büyük önem taşımaktadır.

2.2.5. 1. BÜTÇE DENGESİ

Bütçeye ilişkin 2010 yılı gelişmeleri Tablo 18’de verilmiştir. Buradan görüldüğü gibi, yılın ilk 11 aylık bölümünde bütçe açığı 23,4 milyar TL olmuştur. Bu dönemde devletin elde ettiği toplam gelir yüzde 20,2 oranında artarken harcamalardaki artış yüzde 6,8, vergi gelirlerindeki artış ise yüzde 24,8 gibi yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir. 2010 yılında gerçekleşen enflasyon oranları (yüzde 6-8) ve gerçekleşmesi beklenen büyüme hızı (yüzde 7-8) dikkate alındığında vergi hasılatında reel bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu durum 2010 yılı büyüme hızının öngörülenin üzerinde gerçekleşmesi kadar devletin dolaylı vergilerde yaptığı bazı artışlarla da yakından ilgilidir.

TABLO 18: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (Birikimli, Milyon TL)

(MİLYON TL)	2009	2010	OCAK-KASIM		
	GERÇ.	HEDEF	2009	2010	%
Bütçe Giderleri	268.219	286.981	239.542	255.770	6,8
Faiz Hariç Giderler	215.018	230.231	187.383	209.312	11,7
Personel Giderleri	55.947	60.349	52.297	58.196	11,3
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	7.208	11.110	6.315	9.921	57,1
Mal ve Hizmet Alımları	29.799	25.190	22.312	21.609	-3,2
Cari Transferler	91.976	102.173	84.878	92.949	9,5
Sermaye Giderleri	20.072	18.924	13.868	17.557	26,6
Sermaye Transferleri	4.319	3.429	3.002	3.855	28,4
Borç Verme	5.698	6.903	4.710	5.225	10,9
Yedek Ödenekler	0	2.153	0	0	
Faiz Harcamaları	53.201	56.750	52.159	46.459	-10,9
Bütçe Gelirleri	215.458	236.794	193.186	232.281	20,2
Genel Bütçe Gelirleri	208.610	229.947	187.343	225.050	20,1
Vergi Gelirleri	172.440	193.324	154.247	192.574	24,8
Teşebbüs ve Mülkiyet Geliri	9.948	6.755	9.318	9.148	-1,8
Özel Gelirler ile Alınan Bağışlar ve Yardımlar	807	964	830	1.543	85,8
Faizler, Paylar ve Cezalar	23.058	17.817	21.194	19.133	-9,7
Sermaye Gelirleri	2.044	10.649	1.480	2.481	67,7
Alacaklardan Tahsilat	312	438	273	170	-37,7
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	5.037	4.898	4.114	5.443	32,3
Düzen. ve Denet. Kurumların Gelirleri	1.811	1.949	1.729	1.788	3,5
Bütçe Dengesi	-52.761	-50.187	-46.356	-23.489	49,3
Faiz Dışı Denge (Maliye Tanımlı)	440	6.563	5.803	22.969	295,8
Faiz Dışı Denge (Program Tanımlı)	-15.001	-8.748	-8.806	10.367	217,7

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

2010 yılı bütçesinin harcama kalemlerinde yılın ilk 11 aylık döneminde yaşanan gelişmeler incelendiğinde; faiz harcamalarının yüzde 10,9 oranında azaldığı, faiz dışı harcamaların ise yüzde 11,7 düzeyinde arttığı görülmektedir. Harcamalar içinde en büyük payı 92 milyar TL ile cari transferler oluştururken bunu 58 milyar TL personel harcamaları ve 46 milyar TL ile faiz harcamaları izlemektedir. Bu kalemlere yapılan harcamalar, toplam harcamaların yaklaşık yüzde 80'i, toplam gelirlerin yüzde 81'i, vergi gelirlerinin ise yüzde 108'ine karşılık gelmektedir. Böylesi esnek olamayan bir bütçe yapısı içinde yatırımlara (sermaye giderleri) giden harcama ise ancak 17 milyar TL olabilmiştir.

Gerek kamu maliyesi, gerekse Türkiye ekonomisi açısından kamunun yapmış olduğu cari transfer harcamalarının üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Zira 2010 yılı Ocak-Kasım döneminde yüzde 9,5 oranında artarak 92,9 milyar liraya ulaşan ve tek başına toplam bütçe giderlerinin yüzde 36'sını aşan bu harcamaların kontrol edilmesi gerekmektedir. Aksi halde kamunun yatırımlar için kaynak ayırmasının mümkün olamayacağı günler çok uzakta kalmayacaktır. Bu çerçevede vergi oranlarında özellikle de harcama vergisi oranlarında artış yapılmadan, daha çok kayıt dışı ekonominin önlenmesiyle vergi gelirlerinin artırılması, kayıtdışı istihdamın önüne geçilerek de sosyal güvenlik kurumlarının aktüaryal dengelerinin (emekli maaşı alan sayısı/ prim ödeyen sayısı) iyileştirilmesi öncelikli olmak durumundadır.

TABLO 19: CARİ TRANSFERLERİN DAĞILIMI

(Milyon TL)	OCAK-KASIM		
	2009	2010	DEĞİŞİM %
Toplam Cari Transferler	84.878	92.949	9,5
a)Görev Zararları	3.695	3.115	-15,7
b)Hazine Yardımları	53.874	55.841	3,7
- Sosyal Güvenlik Kur. Hazine Yardımları	1.036	1.199	15,7
- Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	50.022	51.529	3,0
- Mahalli İdareler	1.464	1.591	8,7
-Diğer Hazine Yardımları	1.352	1.521	12,5
c) Kar Amacı Gütmeyen Kur. Yapılan Transferler	673	746	10,8
d)Hane Halkına Yapılan Transferler	1.096	1.380	25,9
e) Tarımsal Destekleme	4.095	5.412	32,2
f) Hane Halkına Yapılan Diğer Transferler	630	704	11,7
g) Sosyal Amaçlı Transferler	916	1.455	58,9
h) Yurtdışına Yapılan Transferler	630	777	23,2
i) Gelirden Ayrılan Paylar	19.267	23.519	22,1
-Mahalli İdare Payları	15.298	18.803	22,9
-Fon Payları	3.024	3.556	17,6
-Diğer Paylar	944	1.161	22,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

Ülkemizde kamu maliyesinin bir diğer önemli sorunu vergi gelirlerinin bileşimiyle ilgilidir. Gelişmiş ülkelerde vergi gelirlerinin yüzde 60-70’lik dilimi doğrudan vergilerden, yüzde 40-30’u dolaylı vergilerden sağlanırken ülkemizde bu oranlar tam tersi bir görüntü vermektedir. Nitekim Tablo 20’den de görülebileceği gibi ülkemizde dolaylı vergi gelirleri (KDV, ÖTV gibi) toplam vergi gelirleri içinde yüzde 60’ın üzerinde bir orana sahiptir. 2010 yılının Ocak-Kasım dönemlerinde toplam vergi gelirleri yüzde 24,8, gelir vergisi tahsilatı yüzde 9,2 ve kurumlar vergisi tahsilatı yüzde 17,5 oranında artarken, dahilde alınan KDV tahsilatının yüzde 42, ithalattan alınan KDV tahsilatının yüzde 38, ÖTV tahsilatının ise yüzde 31 oranında artması 2010 yılında vergi gelirleri bileşiminin daha büyük oranda dolaylı vergiler lehine değişeceğini göstermektedir.

TABLO 20: VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI (Milyon TL)

VERGİ GELİRLERİ	2009	2010	OCAK-KASIM		
	GERÇ.	HEDEF	2009	2010	%
	172.440	193.324	154.247	192.574	24,8
GELİR, KAR VE SER. KAZANÇ. ÜZ. AL. VER.	56.469	59.481	51.374	57.582	12,1
GELİR VERGİSİ	38.446	41.516	33.724	36.842	9,2
KURUMLAR VERGİSİ	18.023	17.965	17.650	20.740	17,5
MÜLKİYET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER	4.664	4.484	4.413	5.074	15,0
VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ	168	156	133	188	41,3
MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	4.496	4.328	4.280	4.887	14,2
DAHİLDE ALINAN MAL VE HİZMET VERGİLERİ	73.136	86.366	64.806	83.762	29,2
DAHİLDE ALINAN KDV	20.853	22.636	17.256	24.522	42,1
ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ	43.620	54.631	39.519	51.784	31,0
-Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin ÖTV	25.525	30.685	23.348	29.193	25,0
-Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin ÖTV	3.353	3.787	2.713	4.978	83,5
-Kolalı Gazoz, Alkollü İç. ve Tüt. Mamül. İlişkin ÖTV	13.893	18.760	12.736	16.270	27,7
Alkollü İç.	2.134	2.134	1.967	2.621	33,3
Tüt. Mamül	11.546	16.404	10.570	13.452	27,3
Kolalı Gazoz	212	222	199	197	-1,2
-Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin ÖTV	849	1.399	723	1.343	85,7
BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ	4.003	3.875	3.747	3.303	-11,8
ŞANS OYUNLARI VERGİSİ	396	408	361	386	7,0
ÖZEL İLETİŞİM VERGİSİ	4.265	4.816	3.923	3.767	-4,0
ULUSLARARASI TİC. VE MUAM. AL. VERGİLER	28.651	33.134	25.369	34.833	37,3
GÜMRÜK VERGİLERİ	2.466	2.980	2.189	2.842	29,8
İTHALATTA ALINAN KATMA DEĞER VERGİSİ	26.134	30.108	23.135	31.922	38,0
DİĞER DIŞ TİCARET GELİRLERİ	51	46	46	70	52,1
DAMGA VERGİSİ	4.169	4.399	3.628	4.541	25,2
HARÇLAR	4.755	5.405	4.200	6.178	47,1
BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAYAN VERGİLER	596	55	456	604	32,4
DİĞER GELİRLER	43.018	43.471	38.938	39.707	2,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

Bu arada finansal rantlar yeterince vergilendirilmemeye devam ederken reel sektör üzerindeki vergi ve istihdam yüklerinin yüksek olmayı sürdürmesi, kurlar yanında bu politikaların da reel kesim aleyhine sonuçlar üretmeye devam edeceği anlamına gelmektedir.

Bir boyutuyla ülkemizde mevcut gelir dağılımı dengesizliğini daha da artıran diğer boyutuyla da kayıtdışı işlemlerin artmasına neden olarak haksız rekabet ortamı yaratan dolaylı vergiler ağırlıklı yapının bir an önce düzeltilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan bütçe ve vergi gelirlerine ilişkin istatistikler ilginç bir ilişkiye de işaret etmektedir. Nitekim Türkiye’de cari açık arttıkça bütçe açığı gerilemektedir. Çünkü, artan ithalat devletin gümrük ve ithal ürünler üzerinden alınan KDV tahsilatını da artırmakta, böylece bütçe açığı gerilemektedir. Dolayısıyla uygulanan/uygulanmayan kur politikaları sonucunda gerileyen döviz kurları bir taraftan enflasyonu baskılamakta ve halkın ucuz ithal mal talebini özendirmekte diğer taraftan da artan ithalat, ithalatla bağlantılı vergi tahsilatını artırarak bütçe açığının kapanmasına katkı sağlamaktadır. Kuşkusuz bu sürecin sonsuza kadar devam etmesi olası değildir. Aslında kısa vadede olumlu gibi görünen bu sürecin alternatif maliyeti de oldukça yüksektir. Zira bir taraftan sanayiciler başta olmak üzere reel sektörü haksız rekabet ile karşı karşıya bırakmakta diğer taraftan işsizliğin makul düzeylere düşmesini engellemekte ve nihayet ülke dışına gereğinden fazla kaynak çıkışına yol açmaktadır. Temennimiz bu sürecin olası sonuçlarının yaşamadan öngörülmesi ve gerekli politika değişikliklerinin biran önce yapılmasıdır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, ülkemiz bütçesinde geçmiş yıllara oranla bir iyileşme olduğunu ancak bu iyileşmenin henüz etkin bir maliye politikası, özellikle de yeniden bir yatırım-üretim-istihdam hamlesi yaratabilmeye imkan verecek maliye politikası için yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

2.2.5.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI

Bütçe dengesine emanet ve avans hesaplarının bakiyesinin eklenmesiyle bulunan nakit dengesi Hükümetin bulması gereken fon ihtiyacını ortaya koymaktadır. Tablo 21’de yer alan verilere göre bütçe nakit dengesi 2009 yılının ilk 11 aylık bölümünde 45,9 milyar TL açık verirken 2010 yılının aynı döneminde bu açık yüzde 71 oranında azalarak 13 milyar TL’ye gerilemiştir. 2009 yılında nakit açığı daha çok iç borçlanma ile karşılanırken, 2010 yılında açık iç borçlanma yanında dış borçlanma yoluyla da finanse edilmiştir.

2010 yılının ilk 11 aylık bölümünde vadesi bir yıldan az olan Devlet iç borçlanma kağıtlarını ifade eden Hazine bonosu türünden borçların azalıp vadesi bir yıl ve daha fazla olan devlet iç borçlanma kağıtlarını ifade eden Devlet tahvillerinden borçlanmanın artması devletin borçlanma vadesini uzattığı anlamına gelmektedir. Ancak, bu dönemde önceki yılların aksine dış borç kullanımının artması dikkat çekmektedir. Kur oynaklığının arttığı böylesi bir dönemde döviz cinsinden borçlanması bazı olumsuz yan etkiler yaratabilecektir.

TABLO 21: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI
(Birikimli, Milyon TL)

	2008	2009	OCAK-KASIM		
			2009	2010	DEĞİŞİM %
Nakit Dengesi	-19.061	-56.979	-45.937	-13.038	-71,6
Finansman	19.061	56.979	45.937	13.038	-71,6
Dış Borçlanma, Net	3.522	6.123	3.266	6.687	104,8
Kullanım	14.597	14.395	11.217	16.420	46,4
Ödenen	-11.075	-8.272	-7.952	-9.733	22,4
İç Borçlanma, Net	13.859	54.770	54.018	21.516	-60,2
TL Cinsinden Hazine Bonosu	7.844	58	58	-3.327	-5.885,6
Satış	18.606	19.332	19.332	15.808	-18,2
Ödenen	-10.762	-19.275	-19.275	-19.135	-0,7
TL Cinsinden Devlet Tahvili	14.824	60.943	60.191	36.024	-40,2
Satış	83.270	130.485	128.932	133.503	3,5
Ödenen	-68.446	-69.542	-68.742	-97.479	41,8
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-8.809	-6.230	-6.230	-11.181	79,5
Satış	2.107	80	80	2.807	3.426,8
Ödenen	-10.917	-6.310	-6.310	-13.988	121,7
Net Borç Verme (-)	1.185	2.389	2.537	-1.676	-166,1
Borç Verme	1.749	3.080	3.081	33	-98,9
Geri Ödeme (-)	564	690	544	1.709	214,2
Özelleştirme Geliri	64	0	0	0	0,0
TMSF Gelir Fazlaları		634	602	501	-16,7
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	2.801	-2.159	-9.412	-17.343	84,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2.2.5.3. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ

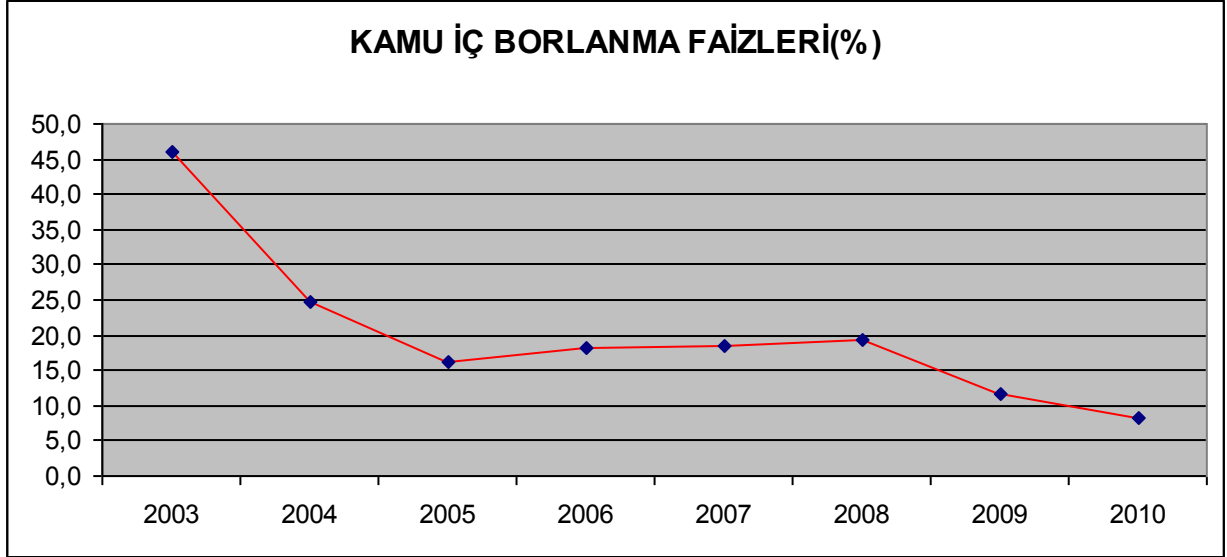
Hazinenin iç borçlanma faizleri 2007 yılı başından itibaren gerilemeye başlamış ancak, ABD’de mortgage krizinin yaşandığı Ağustos ayı ile birlikte yeniden artmıştır. Bununla birlikte 2009 yılında iç borçlanma faizleri düzenli olarak gerilemiştir. 2010 yılında ise kamunun iç borçlanma faizleri tarihinde hiç olmayan düzeye, yüzde 7,6'lara kadar gerilemiştir. Böylece 2009 yılının Ocak-Kasım döneminde ortalama olarak yüzde 11,6 faiz ödeyerek çevrilen borçlar (roll-over) 2010 yılının aynı döneminde yüzde 8,2 ile çevrilebilmiştir.

Faiz oranındaki düşüş marjinal gibi görünse de, 2009 yılı sonu itibariyle 330 milyar TL düzeyinde olan iç borç stokunun çevrilme maliyeti kabaca 11,2 milyar TL azalmıştır. Bu veri 2010 yılında faiz harcamaları ve bütçe açığındaki gerilemenin bir nedenini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

TABLO 22:HAZİNE İSKONTOLU İHALELERİ YILLIK BİLEŞİK FAİZ ORANLARI

AYLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ocak	56,8	25,5	19,4	14,0	20,4	16,2	16,2	8,0
Şubat	55,3	24,0	17,6	14,0	18,9	16,7	15,0	8,0
Mart	59,9	24,4	17,0	13,9	19,8	17,5	14,3	8,3
Nisan	57,4	23,1	17,2	13,9	19,1	18,3	13,4	8,7
Mayıs	51,1	28,8	17,3	15,0	18,8	19,6	11,6	9,5
Haziran	46,0	27,5	15,6	18,1	18,5	21,5	12,1	8,7
Temmuz	46,1	26,3	16,0	21,5	17,6	20,5	11,0	8,3
Ağustos	38,7	24,8	16,1	20,5	18,6	18,9	9,5	8,0
Eylül	32,2	25,4	14,8	21,1	18,3	18,8	9,1	7,8
Ekim	29,3	22,8	14,6	22,0	16,4	20,6	7,5	7,6
Kasım	28,6	22,9	14,1	20,9	16,2	21,4	8,5	7,6
Aralık	27,9	23,1	14,2	21,5	16,5	18,6	9,0	--
Ortalama	46,0	24,7	16,3	18,1	18,4	19,2	11,6	8,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2.2.5.4. KAMU BORÇ STOKU

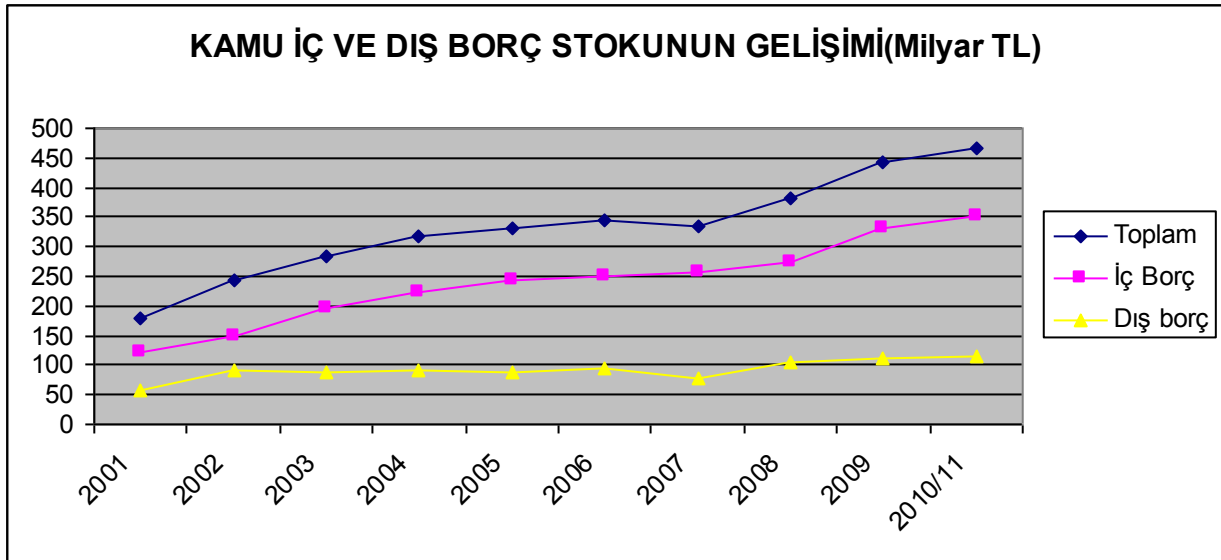
Türkiye ekonomisinin önündeki en önemli sorunlardan birisi de oldukça yüksek miktarlara ulaşan borç stokudur. Bu sorun bütçe gelirlerinin büyük bir kısmının faiz ödemelerine ayrılması zorunluluğunu doğurmakta, kamu yatırımlarının artırılması ve özel sektör yatırımlarının yeterince teşvik edilmesini engellemektedir. Ayrıca borçların çevrilmesinin gerektirdiği büyük miktardaki kaynak ihtiyacı bir taraftan özel kesimin kullanabileceği fonları azaltmakta (crowding-out), diğer taraftan da Türkiye'yi dış kaynağa mahkum ederek küresel spekülörlere yüksek getiri sağlamaya zorlamaktadır. Böylece yüksek miktardaki kamu borçları hem ülke içinde gelir dağılımını bozmakta hem de ülke içindeki kaynakların bir kısmının küresel spekülörlere aracılığıyla yurtdışına çıkmasına neden olarak ülkeyi fakirleştirmektedir.

Bütçe gerçekleştirmeleri ve faiz oranlarındaki gelişmelere bağlı olarak kamu borç stoku da değişmektedir. Bu gelişmeleri analiz etmek amacıyla hazırladığımız Tablo 23'den görüldüğü gibi, kamunun iç borç stoku 2010 yılının ilk 11 ayı sonunda, geçen yılın aynı dönemine göre 21,6 milyar TL artmıştır. Aynı dönemde kamunun dış borç stoku ise 1,8 milyar Dolar düzeyinde artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucu kamunun TL bazında toplam borç stoku 440 milyar TL'den 465 milyar TL'ye yükselmiştir.

TABLO 23: MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU

	2002	2005	2008	2009	2009/11	2010/11	Değişim %
TOPLAM (MİLYAR TL)	242,7	331,5	380,3	441,5	440,8	465,5	5,6
TOPLAM (MİLYAR \$)	148,5	247,1	251,5	293,2	297,3	313,2	5,3
İç Borç Stoku (MİLYAR TL)	149,9	244,8	274,8	330,0	329,2	350,8	6,6
Piyasa	70,8	169,3	209,1	269,1	267,6	299,2	11,8
Kamu Kesimi	79,1	75,5	65,8	60,9	61,6	51,6	-16,2
Dış Borç Stoku (MİLYAR \$)	56,8	64,6	69,8	74,1	75,3	77,1	2,4
Kredi	33,7	33,1	30,9	33,2	33,9	33,0	-2,7
Uluslararası Kuruluşlar	20,6	22,1	18,9	21,4	21,9	20,5	-6,8
(IMF Kredisi)	13,9	14,6	8,6	7,9	8,2	6,0	-27,1
(SDR Tahsisatı)				1,5	1,5	1,5	-4,7
Hükümet Kuruluşları	6,8	5,2	5,5	5,7	5,9	6,1	3,2
Diğer	6,3	5,7	6,4	6,1	6,1	6,4	6,5
Tahvil	23,1	31,6	38,9	40,9	41,4	44,1	6,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Tablo 24'de ise kamu ve özel kesim dış borç stokuna ilişkin veriler bulunmaktadır. Buradan görülebileceği gibi, 2009 yılı sonunda 268 milyar dolar olan toplam dış borç stoku 2010 yılı 3. çeyreği sonunda 14 milyar dolar artarak 284 milyar dolara yükselmiştir. Borç artışı yanında dikkati çeken önemli bir gelişme ise 2009 yılı sonunda yüzde 18 olan kısa vadeli borç oranının 2010 üçüncü çeyreği sonunda yüzde 24'e yükselmesidir.

Bu durum küresel finans piyasalarında risk algılamasının yüksek olması ve olası faiz artışının getireceği daha iyi kazanç imkanlarını dikkate alarak kısa vadeli plasmanı tercih ediyor olmalarına bağlı olabileceği gibi ülkemizde dışarıdan borçlanan kesimlerin kur riskine karşı temkinli davranmalarıyla da ilgili olabilecektir. Diğer taraftan uzun vadeli özel kesim borç stoku 2010 yılında yüzde 6,8 oranında azalarak 127 milyar dolardan 119 milyar dolara gerilerken, kısa vadeli özel borç artışının finansal kuruluşların, 3,4 milyar dolarlık borçlanmasından kaynaklanması dikkat çekmektedir.

TABLO 24: TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU (Milyar Dolar)

	2002	2005	2008	2009	2010-III	Değişim %
Dış Borç Stoku	129,5	169,9	277,9	268,6	282,3	5,1
Kısa Vadeli Dış Borçlar	16,4	38,3	50,4	49,4	68,1	37,9
Genel Yönetim	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TCMB	1,7	2,8	1,9	1,8	1,6	-8,1
Finansal Kuruluşlar	0,9	1,7	3,1	3,6	7,0	95,8
Finansal Olmayan Kuruluşlar	0,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
Uzun Vadeli Dış Borçlar	113,1	131,6	227,4	219,2	214,1	-2,3
Kamu	63,6	68,3	75,0	79,9	84,2	5,5
Genel Yönetim	58,9	65,9	72,4	77,1	81,4	5,6
Merkezi Yönetim	56,8	64,6	69,8	74,1	77,9	5,2
Mahalli İdareler	1,5	1,0	2,5	3,0	3,5	16,1
Fonlar	0,6	0,3	0,1	0,1	0,1	-25,3
Finansal Kuruluşlar	1,0	0,3	0,6	1,1	1,5	33,0
Finansal Olmayan Kuruluşlar	3,8	2,0	2,1	1,6	1,3	-17,3
KİT'ler	3,6	1,9	1,9	1,4	1,2	-17,5
Diğer	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	-15,8
TCMB	20,3	12,7	12,2	11,5	10,7	-7,3
Özel	29,1	50,6	140,2	127,9	119,2	-6,8

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2.2.6. ENFLASYON

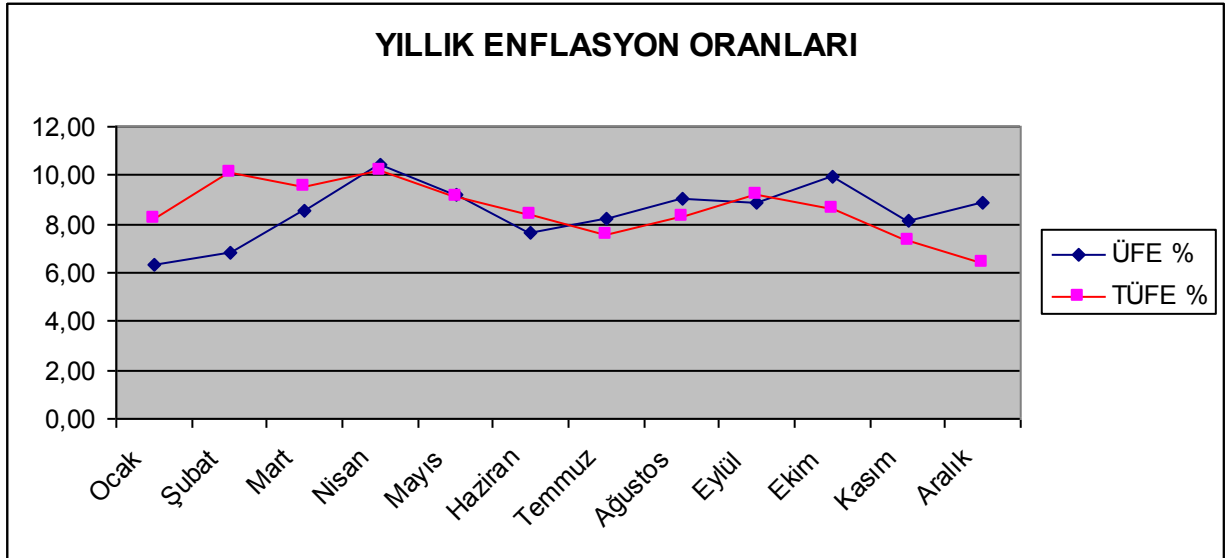
Enflasyon Türkiye ekonomisinin yapısal nitelik kazanmış önemli bir sorunudur. 1973 yılından sonra yükselmeye başlayan ve olası her türlü yöntem farklı zamanlarda farklı dozlarda kullanılmış olmasına rağmen yeterince düşürülemeyen enflasyon 2004 yılından itibaren sıkı maliye ve düşük kur politikaları sonucunda tek haneli hale gelmiştir. Bu tarihe kadar enflasyonun yeterince düşürülememesinin temel nedeni yapısal kaynaklı nedenleri de olan enflasyonun sadece parasal önlemlerle çözülmeye çalışılması olmuştur. 2004 yılından sonra enflasyonla mücadelede sağlanan başarı ise yine yapısal nedenlerin ortadan kaldırılmasıyla değil, küresel ve ulusal konjonktürün sağladığı geçici imkanlarla sağlanmıştır. Bu bağlamda enflasyonla mücadelede 2011 ve sonrası yıllar kritik önem taşımaktadır.

2010 yılında Üretici Fiyatlarındaki gelişmeler incelendiğinde yılın ilk dört ayında yıllık bazda enflasyonun artış eğilimine girdiği izleyen aylarda ise marjinal dalgalanmalar göstermiş olmakla birlikte yüzde 8-9 bandında istikrar kazandığı görülmektedir. Böylece 2010 yılına yüzde 6,3 ile başlayan ÜFE enflasyonu yılı yüzde 8,8 oranıyla tamamlamıştır. Bu gelişmede, petrol ve gıda fiyatlarında ortaya çıkan artışların önemli bir rolü olmuştur.

TABLO 25: ENFLASYON ORANLARINDAKİ GELİŞMELER (%)

AYLAR	ÜFE				TÜFE			
	2009		2010		2009		2010	
	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık
Ocak	0,23	7,90	0,58	6,30	0,29	9,50	1,85	8,19
Şubat	1,17	6,43	1,66	6,82	-0,34	7,73	1,45	10,13
Mart	0,29	3,46	1,94	8,58	1,10	7,89	0,58	9,56
Nisan	0,65	-0,35	2,35	10,42	0,02	6,13	0,60	10,19
Mayıs	-0,05	-2,46	-1,15	9,21	0,64	5,24	-0,36	9,10
Haziran	0,94	-1,86	-0,50	7,64	0,11	5,73	-0,56	8,37
Temmuz	-0,71	-3,75	-0,16	8,24	0,25	5,39	-0,48	7,58
Ağustos	0,42	-1,04	1,15	9,03	-0,30	5,33	0,40	8,33
Eylül	0,62	0,47	0,51	8,91	0,39	5,27	1,23	9,24
Ekim	0,28	0,19	1,21	9,92	2,41	5,08	1,83	8,62
Kasım	1,29	1,51	-0,31	8,17	1,27	5,53	0,03	7,29
Aralık	0,66	5,93	1,31	8,87	0,53	6,53	-0,30	6,40

Kaynak: TÜİK

Tüketici Fiyatları Endeksinde (TÜFE) gerçekleşen gelişmeler değerlendirildiğinde oldukça hareketli bir süreç yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2010 yılının Ağustos ayına kadar genelde gerileyen TÜFE enflasyonu Ağustos-Eylül döneminde yüksek seyretmiş, izleyen aylarda ise gerileyerek yıl sonunu yılın en düşük düzeyi olan 6,4 ile tamamlamıştır.

Bu veriler enflasyon hedeflemesi stratejisi izleyen Merkez Bankası'nın bu yıl da yine başlangıçta koyduğu hedefi ıskaladığını, ancak yapılan revizyonlar sonucunda hedef ile gerçekleşen enflasyon oranının uyumlu hale geldiğini göstermektedir. Türkiye'nin öncelikleriyle örtüşmeyen para politikalarını zorunlu kılan ve uygulandığı yıllarda da hiçbir zaman başarıya ulaşamayan enflasyon hedeflemesi stratejisinin sorgulanması gereği bulunmaktadır.

Enflasyona ilişkin daha nitelikli değerlendirmeler yapabilmek açısından mal grupları bazında enflasyon rakamlarının değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Tablo 26 incelendiğinde 2010 yılında en yüksek enflasyon oranının yüzde 24 ile alkollü içecekler ve tütün grubunda gerçekleştiği, bu grubu lokanta ve oteller (yüzde 9) ile gıda ve alkolsüz içecekler (yüzde 7) grubunun izlediği görülmektedir. Alkollü içecekler ve tütün mamullerinde ortaya çıkan artış daha çok vergi politikaları, gıda fiyatlarındaki artışlar ise bazı ürünlerde (et, domates gibi) yaşanan yüksek oranlı fiyat artışları ve daha çok da yanlış tarım politikalarından beslenmiştir.

TABLO 26: MAL GRUPLARI BAZINDA YILLIK TÜFE ENFLASYONU (%)

GRUP	Ağırlık		YILLIK TÜFE ENF.	
	2009	2010	2009	2010
Genel	100,00	100,00	6,53	6,40
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	28,03	27,60	9,26	7,02
Alkollü İçecekler ve Tütün	4,58	5,31	20,91	24,66
Giyim ve Ayakkabı	7,22	7,30	3,39	4,74
Konut	18,63	16,83	2,31	5,91
Ev Eşyası	7,53	6,78	-2,68	3,27
Sağlık	2,50	2,55	2,44	0,57
Ulaştırma	12,64	13,90	7,89	6,78
Haberleşme	4,60	4,94	3,35	-3,22
Eğlence ve Kültür	2,54	2,83	8,92	-2,32
Eğitim	2,47	2,48	5,47	4,25
Lokanta ve Oteller	5,47	5,51	7,31	9,76
Çeşitli Mal ve Hizmetler	3,79	3,97	13,75	5,51

Kaynak: TÜİK

Üretici Fiyatları Endeksinde TÜFE'ye göre daha yüksek oranlı gerçekleşen artışların kaynakları ise Tablo 27'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2010 yılında en yüksek oranlı ÜFE enflasyonu yüzde 18 ile elektrik ve gaz üretim ve dağıtımında gerçekleştirmiştir. Bu yıl içinde oldukça gündemde kalan tarım ve gıda ürünleri fiyat artışları ise yüzde 14 gibi yine oldukça yüksek oranda olmuştur. ÜFE endeksinde yüzde 72 gibi yüksek bir ağırlığa sahip olan imalat sanayi ürünlerindeki fiyat artışları yüzde 6,6 oranında gerçekleşmiştir. İmalat sanayi içinde ise ana metal sanayi (yüzde 23,6), kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri (yüzde 17,7) ile tekstil ürünlerinde (yüzde 17,1) fiyat artışlarının yüksekliği dikkat çekmektedir.

TABLO 27: MAL GRUPLARI BAZINDA YILLIK TÜFE ENFLASYONU (%)

	Ağırlık		YILLIK ÜFE ENF.	
	2009	2010	2009	2010
Tarım	17,76	17,07	14,22	14,52
Sanayi	82,24	82,93	4,14	7,70
Madencilik ve taşocakçılığı	2,20	2,62	10,58	7,11
Maden kömürü, linyit ve turba	42,47	41,88	-2,52	6,44
Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı	16,84	13,18	42,94	7,69
Metal cevheri	6,70	9,90	24,92	25,64
İmalat sanayi	73,75	72,95	5,20	6,62
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	18,78	20,79	8,58	6,31
Tütün ürünleri imalatı	1,75	1,23	12,84	-8,06
Tekstil ürünleri imalatı	8,14	7,49	2,64	17,07
Giyim eşyası imalatı	4,75	4,04	1,08	0,80
Deri mamul imalatı	1,08	1,06	-0,42	10,02
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürn.	7,56	5,94	38,82	17,71
Kimyasal madde ürünleri imalatı	6,54	6,78	-1,62	4,65
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	4,36	4,17	1,25	1,93
Ana metal sanayi	8,32	9,27	4,11	23,68
Motorlu kara taşıtı, römork, yarı röm.ımlt.	5,31	5,91	7,12	0,91
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,48	0,62	5,76	-6,04
Mobilya imalatı, b.y.s.	4,25	4,92	-5,00	-2,95
Elektrik, gaz ve su	6,29	7,36	-10,50	18,68
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	86,97	88,72	-13,44	19,85
Suyun toplanması, arıtımı ve dağıtımı	13,03	11,28	9,11	9,50

Kaynak: TÜİK

Petrol, metal ve pamuk fiyatları dünya genelinde de artmaktadır. Metal ve pamuk fiyatlarındaki artış Çin'in yarattığı büyük miktardaki talep kadar, finansal piyasalar yanında, hammaddelere dayalı türev piyasalara (futures, options) yönelen spekülâtorlerle de ilgilidir. Pamuk ise arz yetersizliğine bağlı olarak tarihinin en yüksek fiyatlarına ulaşmış görünmektedir. Bu veriler Türkiye'nin söz konusu hammaddeler aracılığıyla enflasyon ithal ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, 2010 yılında ülkemizde ÜFE'deki enflasyonun TÜFE'nin üzerinde seyretmesi yani maliyet enflasyonunun talep enflasyonuna oranla daha belirgin hale gelmesi ülke içinde gıda maddelerinin fiyatlarındaki artış kadar dünya hammadde fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlarla da ilgilidir.

2.2.7. FİNANSAL YATIRIMLAR

2001 krizinin ardından Türkiye, dünyadaki likidite bolluğunun da katkısıyla, küresel spekülâtorlerin önemli bir yatırım alanı haline gelmişti. Bu dönemde uygulanan ekonomi politikaları ve IMF'nin gözetimi ile yüksek faiz politikasının getirdiği arbitraj imkanları

Türkiye'nin dış kaynak ihtiyacının kolaylıkla giderilmesine imkan verirken yabancılara da çok yüksek finansal kazançlar sağlamıştı.

Nitekim, Tablo 28'den de görülebileceği gibi, kriz sonrası yani 2002-2010 döneminde kamu kağıtları ve hisse senetleri yıllık ortalama olarak yabancılara dolar bazında yaklaşık yüzde 21 düzeyinde kazanç sağlamıştır. Bir ülkenin ödeyebileceği reel faiz düzeyinin üst sınırının büyüme hızı olduğu ve bu dönemde Türkiye'nin yüzde 6 düzeyinde büyüme gerçekleştirdiği dikkate alındığında dışarıya aktarılan kaynağın büyüklüğü açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz buna bir de bu gelişmelerin hem bir nedeni hem de bir sonucu olan yüksek faiz-düşük kur politikasının doğrudan ve dolaylı etkileri eklendiğinde, ödenen bedelin büyüklüğü çok daha iyi bir şekilde ortaya çıkacaktır.

TABLO 28: YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ (%)

YIL	KAMU KAĞITLARI		HİSSE SENETLERİ	
	TL BAZINDA	DOLAR BAZINDA	TL BAZINDA	DOLAR BAZINDA
2002	64,0	33,3	8,4	-11,8
2003	45,5	46,3	11,7	12,6
2004	24,7	29,4	62,3	70,3
2005	16,3	21	47,6	56,5
2006	18,1	11,4	35,4	26,8
2007	18,4	27,5	21,3	33,3
2008	19,2	19,9	-21,6	-21,1
2009	11,6	-8,1	-0,7	-17,0
2009-11	11,7	16	82,9	90,1
2010-11	8,2	11,6	36,3	42,9
Ortalama (2002-2010-11)	25,1	21,4	22,3	21,4

Kaynak: TCMB, IMKB, Hazine

2010 yılını yerli finansal yatırımcılar açısından değerlendirmek için TÜİK verilerinden yararlanarak hazırladığımız Tablo 29 aşağıda verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 2010 yılının getiri şampiyonu olmuştur. Nitekim ortalama olarak bu yıl içinde Borsa nominal olarak yüzde 31,5, reel olarak ise ÜFE'ye göre yüzde 20,8, TÜFE'ye göre ise yüzde 23,6 oranında getiri sağlamıştır. Dünya ekonomisinde finansal yatırım araçlarına ilişkin risk algılama düzeyini yansıtmaları yanında son yılların gözde yatırım aracı haline gelen altın ise borsanın ardından en yüksek nominal ve reel getiriye sağlayan yatırım aracı olmuştur. Parasını mevduat olarak bankaya yatıran ekonomik birimler ise 2010 yılında ancak parasının değerini koruyabilmişlerdir. Döviz yatırımcıları başta Euro olmak üzere, Dolar yatırımlarından reel olarak kayba uğramış görünmektedir. Bu veriler, sermaye hareketlerinin serbest olduğu gelişmekte olan ülkelerde ve bu arada Türkiye'de kriz dönemleri dışına dövizin cazip bir yatırım aracı olmadığını ortaya koymasından önem taşımaktadır.

TABLO 29: 2010 YILINDA BAZI YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ

Yatırım Araçları	Nominal	Reel Getiri (%)	
	Getiri (%)	ÜFE	TÜFE
Mevduat faizi (brüt)	7,93	-0,86	1,44
İMKB 100 Endeksi	31,53	20,81	23,62
Amerikan Doları	1,01	-7,22	-5,07
Euro	-8,53	-15,98	-14,03
Külçe altın	24,77	14,60	17,27

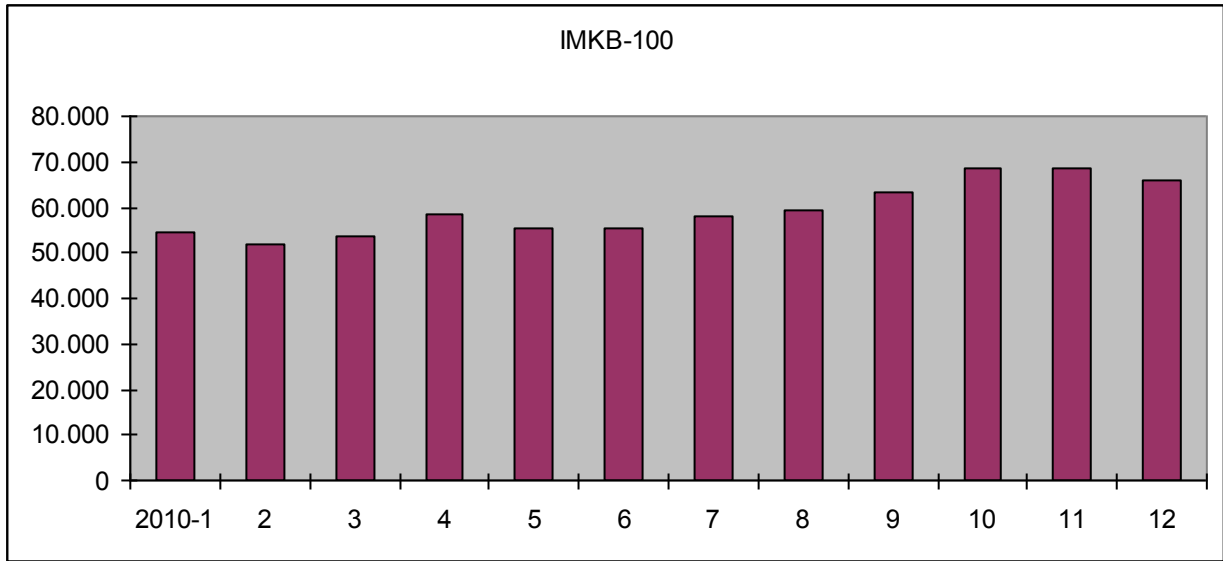
Kaynak: TÜİK

Yaklaşık yüzde 70'i yabancıların elinde bulunan ve bu nedenle de reel ekonomik gelişmelerden daha çok yabancı spekülörlerin risk algılama düzeylerine bağlı olarak değişim gösteren borsada 2010 yılında yaşanan gelişmeler Tablo 30'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2009 yılında ortalama olarak 37.532 olan İMKB-100 endeksi 2010 yılında yüzde 58,4 oranında artarak 59.449'a yükselmiştir. Bu artışı ortalama işlem hacmindeki yükseliş de desteklemiştir.

TABLO 30: İMKB ENDEKSİ VE İŞLEM HACMİNDE GELİŞMELERİ

	Ortalama Endeks	Ortalama Dolar Bazlı Endeks	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon TL)	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon Dolar)
2000	14.476	2,32	452	740
2001	10.138	0,83	375	324
2005	29.382	2,19	1.063	794
2008	37.801	2,92	1.325	1.041
2009	37.532	2,43	1.915	1.255
2010	59.449	3,98	2.555	1.712
2010-1	54.467	3,71	3.024	2.065
2	51.934	3,45	2.897	1.921
3	53.718	3,51	2.486	1.628
4	58.536	3,93	2.751	1.854
5	55.592	3,62	2.694	1.753
6	55.585	3,54	1.870	1.191
7	58.156	3,79	1.854	1.211
8	59.218	3,94	1.683	1.121
9	63.180	4,24	2.414	1.631
10	68.369	4,82	2.951	2.062
11	68.599	4,80	2.857	1.999
12	66.037	4,36	3.178	2.104

Kaynak: İMKB

2010 yılında borsada aylık bazda yaşanan gelişmelerin gösterildiği tablo ve grafik incelendiğinde genelde bir artış trendinin varlığı dikkate çekmektedir. Ayrıca, Borsa 2010 yılında birçok rekora imza atmıştır. Nitekim, 9 Kasım 2010 tarihinde IMKB-100 endeksi 71.543'ye, 17 Aralık 2010 tarihinde günlük işlem hacmi 4,5 milyar TL'ye yükselerek rekor kırmıştır. Dolayısıyla yıllık bazda 2010 yılı yatırımcılarını büyük ölçüde memnun etmiştir. Para, mevduat ve kredi gelişmeleri birbiriyle yakından ilgilidir ve ekonomik konjonktürün yönü açısından değerlendirme yapmaya imkan vermektedir.

2.2.8. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER

Para, mevduat ve kredi gelişmeleri birbiriyle yakından ilgilidir ve ekonomik konjonktürün yönü açısından değerlendirme yapmaya imkan vermektedir. İzleyen bölümde ekonominin bu boyutlarında yaşanan gelişmeler analiz edilmiştir.

2.2.8.1. PARASAL GELİŞMELER

Tablo 31'den görülebileceği gibi, Merkez bankası tarafından piyasaya çıkarılan ilave para miktarını ifade eden emisyon 2010 yılı sonunda 2009 yılına göre yüzde 26,1 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde dolaşımdaki para ile vadesiz mevduatların toplamından oluşan ve M1 olarak tanımlanan para miktarındaki artış yüzde 25,1, buna vadeli mevduatlar ve yerleşiklerin döviz mevduatının eklenmesiyle bulunan M2 tanımlı para miktarında ise yüzde 19 oranında artış yaşanmıştır. Bu veriler 2010 yılında yakalanamayan enflasyon hedefinin nedenleri arasında parasal genişlemenin de bulunduğu işaret etmektedir.

Temel görevi enflasyonla mücadele etmek olan Merkez Bankası'nın böylesi bir parasal genişleme yaratması ülkeye giren sıcak para ile yakından ilgilidir. Zira ülkemize 2010 yılında gelen net 16,5 milyar Dolar tutarındaki sıcak paranın çok büyük bir bölümünün TL cinsinden

menkul kıymetlere (Borsa ve Hazine kağıtları) yönelmesi Bankalar aracılığıyla Merkez Bankasının döviz karşılığı piyasaya TL vermek zorunda kalmasına neden olmuştur. Her ne kadar Merkez Bankası açık piyasa işlemleri ve diğer kanallardan piyasaya verdiği TL'yi geri çekmeye çalışsa da (strelizasyon) bunda yeterince başarılı olamamıştır.

TABLO 31: PARASAL BÜYÜKLÜKLER (Milyar TL)

YIL	Emisyon	M1	M2	M3
2003	10,8	21,6	80,9	149,9
2004	13,5	29,5	109,3	185,4
2005	19,6	61,9	237,9	260,6
2006	26,8	72,2	297,5	319,8
2007	27,9	77,7	345,0	370,1
2008	32,7	83,4	434,2	458,4
2009	38,3	107,1	494,0	520,7
2010	48,4	133,9	587,8	615,1
Değişim %	26,2	25,1	19,0	18,1

Kaynak: TCMB

Bu değerlendirmeler Merkez Bankası Bilançosu verilerince de teyit edilmektedir. Nitekim 2010 yılında Merkez Bankası'nın dış varlıkları toplamda yüzde 14,6, net rezervleri ise yüzde 14,2 oranında artış göstermiştir. Bu yıl içinde dış yükümlülüklerin de yüzde 10,8 oranında gerilemesi sonucunda Bankanın net dış varlıkları yüzde 20,6 oranında artarak 61,4 milyar dolardan 74,1 milyar dolara yükselmiştir.

TABLO 32: MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU YABANCI PARA POZİSYONU

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Değişim %
Dış Varlıklar (1)	52.628	63.518	77.118	75.264	76.003	87.112	14,6
Altınlar	1.969	2.438	3.208	3.317	4.234	5.408	27,7
Net Rezervler	49.416	59.718	72.544	70.462	70.237	80.212	14,2
Orta Vadeli Krediler (Net)	1.353	1.418	1.486	1.526	1.528	1.529	0,1
Diğer Dış Varlıklar (Net)	-111	-56	-120	-41	4	-37	-1025,0
Menkul Değerler	0	0	0	0	0	0	
Dış Yükümlülükler (2)	15.752	16.008	16.178	13.878	14.572	13.003	-10,8
Kredi Mektuplu ve Süper Döviz Mevduat Hesabı	15.590	15.838	16.000	13.703	12.889	11.345	-12,0
IMF'ye Borç	161	170	178	175	1.683	1.659	-1,4
NET DIŞ VARLIKLAR (1-2)	36.876	47.510	60.940	61.386	61.431	74.109	20,6

Kaynak: TCMB

Net rezervlerin 2010 yılında 70 milyar dolardan 80 milyar dolara yükselmesi Türkiye'ye yatırım yapmış olan küresel spekülörler için Türkiye'yi kur riski açısından daha güvenli hale getirmiştir. Ancak Türkiye için bu rezervlerin edinilme maliyeti(yaklaşık yüzde 6-7) ile plase edilmesi sonucu kazanılan getiri (yaklaşık yüzde 3-4) arasında maliyetler lehine olan fark tüm

ülkenin ödemek durumunda kaldığı bir bedel olmaktadır. Bu nedenle Merkez Bankası'nın yüksek döviz rezervi tutma gerekçeleri ve bu gerekçelerin tutarlılığı sorgulanmak durumundadır.

2.2.8.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ

Mevduat miktarı ve bileşimindeki değişimler ekonomik birimlerin ekonominin geleceğine ilişkin beklentileri konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu nedenle gerek ekonomi politikası karar birimleri gerekse ekonomik aktörler açısından yakından takip edilmesi gereken göstergelerin başında gelmektedir.

Tablo 33'de yer alan mevduat verileri incelendiğinde, 2010 yılında toplam mevduat miktarının 2009 yılına göre yüzde 18,2 oranında artarak 525 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu mevduatların yüzde 72'ine karşılık gelen 380 milyar TL'lik bölümü Türk lirası, yüzde 27'sine karşılık gelen 144 milyar TL'si ise döviz mevduatlarından oluşmaktadır. Bu dönemde döviz mevduatları 5,4 milyar TL, Türk Lirası mevduatları ise 75 milyar TL artış göstermiştir. Dolayısıyla ekonomik birimler 2010 tasarruflarını daha büyük oranda TL olarak tutma eğilimine girmişlerdir. Bu gelişme kurlara ilişkin artış beklentisinin düşük olarak algılandığı şeklinde yorumlanabilir.

TABLO 33 :MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyon TL)

YIL	TL				DTH		Toplam Mevduat	Değişim %
	Vadeli	Vadesiz	Toplam	Pay %	Toplam	Pay %		
2002	47.898	8.711	56.608	43,8	72.769	56,2	129.377	
2003	61.757	13.920	75.677	52,3	68.932	47,7	144.609	11,8
2004	83.220	20.020	103.240	57,6	76.074	42,4	179.314	24,0
2005	116.504	28.687	145.191	65,5	76.440	34,5	221.632	23,6
2006	142.268	28.206	170.474	62,7	101.399	37,3	271.874	22,7
2007	178.150	31.696	209.846	66,8	104.196	33,2	314.042	15,5
2008	233.643	35.159	268.803	67,8	127.823	32,2	396.625	26,3
2009	258.879	46.322	305.201	68,7	139.334	31,3	444.534	12,1
2010	319.965	60.552	380.517	72,4	144.790	27,6	525.307	18,2
Değişim	61.086	14.230	75.316	--	5.456	--	80.773	--

Kaynak: TCMB

2010 yılında mali piyasalarda ortaya çıkan önemli bir gelişme de faiz oranlarında yaşanan gerilemelerdir. Gerek ulusal gerekse küresel düzeyde ekonomik aktörler açısından en önemli göstergelerin başında gelen faiz oranlarının Türkiye'de geldiği düzey, önceki yıllarla karşılaştırıldığında, oldukça düşüktür. Zira, yüksek enflasyon-yüksek faiz-yüksek enflasyon sarmalı büyük ölçüde kırılmıştır.

2010 yılında Merkez Bankasının yılın son aylarına kadar yaptığı faiz indirimleri bankaları da etkilemiş ve mevduat faizlerinde de önemli oranda gerileme yaşanmıştır. Mevduat faizlerindeki gerilemenin doğal sonucu ise kredi faizlerinin de gerilemesi olmuştur.

Yukarıdaki açıklamalardan da hatırlanacağı üzere kredi faizlerindeki gerileme kredi talebini önemli ölçüde artırmıştır. Bu durum tüketici kredileri gibi faiz esnekliği yüksek kredi türlerinde daha belirgin olarak görülmüştür.

TABLO 34: MEVDUAT FAİZLERİNİN GELİŞİMİ (%)

YIL	MERKEZ BANKASI O/N FAİZİ (1)	TL MEVDUAT FAİZİ			DTH FAİZİ					
					DOLAR			EURO		
		3 Ay	6 Ay	1 Yıl	3 Ay	6 Ay	1 Yıl	3 Ay	6 Ay	1 Yıl
2000	54,1	47,2	43,7	38,2	11,2	11,0	10,8	-	-	-
2001	93,2	74,6	70,0	62,2	10,4	9,6	10,1	-	-	-
2002	49,5	50,4	51,6	53,8	3,7	4,0	4,4	4,4	4,8	5,2
2003	36,0	37,6	38,8	40,2	4,1	4,3	4,6	4,6	4,9	5,4
2004	21,8	24,3	23,6	23,6	3,9	4,2	4,5	4,3	4,6	5,2
2005	14,8	20,4	20,2	19,9	4,7	5,0	5,2	4,3	4,5	4,9
2006	15,6	21,7	21,6	21,5	6,7	6,9	7,1	5,3	5,4	5,8
2007	17,3	22,6	22,8	22,3	6,5	6,6	7,0	5,3	5,4	5,9
2008	16,0	22,9	23,1	22,9	7,5	7,3	8,5	7,3	7,1	7,4
2009	9,2	17,6	17,5	17,2	7,1	7,2	8,2	7,2	6,9	7,3
2010	5,6	15,3	15,4	15,0	6,4	6,6	7,7	6,3	6,2	6,5
2010-1	6,5	15,9	16,1	15,5	6,4	6,5	7,9	6,2	6,1	6,6
2	6,5	15,9	16,3	15,6	6,5	6,6	8,3	6,3	6,2	6,6
3	6,5	15,9	16,3	15,5	6,4	6,7	8,3	6,3	6,1	6,6
4	6,5	15,8	16,1	15,5	6,5	6,7	8,4	6,3	6,1	6,6
5	6,5	15,9	16,1	15,6	6,6	6,8	8,5	6,5	6,3	6,8
6	6,5	16,0	16,1	15,7	6,7	7,0	8,5	6,5	6,3	6,8
7	6,5	15,7	15,7	15,1	6,6	6,9	8,6	6,6	6,3	6,7
8	6,5	15,8	15,9	15,2	6,7	6,9	8,5	6,5	6,3	6,7
9	6,3	15,8	15,8	15,1	6,7	6,9	8,4	6,6	6,4	6,7
10	5,8	13,8	13,6	14,1	6,0	6,1	5,8	6,1	6,1	6,3
11	1,8	13,8	13,7	14,1	5,8	6,0	5,7	6,0	6,0	5,9
12	1,5	12,9	12,9	13,0	6,0	5,9	5,9	5,9	5,8	5,9

Kaynak: TCMB

Tablo 34'ten görüldüğü gibi Merkez Bankası 2009 yılında ortalama yüzde 9,2 düzeyinde olan gecelik mevduat faizlerini 2010 yılında yüzde 5,6 düzeyine çekmiştir. Bu, TL bazındaki mevduat faizlerine yaklaşık yüzde 2, döviz bazlı mevduat faizlerine ise binde 5 dolaylarında düşüş olarak yansımıştır.

Bu faiz oranlarının daha da gerilemesi ise öncelikle ülkemizdeki enflasyon oranları ve bütçe açığının düzeyine ardından da küresel ekonomik gelişmelere bağlı olacaktır. Ancak, her iki boyuttaki mevcut koşulları dikkate alındığında faizlerinin Türkiye'de daha fazla ve hızlı olarak düşmesini beklemek pek de gerçekçi görünmemektedir.

2.2.8.3. KREDİ GELİŞMELERİ

2010 yılında kredi hacmindeki gelişmeleri değerlendirmek amacıyla hazırladığımız Tablo 35’de farklı kategoriler itibariyle kredi kullanımları verilmiştir.

Buradan görülebileceği gibi 2010 yılında kredi kullanımı, toplamda, 2009 yılına göre yaklaşık yüzde 33 oranında artış göstermiştir. Bu oran, kanımızca enflasyon hedefindeki sapmanın talep cephesindeki bir gerekçesini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

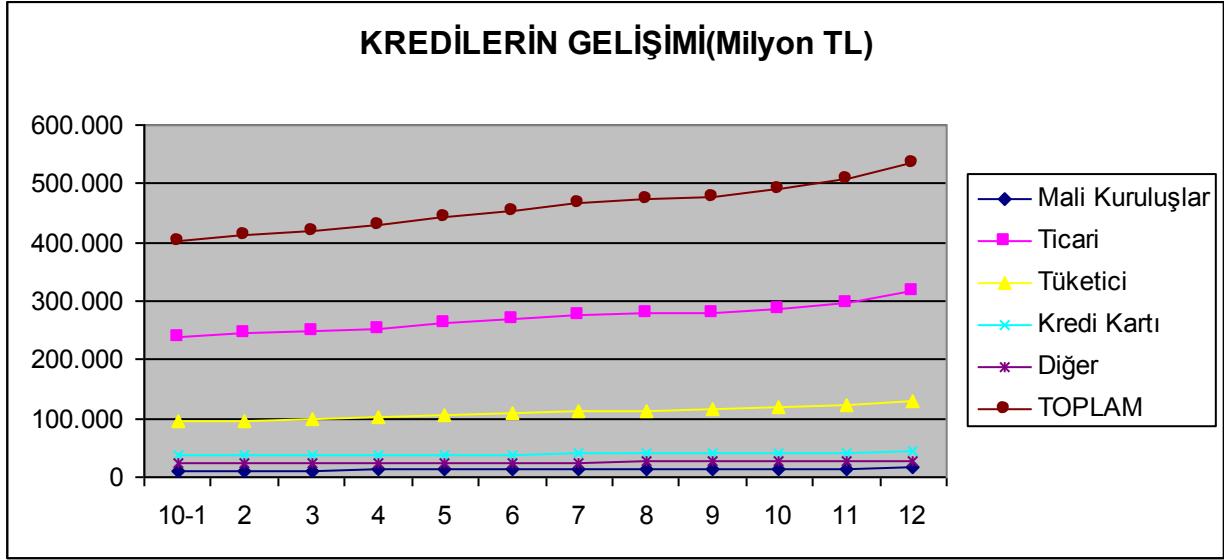
Alt gruplar açısından bir değerlendirme yapıldığında, sözkonusu dönemde tüketici kredilerinde yüzde 38, ticari kredilerde yüzde 34, kredi kartlarında yüzde 19 ve mali kuruluşlar kredilerinde yüzde 55 düzeyinde artış yaşandığı görülmektedir. Bu oranlar oldukça yüksektir. Kanımızca 2009 yılında gerek artan işsizlik gerekse olası işsizlik durumuna karşı tüketicilerin talep artışlarını düşük düzeyde tuttukları, 2010 yılında ise artan istihdam ve bastırılmış tüketimin realize olması sonucunda tüketici kredisi kullanımının arttığı, bunun yarattığı talep artışının da ticari kredi kullanımını körüklediği söylenebilir. Kuşkusuz kredi talebindeki artışta faiz oranlarındaki gerilemenin de önemli rolü olmuştur.

TABLO 35: KREDİ GELİŞMELERİ (Milyon TL)

YIL	Mali Kuruluşlar	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı	Diğer (*)	TOPLAM	Değişim %
2004	4.249	70.880	12.731	13.717	0	101.577	--
2005	5.592	102.087	29.599	17.227	5.048	159.553	57,1
2006	7.168	140.944	47.520	21.466	7.141	217.098	36,1
2007	9.301	171.320	67.628	26.352	12.033	286.634	32,0
2008	9.872	230.049	83.219	33.419	14.516	371.075	29,5
2009	11.118	236.817	93.319	36.465	23.008	400.727	8,0
2010	17.301	318.021	129.081	43.652	27.321	535.376	33,6
2010-2009	6.183	81.204	35.762	7.187	4.313	134.649	--
% Değişim	55,6	34,3	38,3	19,7	18,7	33,6	--
2010-1	10.296	237.020	94.515	36.320	23.218	401.369	--
2	10.357	246.969	96.460	36.432	23.044	413.262	3,0
3	11.467	249.928	98.868	36.204	23.755	420.222	1,7
4	11.955	253.812	102.652	37.658	23.775	429.852	2,3
5	12.652	263.703	105.201	38.236	25.015	444.807	3,5
6	13.114	269.508	108.236	38.850	25.331	455.039	2,3
7	14.621	274.946	111.352	40.189	25.521	466.629	2,5
8	14.217	278.887	113.899	40.050	26.024	473.077	1,4
9	14.484	280.691	116.281	40.758	26.402	478.616	1,2
10	15.194	287.869	120.329	41.892	26.314	491.598	2,7
11	15.303	298.177	123.242	42.151	27.585	506.458	3,0
12	17.301	318.021	129.081	43.652	27.321	535.376	5,7

(*) Katılım bankalarına ait sınıflandırılmayan krediler

Kaynak: TCMB

Tablo 36’da ise 2004-2010 döneminde farklı kategoriler itibariyle tüketici kredilerinin gelişimi verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi tüketici kredileri ve kredi kartı yoluyla kullanılan kredi miktarı toplamı 2004 yılında 26,4 milyar TL iken 2010 yılı sonunda yaklaşık 6,5 kat artarak 172,7 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu dönemde en fazla artış gösteren kredi türü ise konut olmuştur. Nitekim 2004-2010 döneminde konut kredilerindeki artış toplamda yaklaşık 23 kat olarak gerçekleşmiştir.

Otomobil kredileri ise 2005 yılından itibaren artış trendine girmiş ve kullanılan kredi miktarı 2006 yılında rekor düzeye ulaşmıştır. 2007-09 döneminde gerileyen otomobil kredisi kullanımı 2010 yılında yeniden artış trendine girmiştir. Bu durum piyasanın, otomobil talebinin faiz esnekliğinin yüksek olduğu kesimlerde birikmiş potansiyel talebin özellikle yılın son ayında harekete geçmesiyle yakından ilgilidir.

Tabloda dikkati çeken bir diğer nokta da kredi kartı ile kullanılan kredi miktarındaki artışın 2010 yılında da devam etmesidir.

Bu veriler halkın gelir düzeyi ile tüketim beklentileri arasında medya kanalıyla da körüklenerek yaratılan uçurumun kredi kullanımını bu şekilde artırdığını ve halkın ciddi oranda borçlanmış durumda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla devlet de vatandaşlar da henüz elde edilmeyen gelirlerini yani bir anlamda geleceğini tüketmektedir. Bu sürecin tıkanmaması ise bir taraftan dış kaynak girişine diğer taraftan da mevcut istihdam düzeyinin korunması ve artırılmasına bağlıdır.

TABLO 36: TÜKETİCİ KREDİLERİ (Milyon TL)

YIL	Tüketici Kredileri				Kredi Kartı	Tüketici Kredileri + Kredi Kartı
	Konut	Taşıt	Diğer	Toplam		
2004	2.631	4.194	5.906	12.731	13.717	26.448
2005	13.035	6.352	10.212	29.599	17.227	46.826
2006	23.388	6.662	17.470	47.520	21.466	68.986
2007	32.441	6.123	29.064	67.628	26.352	93.980
2008	39.278	5.530	38.411	83.219	33.419	116.638
2009	44.896	4.421	44.002	93.319	36.465	129.784
2010	60.817	5.671	62.593	129.081	43.652	172.733
2010-09	15.921	1.250	18.591	35.762	7.187	42.949
% Değişim	35,5	28,3	42,3	38,3	19,7	33,1
2010-1	45.689	4.321	44.505	94.515	36.320	130.835
2	46.560	4.240	45.660	96.460	36.432	132.892
3	47.663	4.204	47.001	98.868	36.204	135.072
4	49.437	4.283	48.932	102.652	37.658	140.310
5	50.590	4.329	50.282	105.201	38.236	143.437
6	51.777	4.382	52.077	108.236	38.850	147.086
7	53.089	4.489	53.774	111.352	40.189	151.541
8	54.028	4.632	55.239	113.899	40.050	153.949
9	54.683	4.702	56.896	116.281	40.758	157.039
10	56.819	4.917	58.593	120.329	41.892	162.221
11	58.023	5.072	60.147	123.242	42.151	165.393
12	60.817	5.671	62.593	129.081	43.652	172.733

Kaynak: TCMB

2.2.9. ÖDEME ARAÇLARI

Gerek ekonomik konjonktürde, gerekse talepte yaşanan değişmelerin yönü açısından kredi geri ödemelerindeki gelişmeler ile protesto edilen senetler ve karşılıksız çekler önemli bir göstergedir. Aslında talep ile arz arasında bir bağlantı aracı olma niteliği de taşıması nedeniyle bu göstergelerin sadece kamu değil özel ekonomik birimler tarafından da yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Tablo 37’de farklı türleri itibariyle takibe alınan kredilerin gelişimi verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2010 yılında takibe alınan kredi kartı borçları gerilemiştir. Nitekim 2009 yılı Kasım ayı sonunda 4,4 milyar TL olan takipteki alacak miktarı 2010 yılının aynı döneminde yüzde 11 oranında azalarak 3,9 milyar TL’ye düşmüştür.

Ferdi konut kredilerinde takibe alınan kredi miktarı ise 2009 yılı Kasım ayı sonunda 949 milyon TL iken 2010 yılının aynı döneminde yüzde 8,5 oranında azalarak 868 milyon TL’ye gerilemiştir.

2010 yılında tüm kredi türlerine göre takibe düşen kredi miktarları azalırken sadece inşaat sektöründe artış görülmüştür. Nitekim 2009 yılının ilk 11 aylık bölümüne göre 2010 yılının aynı döneminde inşaat sektörü kredilerinde takibe düşme oranı yüzde 5,5 oranında artmış ve 1,2 milyar liralık kredi tutarı takibe düşmüştür.

TABLO 37: BANKACILIK SEKTÖRÜ TAKİPTEKİ KREDİLER (Milyon TL)

	2008	2009	2009/11	2010/11	Değişim %
Kredi Kartları	2.420	4.335	4.428	3.930	-11,2
Ferdi Kredi Konut	522	962	949	868	-8,5
Ferdi Kredi Otomobil	352	508	517	371	-28,3
Ferdi Kredi Diğer	1.201	2.570	2.490	2.412	-3,1
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	1.664	1.616	1.893	1.609	-15,0
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	1.509	1.728	1.887	1.500	-20,5
İnşaat	695	1.616	1.142	1.205	5,5
Gıda Meşrubat ve Tütün San.	524	742	757	629	-17,0
Diğer	5.167	7.777	7.799	7.830	0,4
TOPLAM	14.053	21.853	21.862	20.354	-6,9

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

Takipteki kredilere ilişkin gelişmeleri değerlendirmek açısından incelenebilecek bağlantılı bir gösterge de kredi türlerine göre takibe düşme oranlarıdır. Tablo 38'den görülebileceği gibi Kasım 2010 itibariyle en yüksek takibe düşme oranı, gerilemiş olmakla beraber, yüzde 9,2 ile tekstil sektörüne yönelik kredilerde olup bunu kredi kartları ve otomobil kredileri izlemektedir. Konut kredilerinde takibe düşme oranı 2009 yılına kadar artış göstermiş olmakla beraber 2010 yılında gerilemiştir.

TABLO 38: BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİNİN TAKİBE DÜŞME ORANI (%)

	2008	2009	2009/11	2010/11	Değişim %
Kredi Kartları	6,5	10,3	10,6	8,2	-22,9
Ferdi Kredi Konut	1,3	2,1	2,1	1,5	-30,5
Ferdi Kredi Otomobil	6,0	10,3	10,6	6,8	-36,2
Ferdi Kredi Diğer	3,0	5,5	5,5	3,8	-30,2
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	7,3	6,6	8,1	5,1	-37,1
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	11,1	13,6	14,4	9,2	-35,9
İnşaat	3,3	6,5	4,7	3,9	-16,8
Gıda Meşrubat ve Tütün San.	4,3	5,8	5,9	3,8	-35,0
Diğer	3,4	4,9	4,9	3,9	-21,8
TOPLAM	3,6	5,2	5,3	3,9	-27,3

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

Protesto edilen senetler ve karşılıksız çeklere ilişkin veriler Tablo 39'da sunulmuştur. Buradan görüldüğü gibi, 2010 yılının 11 aylık bölümünde geçen yılın aynı dönemine göre protesto edilen senet sayısı yüzde 23,8, senet tutarı yüzde 25,7, karşılıksız çek sayısı ise yüzde 50,2 oranında azalma göstermiştir. Buna göre 2010 yılı Kasım ayı sonunda 5,2 milyar TL tutarında senet

protesto edilmiş, 923 bin adet çek de karşılıksız çıkmıştır. 2009 yılında krizin de etkisiyle önemli oranda artış göstergen protesto edilen senet ve karşılıksız çek sayısının 2010 yılında azalması ekonomide yaşanan iyileşme kadar bu ödeme araçlarının kullanımının azalmasıyla da ilgili olabilecektir.

TABLO 39: PROTESTO EDİLEN SENETLER VE KARŞILIKSIZ ÇEKLER

YIL	Protesto Edilen Senet Sayısı (Bin Adet)	Protesto Edilen Senet Tutarı (Milyon TL)	Para Tabanı (Milyon TL)	Protesto Edilen Senet Tutarı/Para Tabanı (%)	Karşılıksız Çek Adeti (Bin Adet)
2001	805,1	1.114,8	10.403,2	10,7	1.199,3
2002	498,7	816,2	11.147,0	7,3	748,5
2003	480,2	907,9	15.329,9	5,9	849,6
2004	589,9	1.652,3	20.188,5	8,2	964,6
2005	920,7	2.803,1	32.511,1	8,6	1.102,5
2006	1.177,9	4.054,9	41.235,0	9,8	1.212,6
2007	1.470,8	5.732,4	44.691,6	12,8	1.397,2
2008	1.574,0	6.760,2	45.887,4	14,7	1.614,0
2009	1.600,0	7.771,3	64.518,9	12,0	1.993,6
2008/11	1.417,4	5.990,8	528.975,7	12,4	1.461,3
2009/11	1.451,5	7.066,6	605.313,2	12,9	1.853,4
2010/11	1.106,6	5.247,0	698.265,7	8,4	923,6
Değişim %	-23,8	-25,7	15,4	-35,1	-50,2

Kaynak: TCMB

Bu veriler bir taraftan ekonomide ödeme araçları boyutunda, azalmış olmakla birlikte, hala ciddi sorunlar olduğunu ortaya koyarken, diğer taraftan da sanayicilerin 2010 yılında göre daha sınırlı bir büyümenin yaşanacağı 2011 yılında vadeli alacaklar konusunda çok dikkatli olmaları gereğine de işaret etmektedir.

2.2.10. BANKACILIK SEKTÖRÜ

Yukarıda mali piyasalarda ortaya çıkan ve genelde olumlu gelişmelere işaret eden verilere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bir taraftan bu olumlu gelişmelerin yaşanmasında rol oynayan diğer taraftan da bu olumlu gelişmelerden etkilenen bankacılık sektörüne ilişkin bazı önemli rasyolar Tablo 40'da verilmiştir. Burada dikkati çeken ilk önemli rasyo mevduat ve krediler arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Nitekim krizin etkisiyle bankaların kredi kullandırmayı sınırlandırdığı ve böylece kredi/mevduat oranını yüzde 80'lere kadar çektiği 2009 yılının ardından bankacılık sektörü, diğer alanlara göre daha karlı hale gelmesinin de etkisiyle, topladıkları mevduatları daha büyük oranda kredi alanına yönlendirmiştir. Böylece de kredi/mevduat oranı yüzde 88'i aşmıştır. Kredilerin diğer plasman alanlarına (menkul kıymetler) göre daha karlı hale geldiğinin bir göstergesi de bankacılık sektöründe faiz geliri/faiz gideri oranının 2009 yılında yüzde 193 iken 2010 yılında yüzde 199'a yükselmesidir. Kanımızca 2010 yılında küresel faiz düşüklüğü ve küresel kredi talebinin sınırlı olmasının yarattığı imkanlardan

faýdalanan bankacılık sektörünün yurt dışından oldukça düşük faizli kredi kullanarak ülke içinde daha yüksek faizle kredi kullandırması bu rasyonun yükselmesindeki temel faktörlerin başında gelmektedir. Nitekim ödemeler bilançosu verilerine göre bankacılık sektörünün 2010 yılının Ocak-kasım döneminde 21 milyar doların üzerinde yurtdışı kredi kullanması da yaptığımız bu değerlendirmeyi teyit etmektedir.

TABLO 40: BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN TEMEL RASYOLAR (%)

	Sermaye Yeterliliği	Takipteki Alacaklar / Toplam Krediler	Kredi / Mevduat	Menkul Değerler / Mevduat	Krediler / Varlıklar	Faiz Geliri / Faiz Gideri	Özkaynak Karlılığı
2002	25,1	21,2	35,5	62,4	23,0	140,5	11,3
2003	30,9	11,5	42,7	68,8	26,5	140,8	18,2
2004	28,8	6,0	52,1	64,7	32,4	177,6	15,8
2005	23,7	4,7	65,7	56,9	37,8	176,3	12,1
2006	21,9	3,7	74,3	51,7	43,8	161,3	21,0
2007	18,9	3,5	83,2	46,2	49,1	158,5	24,8
2008	18,0	3,7	84,1	42,7	50,2	156,5	18,7
2009	20,6	5,3	80,6	51,1	47,1	196,1	22,9
2008-11	17,5	3,4	87,4	44,4	51,4	157,8	18,3
2009-11	20,4	5,4	81,1	51,2	47,9	193,9	21,4
2010-11	19,3	3,9	88,4	48,0	51,8	199,0	18,6

Kaynak: BDDK

2010 yılında bankacılık sektörü açısından yaşanan bir olumsuz gelişme ise özkaynak karlılığının yüzde 21,1'den yüzde 18,6'ya düşmesidir. Yine, sermaye yeterliliği rasyosunda da marjinal bir düşüş yaşanmış ve yüzde 20,4'ten yüzde 19,3'e gerilemiştir. Ancak, bu oran hala oldukça yüksektir ve bankalara ilişkin bir riskin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

2.3. 2010 YILINDA SANAYİ SEKTÖRÜ

Bu bölümde 2010 yılında sanayi sektöründe yaşanan gelişmeler üretim, verimlilik ve dış ticaret boyutlarından değerlendirilecektir.

2.3.1 ÜRETİMDE GELİŞMELER

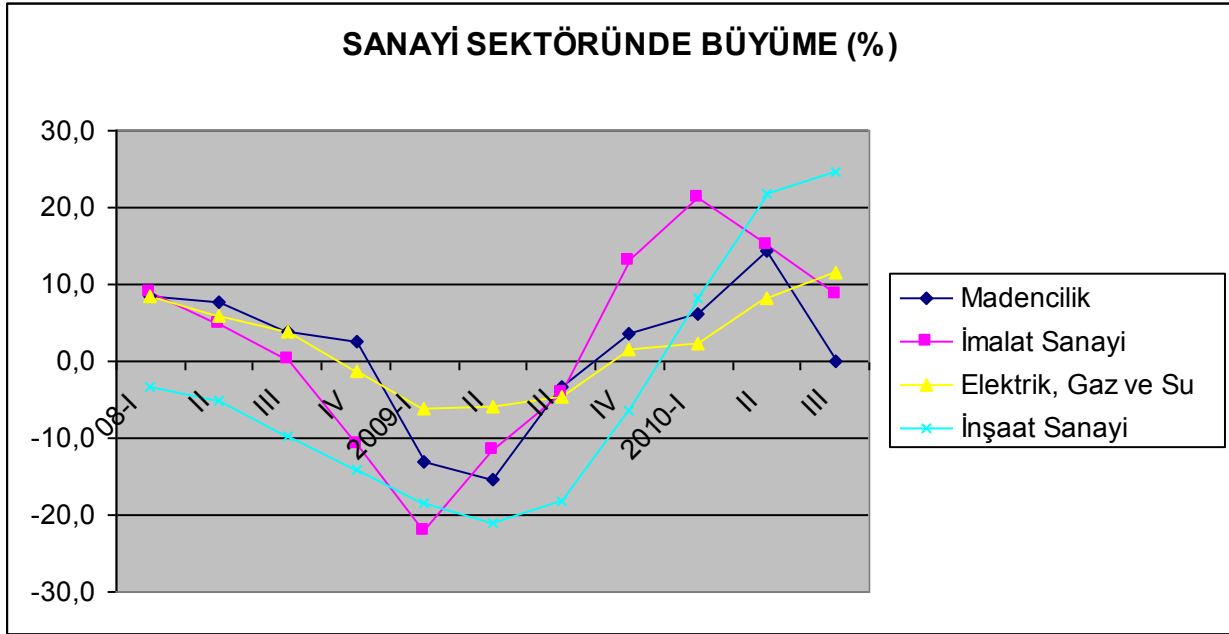
2002-2008 yıllarında yüksek faiz, düşük kur, yüksek enerji maliyetleri ve belirsizliklerin arttığı bir dönemin ardından küresel finans kriziyle birlikte oldukça zorlu bir sürece giren sanayi sektörü açısından 2010 yılı, alışık olunan sorunların yine varlığını koruduğu ancak mevcut durumda görece bir iyileşmenin yaşandığı bir yıl olmuştur. Nitekim, 2010 yılında imalat sanayinde gerçekleşen büyüme incelendiğinde, yılın ilk çeyreğinde büyümenin yüzde 21,2 gibi oranda gerçekleştiği görülmektedir. Yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ise sektördeki üretim artışı yavaşlamıştır. Böylece yılın ilk dokuz aylık bölümü itibarıyla imalat sanayinde yüzde 14,7

düzeyindeki üretim artışı olmuştur. Bu artış 2009 yılının aynı döneminde yüzde 12,4 oranında küçülmeye karşılık gelmekteydi. Dolayısıyla sektör, 2008 yılı üretim düzeyini yakalamış ve bir miktar aşmış görünmektedir. Ayrıca imalat sanayindeki büyüme GSYİH artışının oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, yavaşlamış olsa da, 2010 yılında büyümenin itici sektörlerinin başında sanayinin geldiğini ortaya koymaktadır.

TABLO 41: SANAYİ SEKTÖRÜNDE BÜYÜME

SEKTÖR	2009						2010			
	I	II	III	IV	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Sanayi										
Madencilik	-13,0	-15,3	-3,2	3,5	-6,7	-9,9	6,1	14,2	0,1	6,1
İmalat Sanayi	-22,1	-11,5	-4,2	13,0	-7,0	-12,4	21,2	15,2	8,7	14,7
Elektrik, Gaz, Su	-6,1	-5,8	-4,6	1,5	-3,4	-5,6	2,4	8,3	11,4	7,7
İnşaat Sanayi	-18,5	-20,9	-18,2	-6,4	-16,1	-19,5	8,3	21,9	24,6	18,4
GSYH	-14,6	-7,6	-2,7	6,0	-4,7	-8,4	11,8	10,2	5,5	8,9

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan alt sektörler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise gerek alt dönemler gerekse 9 aylık dönem bütününde inşaat sanayinde önceki yıllara göre ciddi düzeyde üretim artışı olduğu dikkati çekmektedir. Elektrik, gaz ve su üretimi ile madencilik sektörlerinde 2010 yılı büyümesi görece olarak daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

Sanayi sektöründeki gelişmeleri değerlendirmeye imkan verecek bir diğer gösterge ise kapasite kullanım oranlarıdır. Tablo 42'den görüldüğü gibi, 2010 yılında imalat sanayi kapasite kullanım oranında 2009 yılına dönemine göre yüzde 7,3 oranında artış yaşanmıştır.

Böylece 2009 yılında yüzde 65,2 olan bu oran 2010 yılında yüzde 72,6'ya yükselmiştir. Bununla birlikte kapasite kullanımını boyutundan sektör henüz kriz öncesi düzeye ulaşamamıştır.

TABLO 42: İMALAT SANAYİİ KAPASİTE KULLANIM ORANLARI
(Üretim Değeri Ağırlıklı, Toplam)

	2007	2008	2009	2010	Değişim % (2009-10)
İmalat Sanayi	80,2	76,7	65,2	72,6	7,3
Gıda Ürünlerinin İmalatı	76,0	73,6	68,4	70,3	1,9
İçeceklerin İmalatı	68,4	64,6	64,5	67,4	2,9
Tütün Ürünleri İmalatı	54,6	63,2	74,3	77,1	2,8
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	78,7	70,8	67,6	77,3	9,8
Giyim Eşyalarının İmalatı	77,3	73,0	68,1	75,3	7,2
Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı	60,6	60,6	56,0	65,2	9,2
Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri (Mobilya hariç) İmalatı	83,3	75,6	67,2	76,5	9,3
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	83,3	78,6	70,8	75,4	4,6
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	73,3	71,5	73,4	75,8	2,3
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	91,3	87,3	58,0	65,8	7,8
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	73,3	72,4	68,9	80,4	11,4
Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı	78,7	75,1	70,9	72,3	1,4
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	76,2	74,5	64,4	73,1	8,7
Diğer Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünleri İmalatı	81,8	76,6	65,8	75,2	9,5
Ana Metal Sanayi	85,6	82,7	70,1	76,8	6,7
Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç)	72,9	69,1	56,9	66,3	9,4
Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	73,4	64,5	70,2	75,2	5,0
Elektrikli Teçhizat İmalatı	81,6	77,7	67,9	72,9	5,0
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	76,3	73,0	55,6	68,8	13,2
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı römork) İmalatı	85,9	83,3	57,4	69,8	12,4
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	84,9	84,7	66,6	66,9	0,3
Mobilya İmalatı	70,9	68,5	66,9	70,4	3,5
Diğer İmalatlar	67,9	61,4	51,2	52,4	1,2
Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	54,9	66,1	58,3	69,0	10,7

Kaynak: TCMB

Kapasite kullanımının alt sektörler bazındaki gelişimi incelendiğinde ise en yüksek oranlı artışların Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı (yüzde 13,2), Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı römork) İmalatı (yüzde 12,4), Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı (yüzde 11,4) ve Tekstil Ürünlerinin İmalatında (yüzde 9,8) gerçekleştiği görülmektedir. Hiçbir alt sektörde kapasite kullanım oranının gerilememiş olması da 2010 yılının sanayi sektörü açısından, en azından üretim boyutuyla, iyi geçtiğini ortaya koymaktadır.

Sanayi sektöründe üretim gelişmelerini değerlendirmek açısından kullanılacak bir diğer gösterge ise sanayi üretim endeksidir. Tablo 43'den görülebileceği gibi sanayi sektörü toplamında üretim endeksi yüzde 12,7 oranında artış göstermiştir. Bu artış madencilik ve taşocakçılığında yüzde 2,2, imalat sanayinde 13,9, elektrik, gaz ve buhar üretiminde yüzde 8,3 oranında gerçekleşmiştir.

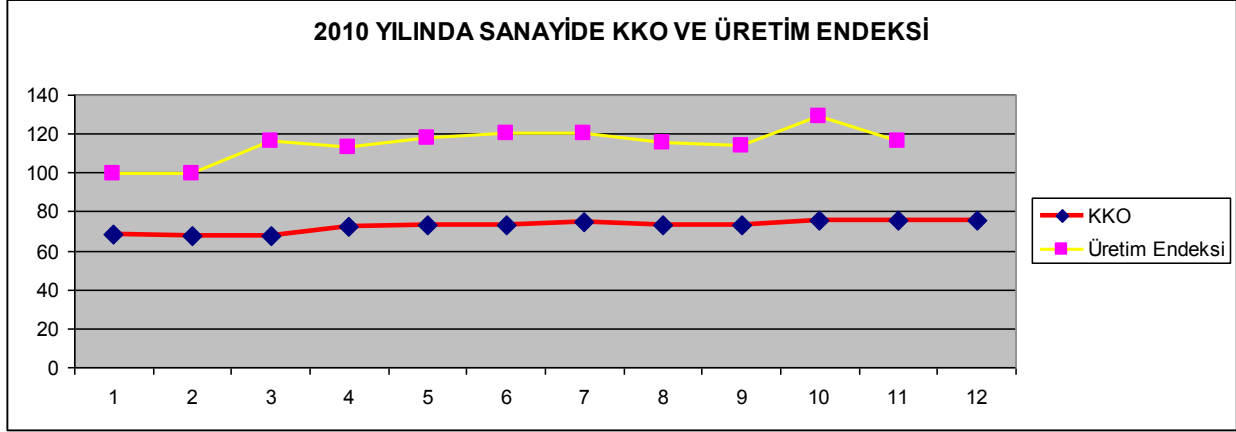
Yine üretim endeksi artışının ara malı (yüzde 16,1) ve sermaye malı (yüzde 24,6) grubunda oldukça yüksek oranlı üretim artışının gerçekleşmesi sektörün krizin yaralarını sarmada başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

TABLO 43: SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

	2007	2008	2009	2009	2010	Değişim %
				Ocak-Kasım	Ocak-Kasım	
TOPLAM SANAYİ	114,8	114,2	102,9	101,7	114,6	12,7
Aramalı İmalatı	116,2	112,4	101,8	101,0	117,3	16,1
Dayanıklı Tüketim Malı İmalatı	113,6	117,8	111,8	111,3	127,3	14,3
Dayanısız Tüketim Malı İmalatı	108,6	106,9	103,5	101,7	107,7	5,9
Enerji	115,1	120,1	115,4	114,6	121,4	5,9
Sermaye Malı İmalatı	122,8	124,7	89,9	87,8	109,4	24,6
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	116,3	125,9	124,9	124,8	127,5	2,2
Kömür ve Linyit Çıkartılması	119,6	137,1	133,1	132,3	117,9	-10,9
Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	92,4	96,6	103,7	103,2	107,3	4,0
Metal Cevherler Madenciliği	169,6	172,5	186,5	185,4	210,6	13,6
Diğer Madencilik ve Taşocakçılığı	112,1	120,0	110,0	111,5	123,2	10,5
İMALAT SANAYİ	114,4	112,7	99,9	98,6	112,3	13,9
Gıda Ürünlerinin İmalatı	109,1	112,7	112,3	109,1	116,9	7,1
İçeceklerin İmalatı	105,4	113,1	110,9	112,4	121,5	8,1
Tütün Ürünleri İmalatı	110,1	117,8	116,0	113,7	100,0	-12,0
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	101,0	88,9	78,2	77,3	87,6	13,3
Giyim Eşyalarının İmalatı	103,1	93,3	85,4	84,5	91,1	7,8
Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı	106,8	101,6	93,0	92,3	108,0	17,0
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya hariç) İmlt.	150,1	161,1	161,5	160,3	204,3	27,5
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	113,6	114,9	112,5	111,7	121,6	8,9
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	118,8	122,7	126,8	124,4	124,2	-0,2
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ü. İmlt.	106,2	106,7	84,6	85,2	89,4	4,9
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	114,3	107,1	106,6	106,2	123,0	15,8
Temel Eczacılık Ürünleri İmalatı	132,1	143,5	147,4	144,4	144,8	0,3
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	113,9	110,7	100,6	99,7	119,6	20,0
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünleri İmlt.	112,6	110,2	97,0	96,9	110,9	14,4
Ana Metal Sanayi	126,1	123,5	104,5	104,8	113,8	8,6
Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç)	120,5	112,8	95,7	93,5	112,2	20,0
Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmlt.	72,0	61,7	51,7	47,1	59,0	25,1
Elektrikli Teçhizat İmalatı	124,4	122,8	121,6	119,4	152,0	27,3
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	115,6	110,7	85,4	84,0	109,0	29,8
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı römork) İmalatı	118,9	126,3	88,4	86,2	115,2	33,6
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	200,5	230,5	126,4	125,9	103,9	-17,5
Mobilya İmalatı	124,4	140,3	129,9	129,8	136,3	5,0
Diğer İmalatlar	131,2	155,5	146,8	144,1	163,1	13,2
Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	169,1	132,0	97,5	96,2	97,5	1,4
ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI	118,1	122,6	119,8	118,9	128,7	8,3

Kaynak: TÜİK

Gerek 2009, gerekse 2010 yılında kapasite kullanım oranları ile üretim endeksindeki gelişmelerin farklılık göstermesi kamuoyu ve ilgili kesimlerin eleştirilerine yol açmıştı. Kuşkusuz yöntem ve amaç farklılıklarının da böyle bir sonuç doğurması olasıdır. Ancak, Aşağıdaki grafik incelendiğinde 2010 yılı Şubat-Nisan dönemi dışında trendlerde önemli bir farklılık görünmemektedir.

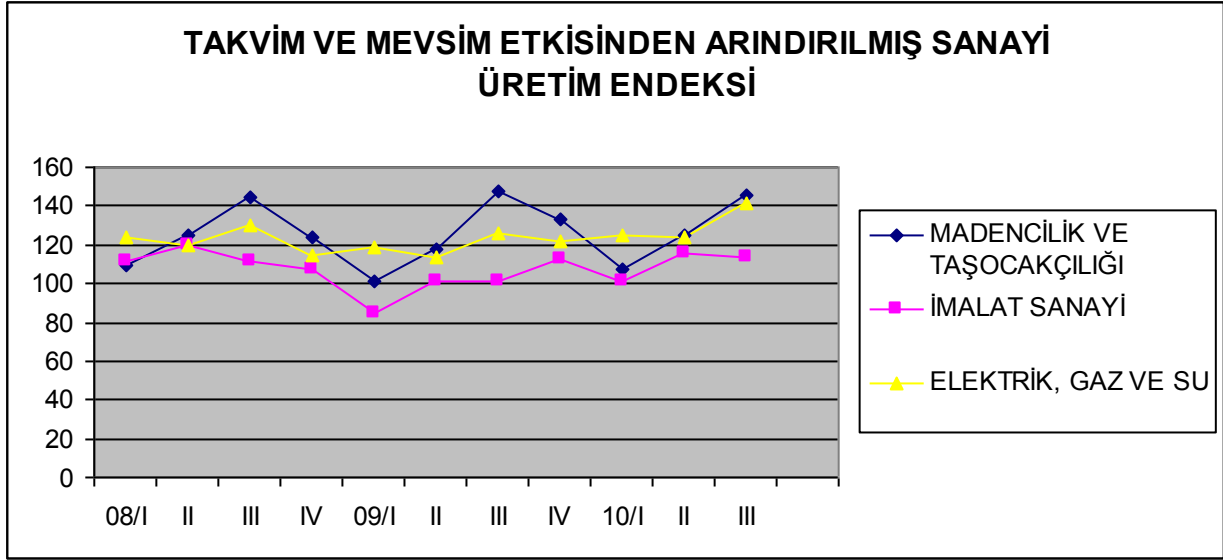

2010 yılında sanayi sektöründe yaşanan üretim gelişmelerini daha sağlıklı değerlendirmek açısından tarafımızdan üçer aylık hale dönüştürülmüş, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksinin incelenmesi faydalı olacaktır. Gerek Tablo 44 gerekse grafikten görülebileceği gibi hem toplamda hem de alt sektörlerde üretim endeksi kriz öncesi dönemi yakalamış görünmektedir. Bu aşama sorulması ve cevaplandırılması gereken soru sanayi sektöründe üretim artışının 2011 yılında nasıl sürdürülebileceğidir.

TABLO 44: TAKVİM VE MEVSİM ETKİLERİNDEN ARINDIRILMIŞ SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

DÖNEM	TOPLAM SANAYİ	MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	İMALAT SANAYİ	ELEKTRİK, GAZ VE SU
2008/I	113,2	109,6	111,9	124,1
2008/II	120,2	125,4	120,2	119,7
2008/III	114,6	144,2	111,4	130,4
2008/IV	109,1	123,8	107,5	114,5
2009/I	88,6	101,0	84,5	118,8
2009/II	102,7	118,0	100,7	114,0
2009/III	104,9	147,3	100,7	125,8
2009/IV	114,7	133,2	113,0	121,3
2010/I	104,1	107,2	101,5	124,8
2010/II	116,9	125,4	115,7	124,1
2010/III	117,5	145,9	113,3	141,2
2010/IV	127,4	134,4	127,3	123,9

Kaynak: TÜİK

2.3.2 VERİMLİLİKTE GELİŞMELER

Dünyanın en pahalı enerjisi kullanan, en yüksek finansman maliyetine katlanan ve reel olarak uzun süre gerilemiş kurlara rağmen imalat sanayinde ihracatın artmaya devam edebilmesi oldukça ilginç bir durumdur. Bu koşullarda ihracat artışı için olası her türlü imkanı kullanan sanayiciler, temel rekabet gücü göstergesi olan verimlilikte artış yapabilmeye konusunda da önemli mesafe almıştır. Nitekim, 2010 yılının ilk üç çeyreğinde gerek çalışan kişi gerekse çalışılan saat başına verimlilik endeksi 2009 yılının aynı dönemlerine oranla ortalama yüzde 15 düzeyinde artmıştır. Dolayısıyla, sanayiciler verim artışı sağlamak konusunda üzerlerine düşeni yapmış görünmektedir. Bu durumda devletin de üretim açısından makro ekonomik iklimi iyileştirmesi durumunda sektörün çok daha iyi performans göstereceği ifade edilebilir.

TABLO 45: İMALAT SANAYİNDE VERİMLİLİK ENDEKSİ

	Endeks		Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim	
	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına
2005	100,0	100,0		
2006	104,4	105,0	4,4	5,0
2007	107,6	107,5	3,1	2,4
2008	107,3	107,8	-0,3	0,3
2009	106,9	109,0	-0,4	1,1
2009-I	92,8	96,2	-13,7	-9,7
II	107,9	109,8	-3,8	-1,9
III	109,4	111,5	1,1	2,2
IV	117,7	118,5	15,9	14,2
2010-I	108,3	110,2	16,7	14,6
II	117,3	118,7	8,8	8,1
III	113,9	117,4	22,7	22,0

Kaynak: TÜİK

2.3.3 DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER

Sanayi sektörünün 2010 yılı performansını değerlendirmek açısından kullanılabilecek bir diğer gösterge ise sektörün dış ticaretindeki geliŐmelerdir. Tablo 46'dan görülebileceği gibi imalat sanayi toplamında 2010 Ocak-Kasım döneminde ihracat, 2009 yılının aynı döneminde göre, yüzde 9,6 oranında artarken bu oran kimyasal madde ve ürünlerde yüzde 33, tabaklanmış deride yüzde 29, kağıt ve kağıt ürünlerinde yüzde 21, motorlu kara taŐıtlarında yüzde 15 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında sadece diğer ulaşım araçları (yüzde 28,6), ana metal sanayi (yüzde 5,5) ve basım yayım ürünleri (binde 8) ihracatında gerileme olmuştur.

TABLO 46: SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNDE İHRACATI (Milyon Dolar)

SEKTÖR	2007	2008	2009	OCAK-KASIM		
				2009	2010	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	1.661	2.155	1.683	1.435	2.425	68,9
Maden Kömürü, Linyit ve Turba	2	21	1	1	4	156,5
Hampetrol ve Doğalgaz	4	61	101	91	94	2,4
Metal Cevherleri	853	1.026	689	556	1.138	104,8
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	801	1.047	891	787	1.189	51,2
İmalat	101.082	125.188	95.449	86.299	94.611	9,6
Gıda rnleri ve İçecek	5.164	6.476	5.931	5.360	5.929	10,6
Tütün rnleri	195	277	266	245	266	8,5
Tekstil rnleri	10.805	11.323	9.559	8.678	9.795	12,9
Giyim EŞyası	11.795	11.504	9.603	8.741	9.613	10,0
Dabaklanmış Deri vb.	559	607	499	460	596	29,6
Ağaç ve Mantar rnleri (Mobilya Hariç) vb.	455	535	510	455	512	12,3
Kağıt ve Kağıt rnleri	836	1.052	982	878	1.062	21,0
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	130	145	148	127	126	-0,8
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol rnleri	4.922	7.325	3.650	3.274	3.636	11,0
Kimyasal Madde ve rnler	4.057	4.995	4.300	3.850	5.119	33,0
Plastik ve Kauçuk rnleri	3.930	4.750	4.035	3.682	4.394	19,3
Metalik Olmayan Diğer Mineral rnler	3.398	4.321	3.769	3.435	3.630	5,7
Ana Metal Sanayi	12.349	22.570	15.103	13.761	13.002	-5,5
Metal EŞya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	4.251	5.531	4.470	4.054	4.460	10,0
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	8.032	9.763	8.070	7.286	8.104	11,2
Büro, Muhasebe ve Bilgi İŞleme Makineleri	130	135	100	91	118	30,8
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makineler	4.106	4.975	4.099	3.689	4.368	18,4
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	2.766	2.277	1.919	1.697	1.761	3,8
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	337	404	367	324	371	14,5
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	17.016	19.362	12.863	11.524	13.273	15,2
Diğer Ulaşım Araçları	2.747	3.360	2.418	2.149	1.534	-28,6
Mobilya ve Diğer rnler	3.101	3.500	2.786	2.539	2.944	15,9
TOPLAM İHRACAT	107.272	132.027	102.143	92.088	102.122	10,9

Kaynak: TÜİK

Bu farklı ihracat performansları sonucunda toplam ihracat içinde ilk sırayı yüzde 13'lük pay ile Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar alırken bu alt sektörü yüzde 12,7 ile ana metal sanayi, yüzde

9,6 ile tekstil ürünleri ve yüzde 9,4 ile giyim eşyası izlemiştir. Bu sektörler uzun yıllardır ülkemiz sanayi ve ihracatının lokomotif sektörleri konumunda bulunmaktadır.

2010 yılında madencilik ve taş ocaklığı ürünlerinde yüzde 68,9 gibi oldukça yüksek bir oranda ihracat artışı gerçekleşmiştir. Bu mal grubundaki en önemli artış ise metal cevherlerinde görülmüştür. Kuşkusuz metallerin cevher olarak değil işlenerek ihraç edilmesine imkan sağlayacak ortamın oluşturulması için çaba harcanmalıdır.

Sanayi sektörü ürünlerine ilişkin ithalat gelişmeleri Tablo 47’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2010 yılı Ocak-Kasım döneminde ithalat 2009 yılının aynı dönemine göre madencilik ve taşocakçılığı sektöründe yüzde 24, imalat sanayinde ise yüzde 30,5 oranında artış göstermiştir. Bu verilere göre imalat sektörlerindeki ithalat artışı ihracat artışının oldukça üzerindedir.

TABLO 47: SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNDE İTHALATI (Milyon Dolar)

SEKTÖR	2007	2008	2009	OCAK-KASIM		
				2009	2010	Değişim
Madencilik ve Taşocakçılığı	25.314	35.650	20.625	18.620	23.083	24,0
Maden Kömürü , Linyit ve Turba	2.570	3.315	3.055	2.740	2.717	-0,8
Hampetrol ve Doğalgaz	21.784	31.109	16.378	14.840	19.215	29,5
Metal Cevherleri	683	812	948	818	895	9,5
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	278	414	243	221	255	15,1
İmalat	133.938	150.252	111.031	99.019	129.237	30,5
Gıda Ürünleri ve İçecek	2.661	3.763	2.908	2.652	2.955	11,4
Tütün Ürünleri	82	104	110	98	84	-14,1
Tekstil Ürünleri	5.317	5.093	4.345	3.852	5.395	40,1
Giyim Eşyası	1.357	1.902	1.764	1.635	2.134	30,5
Dabaklanmış Deri vb.	1.261	1.383	953	889	1.104	24,2
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	874	921	626	558	866	55,3
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	2.832	3.014	2.509	2.232	2.983	33,7
Basım ve Yayımlar; Plak, Kaset vb.	597	600	519	462	498	7,9
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	9.492	13.829	10.456	9.429	12.465	32,2
Kimyasal Madde ve Ürünler	23.625	26.994	21.374	19.127	24.334	27,2
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	3.114	3.451	2.709	2.401	3.142	30,8
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.542	1.550	1.148	1.018	1.381	35,7
Ana Metal Sanayi	23.087	26.506	13.303	11.949	16.941	41,8
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	2.816	3.488	2.616	2.350	2.841	20,9
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	17.095	17.014	12.533	11.139	13.732	23,3
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	2.937	2.833	2.628	2.252	2.716	20,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makineler	6.325	7.358	6.621	5.963	7.396	24,0
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	5.849	5.346	4.654	4.109	4.778	16,3
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	3.369	3.855	3.126	2.703	3.406	26,0
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	15.096	15.514	10.776	9.357	13.623	45,6
Diğer Ulaşım Araçları	2.231	3.115	3.301	3.022	4.186	38,5
Mobilya ve Diğer Ürünler	2.378	2.619	2.053	1.823	2.275	24,8
Toplam	170.063	201.964	140.928	125.909	164.922	31,0

Kaynak: TÜİK

Tabloda dikkati çeken en önemli konu ihracatta ve ihracat artışında ilk sıralarda yer alan motorlu kara taşıtları, tekstil ve giyim gibi sektörlerde ithalat artışının da çok yüksek oranda gerçekleşmesidir. Bu durum söz konusu sektörlerde endüstri içi ticaretin yoğun olduğu anlamına gelmektedir. Diğer taraftan sanayi ürünleri ithalatının geldiği düzey ülkemizde sınai yatırım teşviklerinde öncelik verilmesi gereken sektörlerle ilişkin olarak da önemli ipuçları vermektedir.

Türkiye'nin dış ticaret dengesinin büyük oranda açık verdiği ve bu açığın en önemli bölümünün sanayi ürünleri dış ticaretindeki açıktan kaynaklandığı bilinmektedir. Nitekim Tablo 48 görülebileceği gibi 2010 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam dış ticaret açığı 62,7 milyar dolar iken bu açığın 20 milyar doları madencilik, 34 milyar doları ise imalat sanayinden kaynaklanmıştır. Yine 2007-2010/11 döneminde gerçekleşen toplam 234 milyar dolarlık dış ticaret açığının 204 milyar dolarlık bölümü de bu sektörlerle aittir

TABLO 48: SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNDE DİŞ TİCARET DENGESİ
(Milyon Dolar)

SEKTÖR	2007	2008	2009	OCAK-KASIM		2007-2010 TOPLAM
				2009	2010	
Madencilik ve Taşocakçılığı	-23.653	-33.495	-18.942	-17.184	-20.658	-96.747,4
Maden Kömürü , Linyit ve Turba	-2.568	-3.294	-3.054	-2.739	-2.713	-11.628,7
Hampetrol ve Doğalgaz	-21.779	-31.048	-16.277	-14.749	-19.121	-88.225,2
Metal Cevherleri	171	214	-259	-262	243	369,0
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	523	633	648	565	934	2.737,5
İmalat	-32.856	-25.065	-15.581	-12.720	-34.625	-108.127,6
Gıda Ürünleri ve İçecek	2.503	2.713	3.023	2.708	2.973	11.213,0
Tütün Ürünleri	113	173	156	147	182	623,5
Tekstil Ürünleri	5.488	6.230	5.214	4.827	4.400	21.331,4
Giyim Eşyası	10.437	9.602	7.839	7.107	7.479	35.356,8
Dabaklanmış Deri vb.	-702	-776	-454	-429	-508	-2.440,4
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	-419	-386	-116	-102	-355	-1.275,8
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	-1.996	-1.962	-1.527	-1.354	-1.921	-7.405,4
Basım ve Yayımlar; Plak, Kaset vb.	-467	-455	-371	-335	-373	-1.666,2
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	-4.570	-6.504	-6.806	-6.155	-8.829	-26.709,1
Kimyasal Madde ve Ürünler	-19.568	-21.999	-17.075	-15.276	-19.215	-77.856,6
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	816	1.299	1.327	1.281	1.252	4.693,6
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.856	2.771	2.621	2.417	2.249	9.497,2
Ana Metal Sanayi	-10.738	-3.936	1.800	1.812	-3.939	-16.812,9
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	1.435	2.044	1.854	1.704	1.619	6.952,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	-9.062	-7.251	-4.463	-3.854	-5.628	-26.404,3
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	-2.808	-2.698	-2.527	-2.162	-2.597	-10.630,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makineler	-2.219	-2.383	-2.522	-2.274	-3.029	-10.152,5
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	-3.083	-3.070	-2.734	-2.412	-3.017	-11.904,2
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	-3.032	-3.451	-2.758	-2.379	-3.035	-12.276,6
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	1.920	3.848	2.087	2.166	-350	7.504,4
Diğer Ulaşım Araçları	515	245	-882	-873	-2.652	-2.773,8
Mobilya ve Diğer Ürünler	724	882	734	716	669	3.008,4
Toplam	-62.791	-69.936	-38.786	-33.821	-62.799	-234.312,6

Kaynak: TÜİK

Kanımızca tabloda dikkati çeken en önemli nokta ihracat içinde ilk sıralarda yer alan tekstil ve giyim dışındaki sektörlerin 2010 yılında net ithalatçı konuma gelmesidir. Bu durum konjonktürel etkilerin yansımalarına (düşük kur gibi) bağlı olması yanında daha çok yapısal bir nitelik taşımaktadır. Yetkililerin bu tabloya bakarak sanayileşme stratejisinde öncelik verilmesi gereken sektörlerle ilişkin çıkarımlar yapmasında fayda bulunmaktadır.

3. 2010 YILINDA EGE EKONOMİSİ

Bu bölümde 2010 yılında Ege Bölgesi (İzmir) ekonomisinde yaşanan gelişmeleri değerlendirmek amacıyla yatırım teşvikleri ve ihracat gelişmeleri değerlendirilecektir.

3.1. YATIRIM TEŞVİKLERİ

Yaşanan küresel krizden çıkmak ve yeni yatırımları dolayısıyla da teşvik sistemini daha işlevsel hale getirmek amacıyla 17 Ağustos 2009 tarihinden itibaren 2009/15199 sayılı Karara göre Yatırım Teşvik Belgesi verilmeye başlanmıştır. Bu yeni uygulama ile, daha önce de vurgulandığı gibi, çok önceden hayata geçirilmesi gereken sektör-bölge-proje entegrasyonu böylece sağlanmıştır. Tablo 49’da 2010 yılı Ocak-Kasım Döneminde Ege Bölgesi illerinin Genel Teşvik Sistemi, Bölgesel Yatırımlar ve Büyük Ölçekli Yatırımlar kapsamında yararlandıkları teşviklere ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablodan görüldüğü gibi 2010 yılının Ocak-Kasım döneminde Türkiye genelinde üç farklı teşvik kategorisi itibariyle toplamda 44,6 milyar TL’lik teşvik verilmiş, bu teşviklerin yüzde 9,9’u Ege bölgesi illerine (4,4 milyar TL), yüzde 3,8’i (1,9 milyar TL) ise sadece İzmir’e tahsis edilmiştir. Ne yazık ki, bu dönemde Ege ve İzmir büyük ölçekli yatırım teşviklerinden yararlanamamıştır.

2010 Ocak-Kasım döneminde genel teşvik sistemi kapsamında Türkiye genelinde verilen toplam 15 milyara TL’lik teşvikten Ege yüzde 15,8, İzmir ise yüzde 8,5, aynı dönemde bölgesel yatırımlar kapsamında dağıtılan 13 milyar TL teşvikten ise Ege yüzde 15,5, İzmir 3,2 oranında pay almıştır.

**TABLO 49: YATIRIM TEŞVİKLERİNDE EGE VE İZMİR
(GENEL TEŞVİK SİSTEMİ KAPSAMINDA)**

İL	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (TL)	İstihdam (Kişi)
İZMİR	99	1.281.330.377	1.670
AYDIN	18	243.113.648	655
DENİZLİ	17	209.949.924	199
MUĞLA	15	109.405.309	249
AFYON	19	31.646.119	202
KÜTAHYA	18	171.824.701	322
MANİSA	50	289.787.702	823
UŞAK	20	38.400.925	84
EGE TOPLAM	256	2.375.458.705	4.204
TÜRKİYE TOPLAMI	2.049	15.008.530.023	40.710
EGE PAYI	12,5	15,8	10,3
İZMİR PAYI	4,8	8,5	4,1
BOLGESEL YATIRIMLAR KAPSAMINDA			
İL	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (TL)	İstihdam (Kişi)
İZMİR	45	421.695.115	2.001
AYDIN	21	161.694.041	846
DENİZLİ	30	169.101.880	789
MUĞLA	28	228.594.594	1.243
AFYON	36	433.089.963	2.123
KÜTAHYA	18	184.268.181	1.522
MANİSA	55	423.024.240	2.545
UŞAK	6	33.154.438	263
EGE TOPLAM	239	2.054.622.452	11.332
TÜRKİYE TOPLAMI	1.637	13.267.562.502	64.206
EGE PAYI	14,6	15,5	17,7
İZMİR PAYI	2,7	3,2	3,1
BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR KAPSAMINDA			
İL			
EGE İLLERİNDE YOK			
TÜRKİYE TOPLAMI	9	16.358.315.245	2.263
GENEL TÜRKİYE TOPLAMI	3.695	44.634.407.770	107.179
TOPLAM EGE	495	4.430.081.157	15.536
EGE PAYI	13,4	9,9	14,5
İZMİR PAYI	3,9	3,8	3,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

İzmir’de farklı teşvik uygulamaları kapsamında kullanılan yatırım teşviklerinin sektörel dağılımları Tablo 50 ve Tablo 51’de verilmiştir. Genel teşvik kapsamındaki teşviklerden en fazla enerji (937 milyon TL) altyapı- belediye hizmetleri (97 milyon TL) ticaret ve depolama (53 milyon TL), Madeni eşya (45 milyar TL) ve lastik-plastik (32 milyon TL) sektörleri faydalanmıştır.

**TABLO 50: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ
(GENEL TEŞVİK SİSTEMİ KAPSAMINDA)**

Sektör	Sektör	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (Bin TL)	İstihdam (Kişi)
Tarım	Hayvancılık	1	3.000	26
	Su Ürünleri	1	5.270	7
Madencilik	İşleme	1	1.050	10
	İstihraç ve İşleme	1	6.500	10
İmalat	Gıda ve İçki	12	17.710	140
	Dokuma ve Giyim	3	6.093	212
	Orman Ürünleri	7	10.446	171
	Lastik-Plastik	8	32.871	100
	Kimya	1	1.200	20
	Demir Çelik	1	3.000	31
	Demir Dışı Metaller	2	4.208	45
	Taşıt Araçları	3	7.025	25
	Madeni Eşya	12	45.975	249
	Mesl.Bil.Ölç.Opt.Donatım.	1	3.932	10
	Makine İmalat	9	16.492	189
	Elektrikli Makineler	3	5.575	20
Enerji	Enerji	13	937.538	96
Hizmetler	Turizm	5	17.122	91
	Ticaret- Depolama	5	53.451	65
	Diğerleri	2	5.211	22
	Altyapı- Belediye Hizm.	8	97.661	131
İZMİR TOPLAMI		99	1.281.330	1.670
TÜRKİYE TOPLAMI		3.695	44.634.408	107.179
İZMİR'İN PAYI		2,7	2,9	1,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Bölgesel teşvik sistemi kapsamında ise daha çok madencilik (87 milyon TL), turizm (67 milyon TL), gıda ve içki (56 milyon TL) sektörleri uygulamadan yararlanmıştır.

**TABLO 51: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ
(BOLGESEL TEŞVİK SİSTEMİ KAPSAMINDA)**

Sektör	Sektör	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (Bin TL)	İstihdam (Kişi)
Tarım	Bitkisel Üretim	5	37.480	314
	Hayvancılık	3	13.327	25
Madencilik	İstihraç ve İşleme	2	87.000	110
İmalat	Gıda ve İçki	16	56.468	374
	Orman Ürünleri	2	14.561	95
	Taşıt Araçları	2	41.868	33
	Makine İmalat	2	19.300	118
	Elektrikli Makineler	1	6.951	53
Hizmetler	Turizm	5	67.149	355
	Ticaret- Depolama	1	2.054	8
	Eğitim	2	40.318	210
	Sağlık	4	35.220	306
Toplam		45	421.695	2.001

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Bu veriler genelde Ege bölgesi özelde de İzmir'in yatırım teşviklerinden potansiyeline uygun olarak yararlanamadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle İzmir'de bulunan odalar, borsalar, belediyeler, il özel idaresi, İZKA, sivil toplum örgütleri ve bu arada EGEV'in İzmir ve Ege için yatırım planlaması yapılması ve yatırım teşviklerinden yararlanma düzeyinin artırabilmesi amacıyla etkin bir işbirliği süreci geliştirmesi gerekmektedir.

3.2. İHRACAT

Ege bölgesi ihracatının 2010 yılındaki gelişimi birlik ve sektör bazında ayrı ayrı olmak üzere Tablo 52 ve 53'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2009 yılında yüzde 20 oranında gerileyen toplam bölge ihracatı 2010 yılında yüzde 35,7 oranında artış göstermiş ve 8,6 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde ihracatını en fazla artıran birlikler sırasıyla; Demir ve Demir Dışı (yüzde 33,2), Maden (yüzde 25,4) Tekstil ve Hammaddeleri (yüzde 25,4) ve Hazır Giyim (yüzde 14,4) İhracatçı Birlikleri olmuştur. Bu Birlikler ülke genelinde gerçekleşen ihracat artışıyla uyumlu bir yapı göstermektedir.

**TABLO 52: EGE İHRACATÇILAR BİRLİĞİ'NDEN YAPILAN İHRACAT
(Birlik Bazında, Milyon Dolar)**

	2007	2008	2009	Değişim %	2010	Değişim %
HAZIR GİYİM VE KONF.İHR.BİRLİĞİ	1.041	997	833	-16,4	953	14,4
TEKSTİL VE HAMMAD.İHR.BİRLİĞİ	495	393	299	-23,9	375	25,4
DERİ VE DERİ MAM.İHR.BİRLİĞİ	173	175	120	-31,3	120	-0,4
YAŞ MEYVE VE SEBZE İHR.BİRLİĞİ	590	607	572	-5,7	571	-0,2
HUB.VE BAK.YAĞ.TOH.İHR.BİRLİĞİ	202	314	268	-14,6	264	-1,4
SU ÜRÜNLERİ VE HAY. MAM.İHR.BİRLİĞİ	273	426	370	-13,3	371	0,2
AĞAÇ MAM.VE OR.ÜR.İHR.BİRLİĞİ	321	353	338	-4,1	351	3,9
MADEN İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	754	834	676	-19,0	848	25,4
DEMİR VE DEMİR DIŞI İHR.BİRLİĞİ	1.497	2.269	1.097	-51,7	1.461	33,2
ZEYTİN VE Z.YAĞI İHR.BİRLİĞİ	195	134	154	14,6	125	-18,7
KURU MEYVE VE MAM.İHR.BİRLİĞİ	627	720	747	3,7	808	8,3
TÜTÜN İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	642	699	735	5,2	653	-11,1
BİRLİKLER TOPLAMI	6.809	7.921	6.209	-21,6	6.901	11,1
KOMBİNE İHRACAT TOPLAMI	66	59	174	196,1	1.762	911,5
GENEL TOPLAM	6.875	7.980	6.383	-20,0	8.663	35,7

Kaynak: EİB

Aynı dönemde Zeytin ve Zeytinyağı (yüzde 18,7), Tütün (yüzde 11), İhracatçı Birliklerinin ihracatında gerileme yaşanmıştır. Zeytinyağı ihracatındaki gerileme ürünün var-yok yılı dengesizliği ve AB'deki düşük fiyatlara ülkemizdeki düşük kurların eklenmesiyle bağlantılıyken, tütün ihracatındaki düşüş daha çok üretimdeki gerilemeyle ilgilidir.

Ege bölgesinden gerçekleştirilen ihracatın farklı bir açıdan fotoğrafı olan sektörel bazdaki gelişmeler değerlendirildiğinde ise 2010 yılında, tarım ürünleri ihracatının hemen hemen hiç

değişmediği, sanayi ürünleri ihracatının yüzde 83, madencilik ürünleri ihracatının ise yüzde 25,4 oranında artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

**TABLO 53:EGE İHRACATÇILAR BİRLİĞİ'NDEN YAPILAN İHRACAT
(Sektörel Bazda, Milyon Dolar)**

SEKTÖR	2007	2008	2009	DEĞ (%)	2010	DEĞ (%)
I. TARIM	2.776.358	3.192.119	3.127.105	-2,0	3.125.982	0,0
A. BİTKİSEL ÜRÜNLER	2.260.046	2.475.372	2.478.031	0,1	2.432.183	-1,9
Hububat, Bakliyat Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	202.144	314.080	266.062	-15,3	262.263	-1,4
Yaş Meyve ve Sebze	128.187	143.218	156.914	9,6	174.429	11,2
Meyve Sebze Mamulleri	460.221	463.301	414.853	-10,5	396.502	-4,4
Kuru Meyve ve Mamulleri	632.045	721.122	748.188	3,8	810.408	8,3
Fındık ve Mamulleri	631	663	1.746	163,2	4.792	174,5
Zeytin ve Zeytinyağı	194.672	134.471	154.163	14,6	125.534	-18,6
Tütün	642.089	698.513	734.892	5,2	653.319	-11,1
Kesme Çiçek	57	3	1.215	44701,8	4.936	306,4
B. HAYVANSAL ÜRÜNLER	268.568	423.847	369.568	-12,8	370.542	0,3
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	268.568	423.847	369.568	-12,8	370.542	0,3
C. AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	247.744	292.900	279.506	-4,6	323.256	15,7
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	247.744	292.900	279.506	-4,6	323.256	15,7
II. SANAYİ	3.345.477	3.953.247	2.579.892	-34,7	4.721.869	83,0
A. TARIMA DAYALI İŞLENMİŞ ÜRÜNLER	488.961	455.410	342.522	-24,8	391.945	14,4
Tekstil ve Hammaddeleri	296.130	262.600	199.135	-24,2	245.171	23,1
Deri ve Deri Mamulleri	174.916	176.023	121.341	-31,1	120.565	-0,6
Halı	17.915	16.787	22.046	31,3	26.208	18,9
B.KİMYEVİ MADDELER VE MAMULLERİ	31.755	29.147	47.650	63,5	514.238	979,2
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	31.755	29.147	47.650	63,5	514.238	979,2
C. SANAYİ MAMULLERİ	2.824.761	3.468.691	2.189.720	-36,9	3.815.687	74,3
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	1.218.522	1.104.311	907.459	-17,8	1.040.853	14,7
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	81.669	65.354	74.937	14,7	458.868	512,3
Elektrik-Elektronik	5.657	5.579	40.115	619,1	333.733	731,9
Makine ve Aksamları	13.799	9.833	52.510	434,0	430.868	720,5
Demir ve Demir Dışı Metaller	340.314	394.339	266.784	-32,3	330.233	23,8
Demir Çelik Ürünleri	1.157.890	1.878.688	834.117	-55,6	1.134.152	36,0
Çimento ve Toprak Ürünleri	5.834	7.802	10.746	37,7	83.205	674,3
Değerli Maden ve Mücevherat	46	73	117	59,5	536	357,4
Diğer Sanayi Ürünleri	1.030	2.712	2.935	8,2	3.239	10,4
III. MADENCİLİK	753.668	834.422	676.146	-19,0	847.598	25,4
Madencilik Ürünleri	753.668	834.422	676.146	-19,0	847.598	25,4
TOPLAM	6.875.503	7.979.788	6.383.143	-20,0	8.695.449	36,2

Kaynak: EİB

Sanayi mamullerinde alt sektör bazında ihracatın gelişimi değerlendirildiğinde tarıma dayalı işlenmiş ürünlerde (yüzde 14,4) ile kimyevi maddeler ve mamuller ihracatında (yüzde 979) sanayi mamulleri ihracatında (yüzde 74,3) ise artış olduğu görülmektedir. 2010 yılında Bölge ihracatında ilk sırada yer alan demir-çelik ürünleri ihracatında yüzde 36, ikinci sırada yer alan hazır giyim ve konfeksiyon ihracatında yüzde 14,7 oranında artış yaşanmıştır.

Bu veriler 2010 yılında Ege bölgesi ihracatının ülke genelinden (Ocak-Kasım yüzde 10,9) daha yüksek oranda arttığını ortaya koymaktadır. Bu gelişme İzmir'in geleneksel ihracat limanı olma potansiyelinin kısmen de olsa kullanıma girdiği şeklinde yorumlanabilir.

4. 2011 YILINA İLİŞKİN BEKLENTİLER

Çalışmanın bu bölümünde 2011 yılına ilişkin beklentiler öncelikle dünya ardından da Türkiye ekonomisine ilişkin olarak iki alt başlıkta değerlendirilecektir.

4.1. DÜNYA EKONOMİSİ AÇISINDAN

İlk sinyallerini 2007 yılı Ağustos ayında veren 2008 yılının son çeyreğinde bütün boyutlarıyla su yüzüne çıkan küresel finans krizi dünya ekonomisini sadece finans değil aynı zamanda reel boyuttan da etkileyerek derin bir ekonomik krize yol açmıştı. Bu krizin yansımaları 2009 yılında, çok yoğun olarak görülmüş 2010 yılı artçı şoklarla birlikte genelde bir toparlanma yılı olmuştur. Ancak, Euro bölgesindeki sorunlu ülkeler, ABD'nin bütçe açıkları, enerji ve hammadde fiyatlarındaki artışlar, çapraz kurlardaki değişmeler, krizden çıkış için piyasalara sürülen milyarlarca dolar, İran ile süre giden tartışmalar, Kuzey Afrika'da kaotik ortam ve bunlar gibi daha birçok faktör 2011 yılına ilişkin olumlu beklentilerin üzerine gri bulutlar toplamaktadır.

2011 yılında IMF'nin öngörülleri çerçevesinde dünya ekonomisinde beklenen gelişmeler Tablo 54'de verilmiştir. Buna göre; 2011 yılında üretimin; dünya genelinde yüzde 4,2, gelişmiş ülkelerde yüzde 2,2, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 6,4 büyümesi beklenmektedir. Bu yılda ülke bazında büyüme tahminleri incelendiğinde ABD'nin yüzde 2,3, Euro bölgesi ve Japonya'nın yüzde 1,5, Çin'in yüzde 9,6 Hindistan'ın yüzde 8,4 oranında büyümesinin beklendiği görülmektedir. Bu veriler gelişmekte olan ülkelerde üretim artışının yavaşlamasına rağmen görece yüksek oranları koruyacağını tahmin edildiğini ortaya koymaktadır. 2010 yılına göre 2011 yılında dünya genelinde daha düşük bir büyümenin öngörülüyor olması, 2009 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik daralmaya bağlı olarak 2010 yılında oluşan baz etkisinin ortadan kalkmasıyla ilgilidir. Bu veriler ayrıca dünya ekonomisinin 2011 yılında da kriz öncesi koşullara dönemeyeceği şeklinde de değerlendirilebilir.

2011 yılında dünya ticaret hacmindeki artışın yüzde 7 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Dünya üretim artışının üzerinde olan bu oran dünya ekonomisinde ülkelerin entegrasyon düzeyinin daha artacağı şeklinde yorumlanabilir.

Dünya ekonomisindeki gelişmeleri yakından etkileyen değişkenlerden biri olan petrol fiyatlarının 2011 yılında sadece yüzde 3,3 oranında artarak varil fiyatının ortalama 76,6 dolar olması beklenmektedir. Kanımızca petrol fiyatlarına ilişkin olarak tahmin yapmak her

zamankinden daha zor bir hale gelmiştir. Zira, bir taraftan Çin ve Hindistan gibi ülkelerin petrol taleplerinin artmaya devam etmesi ve vadeli işlem piyasalarındaki spekülasyon hareketleri diğer taraftan İran ile yaşanan gerginlikler ve Sudan'ın bölünmesi gibi siyasi gelişmeler bu alandaki belirsizliği oldukça artırmaktadır. Kanımızca 2011 yılında öngörülenden daha yüksek petrol fiyatlarıyla karşılaşmak sürpriz olmayacaktır.

TABLO 55: 2011 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ I

GÖSTERGE	2009	2010	2011
Dünya Ticaret Hacmi (%)	-11,0	11,4	7,0
Petrol Dışı Mal fiyatlarının Değişimi (%)	-18,7	16,8	-2,0
Petrol fiyatlarında değişim (%)	-36,3	23,3	3,3
Petrol Fiyatları (varil/dolar)	61,8	76,0	76,6
Faiz Oranı Dolar (6 aylık %)	1,2	1,8	2,8
Faiz Oranı Euro (6 aylık %)	1,5	2,2	3,3
BÜYÜME HIZI (%)			
Dünya	-0,6	4,8	4,2
Gelişmiş ülkeler	-3,2	2,7	2,2
Avrupa bölgesi	-4,1	1,7	1,5
Japonya	-5,2	2,8	1,5
ABD	-2,6	2,6	2,3
Gelişmekte olan ülkeler	2,5	7,1	6,4
Çin	9,1	10,5	9,6
Rusya federasyonu	-7,9	4,0	4,3
Arjantin	-2,2	2,3	2,4
Brezilya	-0,2	7,5	4,2
Hindistan	5,7	9,7	8,4

Kaynak: IMF ve Dünya Bankası

Dünya genelinde halihazırda çok düşük hatta reel olarak negatif düzeylere gerileyen faiz oranlarının 2011 yılında bir miktar artması beklenmektedir. 2011 yılında, özellikle de yılın ikinci yarısında faizleri düşürerek ekonomiyi canlandırma politikalarının yerini finansal kurtarma paketleri nedeniyle piyasalara sürülen paraların olası enflasyonist etkilerini gidermeyi hedefleyen uygulamalara bırakması olasıdır. Bu, faiz oranlarının artırılması anlamına gelecektir.

Bu arada 2002-2008 döneminde küresel likidite bolluğu, 2009 ve özellikle de 2010 yılında küresel bazda düşük faiz oranlarının getirdiği avantajlardan faydalanan Türkiye'nin, seçim yılı da olması nedeniyle 2011 yılında çok dikkatli davranması gerektiğine vurgu yapmakta fayda bulunmaktadır.

Tablo 55'te yer alan verilere göre ise ABD cari açık vermeye, Çin, Japonya ve Almanya fazla vermeye, Çin, Japonya ve Rusya ayrıca rezerv biriktirmeye devam edecektir. Bir başka deyişle ABD cari açığa, dünya dolar devalüasyonuna mahkum olmaya, Doların değeri ABD'den çok,

yüksek miktarda rezerv biriktirmek zorunda kalan ülkelerin sorunu olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Bu verilere göre Euro bölgesinin cari fazla veriyor-verecek olması Euro'nun değer kaybını engelleyici bir unsur olabilecektir. Ancak, Euro bölgesinin sorunları su yüzüne çıkan ülkeleri (Yunanistan, İrlanda) yanında diğer bazı ülkelerde (Portekiz, İspanya, İtalya) de kriz potansiyelinin varlığı bu öngörüğü kısmen de geçersiz hale getirebilecektir.

Öte yandan kriz yaşayan ve krizin etkilerinin artarak devam etmesi beklenen Yunanistan dışında Tablo 55'deki ülkeler arasında 2011 yılında Türkiye düzeyinde cari açık veren bir başka ülke görülmemektedir. Nitekim 2011 yılında cari açığın GSYİH'ya oranının yüzde 5,4'e yükselmesinin beklenmesi cari açığın 2011 yılında da Türkiye ekonomisinin yumuşak karnı olmaya devam edeceği anlamına gelmektedir.

TABLO 55: 2011 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ II

ÜLKE	BUYUME %		CARİ DENGE/GSYİH		İŞSİZLİK %		TÜKETİCİ ENFLASYONU %	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Gelişmiş ülkeler	2,7	2,2	-0,3	-0,1	8,3	8,2	1,4	1,3
ABD	2,7	2,2	-3,2	-2,6	9,7	9,6	1,4	1,0
Japonya	2,8	1,5	3,1	2,3	5,1	5,0	-1,0	-0,3
Euro bölgesi	1,7	1,5	0,2	0,5	10,1	10,0	1,6	1,5
Gelişmiş Avrupa	1,7	1,6	0,8	1,0	9,4	9,3	1,8	1,6
Almanya	3,3	2,0	6,1	5,8	7,1	7,1	1,3	1,4
Fransa	1,6	1,6	1,8	1,8	9,8	9,8	1,6	1,6
İngiltere	1,7	2,0	-2,2	-2,0	7,9	7,4	3,1	2,5
Yunanistan	-4,0	-2,6	-10,8	-7,7	11,8	14,6	4,6	2,2
Gelişen Avrupa	3,7	3,1	-3,7	-4,0	5,2	4,1	--	--
Türkiye	7,8	3,6	-5,2	-5,4	11,0	10,7	8,7	5,7
Polonya	3,4	3,7	-2,4	-2,6	9,8	9,2	2,4	2,7
Güney Amerika	6,3	4,1	-1,0	-1,4	--	--	6,8	6,9
Brezilya	7,5	4,1	-2,6	-3,0	7,2	7,5	5,0	4,6
Arjantin	7,5	4,0	1,7	1,4	8,0	8,6	10,6	10,6
Asya	7,9	6,7	3,0	2,8	4,3	3,3	--	--
Çin	10,5	9,6	4,7	5,1	4,1	4,0	3,5	2,7
Hindistan	9,7	8,4	-3,1	-3,1	--	--	13,2	6,7
Rusya	4,0	4,3	4,7	3,7	7,5	7,3	6,6	7,4

Kaynak: IMF

2008-2009 yılında yaşanan küresel krizin ardından işsizlik yeni bir platoya yükselmiş, en temel ekonomik, politik ve sosyal sorun olmaya devam etmiştir. Ne yazık ki 2011 yılına ilişkin öngörüler işsizlik oranlarında önemli bir değişme olmayacağını ortaya koymaktadır. Dünya ekonomisinde finansal boyutta yaşanan sorunların çözümü için genelde hiçbir fedakarlıktan kaçınılmaz iken reel sektörün, işsiz insanların sorunlarının çözümüne karşı aynı hassasiyetin gösterilmemesi ise üzerinde ayrıca durulması ve tartışılması gereken bir konudur. Bu değerlendirme; reel sektörünün kamu kaynaklı biriktirilmiş sorunları ve işsizlik düzeyi dikkate alındığında Türkiye açısından çok daha anlamlı hale gelmektedir.

2011 yılında dünya genelinde enflasyon öngörülleri değerlendirildiğinde; gelişmiş ülkelerin düşük, gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek enflasyonla yaşamaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Hızlı nüfus artışı, yüksek tüketim beklentisi, kamu kaynaklarının etkin kullanılmaması ve hızlı büyüme isteği gelişmekte olan ülkelerin görel olarak daha yüksek enflasyonla daha uzun süre yaşayacakları anlamına gelmektedir.

2011 yılında dünya ekonomisi, özellikle de gelişmekte olan ülke ekonomilerini yakından ilgilendirecek önemli bir gelişme de küresel sermaye hareketleri olacaktır. Tablo 56'dan görülebileceği gibi 2008 yılında farklı kanallardan gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketi 743 milyar dolar iken kriz sonrasında bu rakam 597 milyar dolara gerilemiştir. 2010 yılında bu rakam yüzde 38 oranında artmış ve 825 milyar dolara yükselmiştir. Bu tutarın 409 milyar doları doğrudan yatırım, 153 milyar doları portföy yatırımı (sıcak para), 262 milyar doları ise borçlanma şeklinde gerçekteşmiştir.

TABLO 56:GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK SERMAYE AKIMLARI (Milyar \$)

SERMAYE TURU	2008	2009	2010	2011
Net toplam özel ve resmi giriş	743,8	597,9	825,9	--
A- Net özel sermaye girişi	716,0	521,5	753,2	838,6
1- Net doğrudan yatırım girişi	587,1	354,1	409,6	486,0
2- Net portföy girişi	-53,2	108,2	153,4	145,1
B Net borçlanma	209,9	135,6	262,9	--
1- Resmi kuruluşlardan	27,8	76,4	72,4	--
2- Özel kuruluşlardan	182,1	59,2	190,5	207,5

Kaynak: IMF

Özel sermaye hareketlerine ilişkin 2011 yılı öngörüllerini açıklayan IMF'ye göre gelişmekte olan ülkelere toplam 838 milyar dolarlık net özel sermaye girişi olacak, bunun 486 milyar doları doğrudan yatırım, 145 milyar doları portföy yatırımı ve 207 milyar doları kredi şeklinde gerçekteşecektir. Bu verilere göre gelişmekte olan ülkelere yönelik özel sermaye girişi toplamda yüzde 11, doğrudan yatırımlarda yüzde 19, kredilerde yüzde 9 oranında artarken, portföy yatırımları yüzde 5 dolayında gerileyecektir.

Yakın zamanlarda uluslararası derecelendirme kuruluşlarının rating notunu yükseltmesi beklenen Türkiye'nin de bu sermaye hareketlerinden pay alması söz konusu olacaktır. Ancak bu pay yine daha çok portföy kanalından gerçekteşecektir. Zira, 2011 yılında da kurların büyük ihtimalle eksik değerlenecek olması ve ayrıca başta enerji olmak üzere girdi maliyetlerinin çok yüksek kalması Türkiye'yi doğrudan yatırımlar için cazip olmaktan çıkacaktır. Hükümetin bu çelişkiyi giderecek önlemleri almaması durumunda Türkiye 2011 yılında gelişmekte olan ülkelere yönelecek 486 milyar dolarlık doğrudan yatırımın ancak birler basamağındaki bölümüyle yetinmek zorunda kalabilecektir.

Diğer taraftan 2011 yılı emtia piyasalarının çok daha fazla gündeme geldiği, çapraz kur savaşlarına emtia savaşlarının da eklendiği bir yıl olacak gibi görünmektedir. Böylece ekonomik gelişmeleri uzun yıllardır daha çok talep koşulları belirlerken şimdi arz koşulları da önemli hale gelecektir. Dünya nüfusunun hızla artmaya devam ettiği ve yenilenemez hammaddelerin hızla tükendiği bir sürecin sonunda buraya gelmiş olması sürpriz değildir. Bu nedenle Türkiye doğal kaynak (su) ve madenler (bor, krom, bakır gibi) konusunda özel stratejiler geliştirmelidir.

Dünya ekonomisine ilişkin 2010 yılı verileri ile 2011 yılı öngörülleri, yaşanan finansal kriz sonrası yaraların beklenenden yavaş sarılmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, yaşanmış olan krizden gereken derslerin alındığını söylemek oldukça güçtür. Çünkü, şimdilik daha çok gelişmekte olan ülkelerde de olsa finansal balonlar yeniden oluşmaya başlamıştır. Oysa 2008-09 küresel krizinden çıkarılacak en temel sonuç dünya ekonomisinde yaşanan birçok sorunun kaynağının reel sektör değil finans kesimi olduğudur. Ancak, reel sektör sorumlusu olmadığı bir krizde en fazla bedel ödeyecek kesimlerin başında gelmekte, bunun topluma yansması ise daha yüksek işsizlik olmaktadır. Bu nedenle küresel kuruluşların ve tüm devletlerin reel yatırımları, üretimi ve istihdamı ön planda tutan yeni bir küresel-finansal mimarinin oluşturulması yönünde yoğun çaba harcaması gerekmektedir. Aksi halde konjonktür devreleri kısılacak, krizler uzun aralıklarla ortaya çıkan istisnalar değil, kısa aralıklarla karşımıza çıkan kurallar haline gelebilecektir.

4.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ AÇISINDAN

Bu bölümde 2011 yılında Türkiye ekonomisine ilişkin öngörüller ve olası gelişmeler makro ekonomik hedefler boyutundan değerlendirilecektir.

Türkiye için 2011 yılı 2010 yılına oranla daha zorlu olacaktır. Gerek üretim gerekse ticaret hacmi açısından 2010 yılına göre yavaşlamanın yaşanacağı dünya ekonomisi, 2010 yılına göre azalması kaçınılmaz görünen iç talep, işsizliğin azaltılamaması gibi sorunlar Türkiye ekonomisinin önünde dururken girilecek genel seçim konjonktürü belirsizlik ve riskleri daha da artıracaktır.

Diğer taraftan 2011 yılında ülkemizde yaşanabilecek ekonomik gelişmeler üzerinde içsel dinamikler kadar hatta ondan daha fazla olmak üzere dışsal-küresel dinamikler belirleyici olacaktır. Nitekim Euro bölgesinde yaşanacak muhtemel yeni krizler, gelişmiş ülkelerde faiz oranlarında yaşanabilecek artışlar, Türkiye’de özellikle seçim sonrası sıcak para hareketlerinde ortaya çıkabilecek büyük miktarda giriş veya çıkışlar ve bunun kurlar üzerinde yaratacağı etkiler 2011 yılında Türkiye’yi etkileyebilecek başlıca dışsal dinamiklerdir.

Tablo 57’de 2011 yılına ilişkin temel makro ekonomik hedefler bulunmaktadır. Buradan görülebileceği gibi 2011 yılı için ülkemizde yüzde 4,5 oranında büyüme öngörülmektedir. Bu kanımızca makul bir hedeftir. Zira baz etkisiyle de olsa yüksek bir büyüme hızının yaşandığı 2010 yılının ardından büyüme de görece bir düşüş yaşanması doğaldır. Ayrıca dünya genelinde talebin henüz yeterli düzeyde artmayacak olması, iç talebin ise halkın 2010 yılında önemli miktarda kredi kullanarak arttırdığı talebini mecburen kısacak olması da daha düşük bir büyüme hızını gerçekçi kılmaktadır. Bu bağlamda sektörel büyüme hızlarına ilişkin öngörüler de tutarlı görünmektedir. Ancak, 2010 yılında sık sık gündeme gelen tarıma ilişkin olumsuz gelişmelerin, öngörülen düşük büyüme hızı dikkate alındığında, 2011’in gündemine de yansıtılmasının işaretlerini vermektedir.

TABLO 57: 2008 YILINDA TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

GÖSTERGE	2009	2010 Gerçekleşme Tahmini	2011 Hedef
GSMH (Milyon TL.)	952.635	1.098.807	1.214.852
GSMH (Milyar Dolar)	616,8	730,1	780,8
BÜYÜME ORANI (%)	-4,7	6,8	4,5
Tarım	3,5	0,0	1,2
Sanayi	-6,7	10,0	4,5
Hizmetler	-5,0	6,6	4,9
KİŞİBAŞINA GSYİH (Dolar)	8578	10.043	10.624
İSTİHDAM (Bin kişi)	21277	22.503	22706
İŞSİZLİK ORANI (%)	14,0	12,2	12,0
TÜFE YIL SONU (%)	6,5	7,5	5,4
İHRACAT (Milyar Dolar)	102,1	111,7	127,0
İTHALAT (Milyar Dolar)	140,9	177,5	199,5
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar Dolar)	-38,8	-65,8	-72,5
CARİ DENGE (Milyar Dolar)	-14,4	-39,3	-42,1
ORT. DOLAR KURU	1,551	1,505	1,556

Kaynak: DPT

2011 yılı için konulan yüzde 5,4 düzeyindeki enflasyon hedefinin yakalanması mümkün görünmektedir. Muhtemelen daralacak iç talep ve yine reel olarak eksik değerlendirilmesi muhtemel döviz kurları ve Merkez Bankası’nın 2010 yılının son günlerinde aldığı para politikası önlemleri bu hedefi makul ve mümkün kılmaktadır. Ancak, Hükümetin seçimler nedeniyle popülist politikalara yönelmesi, dünya genelinde hammadde ve enerji fiyatlarının artması, ülkemiz tarım ürünleri arzında tıkanıklıklar (arz şokları) yaşanması gibi olası riskler bu hedeften sapma yaratabilecektir. Olası bu tür bir gelişme karşısında Merkez Bankası’nın daha sıkı para politikalarına yönelmesi ise zaten çok yüksek olan işsizliği daha da arttırabilecektir.

2011 yılında Türkiye’de istihdamın sadece 203 bin kişi artması beklenirken işsizlik oranında binde 2 düzeyinde gerileme öngörülmektedir. Bu veriler Hükümetin işsizlik konusuna gerektiğince önem veremediği şeklinde değerlendirilebilir.

Dış girdi ve kaynak bağımlılığı olan Türkiye’nin dış ticaret ve cari denge alanında yaşayacağı gelişmeler büyüme hızıyla yakından ilgilidir. Tabloda 2010 için gerçekleşme tahmini olarak verilen cari açık rakamının gerçekçi olmadığı ve yıl sonunda 39 milyar doların çok üstünde, 50 milyar dolara yakın olacağı açıktır. Bu durumda daha düşük bir büyümenin yaşanacağı 2011 yılı için öngörülen 42 milyar dolarlık cari açık hedefi makul görünmektedir. Ancak, Türkiye’ye büyük miktarda sıcak paranın girmesi, seçim harcamalarında dozun kaçırılması durumunda ekonominin öngörülenden daha hızlı büyümesi ve bunun da cari açığı 50 milyar doların üzerine çıkarması gözden uzak tutulmaması gereken bir olasılıktır.

Kanımızca, 2011 yılı hedeflerini etkileyecek başlıca faktör döviz kurları yani TL’nin reel değeri olacaktır. Milli gelir hedeflerine ilişkin verilerden yaptığımız hesaplama göre ortalama dolar kurunun 2011 yılında 1.556 TL olması öngörülmektedir. Bu, 2010 yılı ortalama değerine göre doların yüzde 3,4 oranında artması, yüzde 5 dolayındaki enflasyon hedefinin gerçekleşmesi halinde, TL’nin aşırı değerlenmesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla bu öngörüler gerçekleştiğinde Türkiye reel sektörünü cezalandıran bir ülke olma konumunu sürdürecektir. Temennimiz, Türkiye’ye yeniden büyük miktarda sıcak para girişi olmaması ve böylece kurların yeniden suni olarak düşük kalmaması, Hükümet ve Merkez Bankası’nın da bunun gereğini yapmasıdır.

2011 yılı bütçe hedeflerinin yakalanabilmesi ise büyük ölçüde büyüme ve faiz oranlarına ilişkin tahminlerin gerçekleşme düzeyine bağlıdır. Kanaatimizce 2011 yılı bütçe hedeflerinde bazı sorunlar ve/veya sorun yaratması muhtemel öngörüler bulunmaktadır. Nitekim kamu personeli ile mal ve hizmet alımı için yapılacak harcamalarda öngörülen yüzde 16 dolayındaki artış dikkat çekicidir. Bu artışlar, kamu yatırım harcamalarının yüzde 24 oranında azaltılması hedefi ile birleştirildiğinde, çok daha dikkat çekici hale gelmektedir. Türkiye’nin enerji, eğitim, sağlık ve ulaşım alanındaki sorunları dikkate alındığında kamu yatırım harcamalarının azaltılmasını ekonomik ve sosyal açıdan anlamlı bulmak güçleşmektedir. Bu durumun anlamlı olacağı yer siyasi boyuttur ve harcama bileşiminin halk nezdinde daha kısa sürede algılanabilir olanlara doğru kaydırıldığı ifade edilebilir.

Bütün bunlarla birlikte bütçenin gider kısmının temel makro ekonomik hedefler ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bezer bir durum bütçe gelirleri için de geçerlidir. Zira yüzde 4,5 oranında büyüme ve yüzde 5,5 düzeyindeki enflasyon ve yüzde 10,5 oranında öngörülen cari fiyatlarla

gayrisafi yurtiçi hasıla artışı çerçevesinde bütçe gelirlerinde öngörülen yüzde 10,4'lük artış makul görünmektedir.

2011 YILI BÜTÇE HEDEFLERİ (Milyon TL)

	2009	2010		2011	2010-2011
	G	B.Ö.	G.T.	H	Değişim %
Giderler	268.219	286.981	296.980	312.573	5,3
Faiz Hariç Giderler	215.018	230.231	247.480	265.073	7,1
Personel Giderleri	55.947	60.349	62.155	72.299	16,3
Sosyal Güvenlik Kur. Dev.Prim. Giderleri	7.208	11.110	11.030	12.737	15,5
Mal ve Hizmet Alımları	29.799	25.190	29.405	30.049	2,2
Cari Transferler	91.976	102.173	104.663	115.778	10,6
Sermaye Giderleri	20.072	18.924	28.667	21.698	-24,3
Sermaye Transferleri	4.319	3.429	4.785	4.300	-10,1
Borç Verme	5.698	6.903	6.775	6.436	-5,0
Yedek Ödenekler	0	2.153	0	1.774	
Faiz Harcamaları	53.201	56.750	49.500	47.500	-4,0
Gelirler	215.458	236.794	252.802	279.026	10,4
Genel Bütçe Gelirleri	208.610	229.947	244.717	271.650	11,0
Vergi Gelirleri (1)	172.440	193.324	210.168	232.220	10,5
Vergi Dışı Diğer Gelirler (2)	36.170	36.623	34.550	39.430	14,1
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	5.037	4.898	5.902	5.484	-7,1
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	1.811	1.949	2.183	1.893	-13,3
BÜTÇE DENGESİ	-52.761	-50.187	-44.178	-33.546	-24,1
FAİZ DIŞI DENGE	440	6.563	5.322	13.954	162,2
GSYH	952.635	1.028.802	1.098.807	1.214.852	10,6

Not: H = Hedef, G= Gerçekleşme, GT=Gerçekleşme Tahmini B.Ö.= Başlangıç Ödeneği

KAYNAK: Maliye Bakanlığı

Kısaca ifade etmek gerekirse 2011 yılı devlet bütçesi için öngörülen hedefler makro ekonomik hedeflerle uyumludur. Ancak, bütçe büyüklüğü açısından olmasa da bütçe harcamalarının bileşiminde yapılan değişiklikler popülizm kokmaktadır. Ayrıca bütçe ve genel olarak maliye politikası bağlamında seçimlere kadar genişletici ardından da oldukça sıkı bir uygulama söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak dünya geneli ve Türkiye için 2011 yılına yönelik hedef ve tahminler çerçevesinde bu yılın 2010 yılından pek de farklı olmayacağı anlaşılmaktadır. Temennimiz reel ekonomi ve istihdam açısından pek de parlak olmayacağı anlaşılan 2011 yılı hedeflerini dahi aratacak beklenmedik olumsuz gelişmelerin yaşanmamasıdır.

5. SONUÇ VE 2011 YILINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde 2011 yılına ilişkin olarak Hükümet ve sanayicilere da yönelik önerilere yer verilecektir.

5.1. HÜKÜMETE YÖNELİK ÖNERİLER

2011 yılına ilişkin makro ekonomik hedefler ve bütçe aslında bizatihi bir politika belgesidir. Dolayısıyla bu verilerden uygulanacak ekonomi politikalarını öngörmek mümkündür. Çalışmanın önceki bölümlerinde de zaten buna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu noktada öngördüğümüz 2011 yılı politikalarına ilave bazı öneriler ortaya konulacaktır. Ancak bu yapılmadan önce 2011 yılı Türkiye ekonomisinin genel bir fotoğrafını çekmekte fayda bulunmaktadır.

Küresel ekonomik koşullar ve Türkiye'nin önemli ihracat pazarlarının içinde bulunduğu koşullar ihracata yönelik büyüme potansiyelini sınırlandırmaktadır. Ayrıca, ülkemizdeki enerji ve göreceli olarak gerilemiş de olsa rakiplere oranla hala yüksek düzeydeki finansman maliyetleri ve kurların eksik değerlendirilme potansiyelinin yüksekliği de bu savı desteklemektedir.

Bu durumda 2011 yılında büyümenin lokomotifi yine iç talep olacaktır. Ancak, reel ücretlerde hemen hemen hiç artış yapılmamış olması, halkın önemli ölçüde kredi borçlusu konumunda olması ve ödenen/ödenecek faizlerin reel satınalma gücünü azaltması iç talep artışında kamu kesimini ön plana çıkarmaktadır. Ancak, bütçe öngörülerini maliye politikasının genişletici veya daraltıcı değil mevcut durumu koruma önceliği çerçevesinde kullanılacağını ortaya koymaktadır. Bütçe harcama bileşimindeki değişiklikler ve yeni borçlanmaların göreceli daha düşük faiz ile gerçekleştirilmesinin sağlayacağı 2 milyar TL dolayındaki faiz tasarrufu siyasi açıdan Hükümetin elini güçlendirmektedir. Dolayısıyla hükümetin harcama bileşimini çarpan etkisi daha kısa sürede görülecek alanlara kaydırması iç talep artışına katkı yapabilecektir. Ayrıca, faiz oranlarının mevcut düşük düzeylerini koruması halinde faiz esnekliği yüksek olan kesimlerin kredi talebini artırmaya devam etmesi de iç talebi canlandırabilecektir.

Kanımızca gerek makro ekonomik koşullar gerekse Merkez Bankası'nın yeni stratejisi faiz düşüşünde sınıra gelindiğini ortaya koymaktadır. Zira Merkez Bankası politika faizi dışındaki araçlarla (zorunlu karşılıkların artırılması ve vadeye göre farklılaştırılması, zorunlu karşılıklara faiz ödememesi, repo için de zorunlu karşılık getirilmesi gibi) kredi hacmini daraltmayı hedeflemektedir. Ancak bu politika önceki yıllardaki uygulamalardan farklı olarak enflasyonu düşürmekten çok dış açığı azaltmak (finansal istikrarı korumak) amacıyla iç talebi kontrol etmeye yöneliktir. Merkez Bankası bu şekilde bir taraftan dış ticaret açığını azaltarak cari açığı da düşürmeyi hedeflerken diğer taraftan da faizleri aşağı çekerek sıcak para girişini kontrol etmeye çalışmaktadır. Böylece hem sıcak paranın yarattığı düşük kurun ithalatı cazip hale getirmesi engellenmek hem de sıcak para girişinin yarattığı TL genişlemesinin önüne geçmek istemektedir. Bu gelişmeler Merkez Bankası'nın fiyat istikrarı yanında finansal istikrara da

odaklanmaya başladığını göstermektedir. Bu şekilde Merkez Bankası, çok geç de olsa, doğru politikalar uygulamaya başlamıştır.

Bu politikalar çerçevesinde 2011 yılında Hükümete yönelik önerilerimiz şöyle sıralanabilir;

1. Türkiye'nin bir iki yıl daha iç talebe dayalı büyüme zorunluluğu bulunmaktadır. Böylesi bir büyümenin makro dengeleri bozmaması, cari açığa yeni rekorlar kırılmasına zemin hazırlamaması için kritik değişken kurların düzeyidir. Kurların gerçekçi hatta bir miktar aşırı değerlendirilmesi artan iç talebin daha çok yerli üretimle karşılanmasına imkan verecektir. Böylece dış açık karşılığı büyüme zorunluluğu azalacaktır.
2. Kredi derecelendirme kurumlarının 2011 yılında Türkiye'nin kredi notunun yatırım yapılabilir seviyeye çıkarması muhtemeldir. Bu ülkeye daha fazla sermaye girişine neden olarak kurları aşağı çekebilecek, dış açığı artırabilecektir. Bu konuda da gerekli önlemler alınmalıdır.
3. Kurların gerçekçi değerlendirilmesi açısından faiz oranlarının aşağıya çekilmesi önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Ayrıca finansal rantların yeterince vergilendirilmesi gerekmektedir. Burada en az reel sektör düzeyinde vergilendirmeye kademeli olarak geçilmelidir.
4. Türkiye'nin yeniden reel sektörü, üretimi baz alan ekonomi politikalarını hayata geçirmesi gerekmektedir. 2002-2008 döneminde finans odaklı politikaların Türkiye'yi gerek kaynak gerekse girdi açısından daha fazla dışarıya bağımlı hale getirdiği açıktır. Böylesi sonuçlara yol açan bir büyüme stratejisinin sürdürülebilirliği yoktur. Bu nedenle yatırım teşvik sisteminde olumlu olarak gördüğümüz değişikliklerin kaynak ve yöntem açısından zenginleştirilmesinde fayda vardır. Bunun için de reel kesimi temsil eden sivil toplum örgütleriyle yoğun bir işbirliği yapılmalıdır.
5. Türkiye'de girişimcilerin istediği ve beklediği en önemli şey küresel piyasalardaki rakipleriyle eşit düzeyde enerji maliyetleri ve istihdam vergileridir. Bu sağlanır, kurların da eksik değerlendirilmesi önlenirse ekonomi ve ekonomin aktörleri açısından çok verimli bir iklim yaratılmış, üretim ve istihdamın artırılmasının önkoşulları sağlanmış olacaktır.
6. Bunların yanında Türkiye'de kayıtdışı ekonomi önemli oranda haksız rekabet ortamı yaratmaya devam etmektedir. Vergi afları da benzer bir işlev görmektedir. Türkiye'de ekonomik birimlerin kamusal kaynaklı haksız rekabete uğramasının önüne geçilmelidir.

Yasalara uygun ve dürüst olarak faaliyetlerini sürdürenler, sürdürmeyenler karşısında haksız rekabete uğratılmamalıdır.

7. Petrol, doğalgaz ve elektrik fiyatları üzerindeki vergiler azaltılarak enerji maliyetleri aşağıya çekilmelidir. Bu şekilde ortaya çıkacak vergi kaybı ekonomik faaliyetlerin canlanmasına bağlı olarak fazlasıyla telafi edilecektir.
8. 2011-2013 dönemini kapsayan Orta Vadeli Çerçeve Program gözden geçirilmeli, bütçe merkezli bu programın üretim ve istihdam odaklı hale dönüştürülmesi sağlanmalıdır.
9. Hükümet, ekonomik sorunların çözümüne ilişkin yaklaşımında felsefi bir dönüşüm yapmalı, sonuçlarını değil sorunların nedenlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan nedensellik temelli bir vizyon edinmelidir.
10. Türkiye'nin hiç ihtiyacı olmadığı şey, kavga, çatışma ve hoşgörüsüzlük ortamıdır. Hükümet üyeleri, iktidar partisi milletvekilleri ve muhalefet partileri daha yapıcı davranmalı, kavganın ne ülke ekonomisine ne de insanlarına fayda sağlamayacağı unutulmamalıdır. Türkiye'nin suni gündemlerle zamanını ve enerjisini kaybetmesi engellenmeli, gerçek gündeme; ekonomiye, üretime, istihdama odaklanılmalıdır. Bu konuda en önemli rol hiç kuşkusuz hükümete düşmektedir.

5.2. SANAYİCİLERE YÖNELİK ÖNERİLER

Dünya ve Türkiye ekonomisine ilişkin öngörüler ve Türkiye'yi bekleyen olası ekonomik konjonktür çerçevesinde sanayicilerimize yönelik önerilerimiz şunlardır:

- 1) 2011 yılında döviz kurlarında gerek dünya geneli gerekse Türkiye'de istikrarlı bir gelişme güç görünmektedir. Bu nedenle, olası bazı avantajlarına rağmen, döviz pozisyonunda açığa düşülmemesi uygun olacaktır.
- 2) Görüldüğü kadarıyla hem dünya genelinde hem de ülke özelinde faiz düzeylerinde tabana yaklaşmıştır. Hatta bir miktar faiz artışları söz konusu olabilecektir. Gerek reel yatırım gerekse finansal yatırımlara yönelik kararlarda olası faiz artışları dikkate alınmalıdır.
- 3) Kamu yılın ilk yarısında (seçimlere kadar) genişletici, ikinci yarısında ise daraltıcı politikalar uygulayacaktır. Zira seçim atmosferinde, en azından seçimlere kadar, para politikasında daraltıcı yönde yapılan düzenlemelerin genişletici maliye politikaları ile telafi edilmesi gerekmektedir. Sanayicilerimiz üretim ve stok planlarında bu ihtimali önemli bir referans olarak kullanılmalıdır.
- 4) 2011 yılında da büyüme daha çok iç talep kaynaklı olacaktır. Bu nedenle pazar ve pazarlama stratejilerinde bu veri mutlaka dikkate alınmalıdır.

- 5) AB ekonomisi her türlü olumsuz gelişmeye açık görünmektedir. Bu bölgeye ihracat yapan firmalarımız gerek ihracat hedefleri gerekse Euro'nun değerindeki dalgalanmalara karşı hazırlıklı olmalıdır.
- 6) Finansal ve fiyat boyutunda risklerden korunmak için İzmir Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasının sağladığı risklerden korunma (hedging) imkanlarından faydalanmak konusunda yeterince çaba gösterilmelidir. Bu bir taraftan firmaları bazı risklerden (fiyat, faiz, kur) koruyacak bir taraftan da Borsanın gelişimine katkı sağlayacaktır.
- 7) Türkiye'de; genelde reel özeldede de sanayi sektörünü ön plana çıkaracak makro ekonomik politika mimarisi için sektör örgütlerinin baskı gücünü daha fazla kullanması sağlanmalıdır. Hükümet sanayi sektörünü teşvik etmek açısından oldukça iyi adımlar atmıştır. Ancak, bu teşviklerin uygun bir makro ekonomik iklimde desteklendiğinde daha etkin olacağını hatırlatılmalıdır.
- 8) KOBİ'ler "rasyonelleşme işbirlikleri" kurarak ortak girdi temini, ortaklaşa satış, araç-gereç, ekipman ve bina gibi boyutlarda ortak kullanım imkanlarını araştırmalıdır.
- 9) Merkez Bankası dış açığın ve bunun en önemli kaynağı olarak gördüğü ülke içi kredi hacmini daraltmaya çalışmaktadır. Bu nedenle kredi destekli iç talep alanlarında üretim artışı sınırlı kalacaktır. İlgili ürün ve alt sektörlerdeki sanayiciler bu politikanın etkilerini dikkate almalıdır.
- 10) İzmir ve Ege için ilgili kamu ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla "yatırım haritası" hazırlanmalıdır.

Son söz : Küçük insanlar kişileri, orta insanlar olayları, büyük insanlar sistemleri ve fikirleri tartışır.